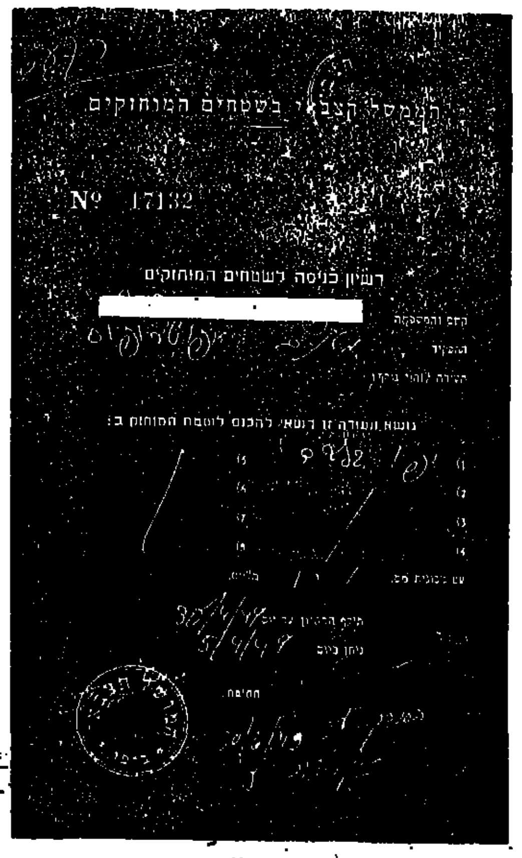

שטחים מוחזקים

מי שהיה סבור שהמונח „שטחים מוחזקים" הוא חדיש, ובא לעולם בעקבות מלחמת „ששת־הימים", אינו אלא טועה. זאת מוכיח מיסמך זה שניתן בימי מלחמת־העצמאות על ידי המימשל הצבאי הישראלי. בעזרתו ניתן היה להיכנס באופן חוקי ל„שטח מוחזק", שאינו אלא העיר יפו.

מסביב לעולם ↓

צבע טרי

מר זאן צאנדן מואלקנסוואררד (הולנד) המציא צבע־שמן חדיש. את נסיון הצביעה הראשון שלו ביצע על מושב אסלת בית־השימוש שבביתו.

אשתו לא ידעה על ההמצאה המתמכנית החדשה של בעלה וכאשר ניסתה להשתמש בבית־השימוש, נדבקה האסלה הצבועה לאחוריה.

כדי להפריד בינה לבין המושב נאלצו להעבירה לבית־חולים באמבולנס. הואיל ו[illegible] היו חופשיות סבג הממציא סטירת לחי מצלצלת מתגברת המודבקת.

שיעול חינוכי

בארה"ב מופצת עתה מאפרה שתפקידה לעזור למעשנים להיגמל מהרגלם המזיק. מנגנון מיוחד משמיע 40 שניות של שיעול חזק כל אימת שמישהו מניח סיגריה על שפת המאפרה.

קפדנות שווייצית

מפקד גדוד מכבי־האש באחד מפרברי צ י ר י ך פירסם הוראות חדשות לפקודיו וביניהן זו: „ש ע ת י י ם לפני פרוץ שריפה יש להימנע משתיית משקאות אלכוהוליים כלשהם."

חוכמה צרפתית

מפינת המשפחה בעיתון פאריזי:

„ירח־הדבש מסתיים ביום בו הכלב מביא לך את נעלי הבית ואשתך נובחת עליך."

חיוג ישיר

נראה שבעליו של טלפון חדיש זה נהנה למדי מן החיוג. טלפון מיוחד זה עוצב על ידי מכנאים ב ג ר מ נ י ת ה מ ע ר ב י ת.

יתכן שמעתה יוכל כל אחד לבחור לו דמות החי מתאימה לנטיות ליבו שישמש לו כמכשיר טלפון.

חיוך נוצץ

כאשר אדם נאלץ ללכת לרופא שיניים — מוטב שתהיה לו הנאה מכך. כך, על כל פנים, סבר בעל החנות לתכשיטים ג׳ י י מ ס א נ י י ר, תושב לונדון. בעזרת 4 טכנאי־שיניים הרכיב רופא השיניים שלו באחת משיניו יהלום במקום סתימה רגילה. ערכו של היהלום כ־300 ל"י.

פרד מעופף

כידוע פרדים הם עקשנים גדולים. זה בא להם, כנראה, מצד אמם האתון. מסתבר שגם אביהם הסוס תורם כמה גנים מסלו לבן־הכלאיים. הפרדה זו קופצת לפרנסתה שלוש פעמים ביום ממגדל גבוה לתוך בריכת שחיה. מי שאינו מאמין — שיסתכל בתצלום!

הגנה עצמית

ג׳ימס וינסטון, תושב העיר ספרינגס (ארה"ב), הואשם בהשתתפות בתיגרה. להגנתו טען בפני השופט שמעולם לא נהג להשתמש באלימות.

„אפילו לבני מעולם לא הרבצתי מכות — אלא כהגנה עצמית," — אמר הנאשם.

יין ישמח לבב גנב

במילנו שברו גנבים את שמשת חלון הראווה של חנות משקאות ולקחו עימם כמה בקבוקי יין. למחרת קיבל בעל־החנות שלט לידי הדואר בזו הלשון: „היינות שלך כה מבוקשים שלקחתם באים אלינו אפילו לאחר שעת הסגירה."

תוספת ויסקי

המצב הכלכלי הקשה באנגליה הביא [illegible] גל של „מכתבים למערכת" לעיתוני לונדון והכרים השעות מחאות שונות כיצד למצוא פתרון למצוקה הכלכלית הגוברת.

אחת ההצעות המקוריות התפרסמה ב„טיימס". הקורא הציע לשלם את תוספת היוקר לא בכסף אלא בבקבוקי ויסקי [illegible] של המיסים הגבוהים והולים על משקאות חריפים יהווה גורם זה רוב הסכום לקופת האוצר ולאוצר לגייס כמה קומות משכורתם של העובדים על המצב [illegible] אפשרויות [illegible]

העולם הזה

המערכת והמנהלה: בית „על המש־מר", רח' בראנדייס 4, תל־אביב. ת"ד 136 למכתבים, תגובות והערות: שירות „שק נועל", תל־אביב.

עורך ראשון: בצלאל לב ד"ל
העורך: ישראל זמיר
עורך גראפי: טובה אוסובסקי
צלמת: ריבה סגל
מזכירה: נורית לבנר
מערכת: י. אופן, צ. בן־שלום, מ. גילת, ג. מנור, ר. מרוז, י. סובול, מ. סנונית, י. קאנצ, ג. קוגן, ת. רז, ח. שור.

עמוד

השלום לא יונש על מגש של כסף — אריה פלגי 3
הסחר והחשבון — בנקו אדר 4
נבחר העם — יהושע סובול 5
תקופת הרגיעה — דני זמיר 6
מוקש כמדריך — צבי אמתי 7
ח"כים בטעם הראשונה — י. גנן, דליה שחורי, גיורא מנור 8—9
מרזן על העצים — גיורא מנור 10—11
מי אתה ארווארד זיו ומת אשמתך — יעקב רבי 12—13
...ואני תקוע במדבר — מ. שלום 14
מכאובים עתידים לבוא — מיכל סנונית 15
אין קווים לקו הראשון — מרדכי גילת 16—17
שוחח אישית — יגאל גלאי 17
עולם מוזר 18
הטלוויזיה הלימודית 19

תמונת השער

אלכסנדר סולז'ניצין, חתן פרס נובל, שספרו החדש „ארכיפלג גולאג" הוא סנסאציית החודש.

השבוע — איך היה?

התקדרות בממשלה

בישיבת הממשלה ביום א' השבוע לא ישבה ראש הממשלה גולדה מאיר, וזאת מפאת שפעת. דיין דיווח איפוא על שיחותיו עם הנרי באוזניו של אלון, אשר מילא את מקומה, ויש להניח כי גם כאן הורגשה היטב ההתקדרות. אכן, החורף הגיע, ועוד צפויות הצטננויות כהנה וכהנה. כאשר מנסים על רקע זה להתחמם במרכבה קואליציו־נית, בעוד משבר הדלק נמשך, אין להתפלא שהחום עולה, שווירוסים יוצאים לנגוף, ושלרבינוביץ' יש אמנם לחט — אך זה אינו מחמם דווקא. נקוות, שבכל זאת הממשלה תקום ולא תיפול למשכב.

צבא של איש אחד

מי שמתייחס בביטול לחשפ־עותיו האפשריות של ספר, או סופר, עשוי לשנות את דעתו בעקבות מה שעלול לחולל — וכבר התחיל לחולל — ספרו האחרון של אלכסנדר סולז'ניצין, „ארכיפלג גולאג", שיצא זה עתה לאור בפאריס, לאחר שהוברח בדרך מיסתורית למערב. זהו כתב־אשמה קטלני וחסר־תקדים על משטר הטירור, מחנות־העונשין והחיסולים, אשר התחיל עם — לנין. האיש, שיש מי שהגדירו כ„צבא של איש אחד", פתח כאן במיתקפה נוקבת על עצם יסודותיו של שלטון הבנוי על דיקטאטורה של מפלגה אחת. הספר הוא תעודי, מבוסס על מחקר, נסיון עצמי, ודברי עדים חיים. הוא מגולל כרוניקה מזוועת של רדיפות המוניות החל משנת 1917 ועד לתקופת כרושצ'וב. מה המלא שתק. ג.ב. נבהל, וההתקפות על סולז'ניצין בכלי־התקשורת הסובייטיים גברו בצורה מסוכנת, המבשרת את האפשרות של נקיטת צעדים משפטיים נגד הסופר.

סולז'ניצין בחיק משפחתו

צדק תרדוף

כאשר תיכתב פעם היסטוריית המשפטים באירופה הקשורים בטירור, ייפקדו בוודאי גם משפטי וינטרתור ולילהאמר. המשותף למשפטים אלה הוא בשפיט־תם של אנשים אשר ביקשו לפעול נגד הטירור. לעומת זאת יתקשה ההיסטוריון לגלות עקבות של משפטי הטירוריסטים עצמם. אלה אינם זוכים לכבוד להיות מובאים למשפט; ואם הם זוכים, יוצאים זכאי; ואם אינם יוצאים זכאי, מגורשים לחו"ל; ואם אינם מגורשים, משתחררים בדרכי סחיטה מקובלות של טירור נוסף; ואם גם זה לא — סימן שאינם טירוריסטים...

סיסקו נשאר

במקום להיות נשיא מיספר אחד של אוניבר־סיטה נתמנה ג'וזף סיסקו לאיש מיספר שלוש בסטייט־דיפארטמנט. מי שירצה לברכו על כך, יוכל בוודאי לעשות זאת אישית, כאן, הוא יהיה, כנראה, אורח מצוי אצלנו בחודשים הקרובים. גם רצוי — למי שהספיק להכירו מקרוב. בוויכוחים איתנו לא יוכל אפילו חרב כהנא להדביק לו תסביך יהודי. הוא גוי גמור. מאחר שמינויו מתפרש בקרב יודעי־דבר כביטוי לרצונו של מימשל ניקסון ליישב את הסכסוך במזרח־התיכון, לא נותר אלא לאחל לו אותה מידת הצלחה שיהיה ראוי לה.

מה בוער?

אין לומר, שאנחנו נמצאים בימים אלה בעונת הבוערת דווקא של התיירות. אך באשר לבערות אין לחזות את הנולד, כנראה. וכך חזינו עתה באש אשר אחזה ב„מלון דן" התל־אביבי. הדליקה עוררת התרגשות מובנת בקרב התיירים והתיירות, אשר הורדו אל רחוב הירקון חלילי בסולמות הידראוליים ונישאו על כפיים, פשוטו כמשמעו, בידי כבאים ומתנדבים. יש חשד לחצתה, נמסר. לעומת זאת עדיין לא נמסרה סיבת הבערה בבארות אבו־רודס. אך שם היא לפחות אינה מפריעה לתיירים...

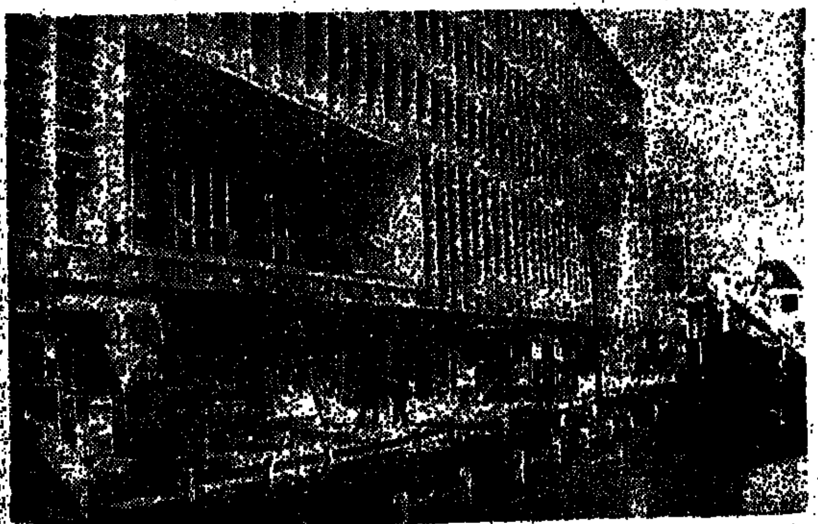

השלום לא יוגש על מגש כסף

שיחה עם פרופ' שמעון שמיר

מאת אריה פלגי

האם גזירה היא שוועידת ז'נבה אכן תהיה ממושכת? — שאלתי את פרופ' שמעון שמיר בשיחה על „לאחר ז'נבה". תשובתו: „אני מקווה". ומיד הוסיף את פתרון ה„חידה": אם ועידה זו תהיה קצרה, פירושו של דבר שהיא נכשלה, בגלל הקשיים הרבים העומדים בפניה.

תוך כדי שיחה עם פרופ' שמעון שמיר — אשר בקיא ברזי האיזור ומנתח את הגורמים הפועלים בו בשיטתיות מדעית, ושהתהיה לו הז־דמנות בימי הוועידה לבחון עמדות וגישות מקרוב ובמגעים אישיים — מתברר שיש כיסוי רב ל„תקווה" זו ולמה שמשתמע ממנה.

שאלנו, אם במגעיו בוועידה נתגלו לו דברים חדשים, דברים שלא ידע עליהם כלל קודם־לכן.

תשובה: בפתיחה הקצרה לא היו הפתעות וחידושים. הרי בימי הוועידה הושמעו סיכומי הדברים שהוליכו אליה בשבועות שקדמו לה. זה היה מעין סיכום עמדות. עד לאותו שלב טרם התחיל המו"מ עצמו, והדינאמיקה החדשה הנו־בעת ממנו עוד לא פעלה.

כוונתי למגעים הבלתי רשמיים. האם היה חידוש מבחינת הנכונות של הערבים לשוחח?

— לא הייתי אומר, שנתגלו בהם חידושים. במיפ־גשים בחו"ל, שבהם הופיעו בשנים האחרונות המזרחנים מן האיזור, באוניברסיטאות, בקונגרסים, לא היתה בעיה של פגישה אישית. ישבנו ישראלים וערבים יחד והיו מע־טים בלבד שלא היו מוכנים לכך.

אם כן אין שום חידוש?

— הייתי אומר כי המיוחד הפעם היה בכך שהמצרים והסובייטים באו כדי ליצור אווירה חיובית, כדי לנסות לשכנע את דעת־הקהל העולמית, שהצד הערבי רוצה בשלום.

האם משתמע מדבריך שזה לא היה כן, שזה היה יותר מן השפה ו — לעולם?

— הבה נבחן את גישתם. התערכה הסובייטית־הער־בית לגבי מצבה של ישראל בוועידה היתה, שהוא מאוד לא נוח. הם חששו מקפאון דווקא ברגע בו היו מעוניינים בתוצאות מהירות, לכן רצו ליצור אווירה של הפגת חששות. שנית, הם טרחו לשפר את תדמיתם שלהם. שלישית, מצ־רים היתה משוכנעת תמיד, כי את יעדה העיקרי תשיג בסופו של דבר דרך דיפלומאטיה, וזה בוודאי חייב פעילות אינטנסיבית בוועידת ז'נבה.

איך קמים מגעים בלתי־רשמיים?

— אין זו בעיה כלל. יש לובי גדול. המסדרונות שו־קקים חיים. ואלה לא רק מסדרונות, גם קפטריות, מס־עדות, גם בתי־המלון בהם שוכנות המשלחות. הניספחים הרבים, העתונאים, המומחים מחפשים דרכי קומוניקציה. היכרויות ישנות מתחדשות ומזמינות חדשות.

היה משקל מיוחד למשלחת של הפרופסורים שלנו?

— המצרים למשל עקבו בהערכה ובעירנות אחר פעילו־תנו. בכלל, היתה מורגשת בוכחות ישראלית חזקה. גם העתו־נאים הישראלים עשו עבודה יוצאת־מן־הכלל. כל „הגדוד" הישראלי הגדול התמסר לעבודת הסברה. היה חשוב, שידענו כולנו להסביר את הפרובלמאטיקה המיוחדת ואת המור־כבות של הסיכסוך באיזור.

אתה מוכן להרחיב בנקודה זו?

— לרוב הבאים לסקר את הוועידה היתה גישה שטחית מאוד אל הבעיות: היתה מלחמה, יש הפסקת־אש, אם יגשו הצדדים אל הוועידה ברצון טוב ובתבונה, אז בעוד כמה חודשים יהיה שלום. העולם חסר־סבלנות לגבי הבעיה. היה קיים החשש שאם לא יתממשו מייד התחזיות האופ־טימיות יחפשו שעיר לעזאזל. מכאן החשיבות הרבה בהסברת הניגודים שבתוך הסיטואציה. כמו למשל, הופעת ירדן בוועידה, כאשר העולם הערבי קשור דווקא באש"ף, שלא הופיע בוועידה. או הדילמה המצרית, כאשר המצרים מדברים על שלום בנימה מתונה למדי, אך הסתירה בדבריהם היא כי הם רוצים מאיתנו נסיגה תמורת הסדרי־בטחון בלבד ואת השלום מבטיחים לאחר פתרון הבעיה הפלשתינאית. כלומר, על־פי תנאיו של צד שלישי (אש"ף) שבהחלטותיו הם, המצרים, אינם רוצים להתערב...

האם ההסברים שלנו על המורכבות נקלטו?

— במידה רבה — כן. למשל, בימי הוועידה הופיע מאמר ראשי ב„טיימס", ובפעם הראשונה השתמשו בעתון זה בהבחנה בין סלאם לצולח. אינני חסיד של שימוש מוגזם במונחים אלה, אך הם משמשים סמל נוח לעניין מהותי. השימוש בהם ב„טיימס" הוא תשובה על שאלתך.

פעמים רבות התבטאת, שהעולם הערבי אינו כל־כך מונוליטי כמי שהוא נראה לרבים מאיתנו. האם עמדתך זו זכתה לתימוכין במגעי הוועידה?

— הרביתי להצביע על כך בתקופה שבין שתי המלחמות האחרונות. אמרתי שכתוצאה מירידת תקוותם לנצחון צבאי על ישראל, צמחו במצרים אנשים שטענו, כי אין דרך אחרת מלבד פשרה פוליטית. זו היתה גם הטענה המרכזית של חוסיין. היתה מגמה חזקה כזו ביהודה ובשומרון.

חלק מן המשכילים המצריים, דווקא מן הבולטים שבהם, אירגנו משלחת אל סאדאת בענין זה לפני המל־חמה האחרונה. לא ברור, מה קרה לקבוצה זו לאחר המל־חמה. גם מעמדו של חוסיין נחלש, כידוע. הבעיה היא שכעת איש אינו יכול לטעון שהפעילות המלחמתית היא חסרת־ערך.

אך האם בוועידה עצמה היו סימנים לאי מונוליטיות זו?

— המצרים שנפגשנו איתם שם ייצגו קו של השל־טון. סיפרו שלאחר הופעת הפרופסורים שלנו ביקשו גם המצרים בוועידה לשגר אליהם פרופסורים שלהם, אך הם קיבלו תשובה, שאין לסמוך על הפרופסורים... במשלחת המצרית היה ייצוג חזק לאסכולה הגורסת, ששימוש נבון באפיקים דיפלומאטיים יביא להם את ההישגים המקווים. דבר זה חייב דיבור מאוד גמיש, בלי לוותר על המטרות היסודיות. אם אתה שואל על חידושים, כדאי להזכיר, שהמצרים רואים היום את סאדאת באור חדש. הוא ידע לפתוח במלחמה ולהמשיך מתוכה בתנופת ביוזמה מדינית. הם רואים אותו כניגודו של נאצר. ועכשיו, שלא כמו בהזדמנויות בשנים שעברו, הם מרשים לעצמם לבקר את נאצר בפומבי ולפעמים אפילו קצת ללגלג עליו.

ומה לגבי הירדנים?

— למעשה הם מאוד לא בלטו. כמעט שלא נתקלתי בהם. הופעתם היתה דלה, עגומה.

במאמריך אתה מסביר, שהבסיס הנוח להסדר הוא הכרת הערבים באי־יכולתם להכריע אותנו צבאית, הכרה המחייבת חיפוש פתרון של פשרה מדינית. מאידך, אתה מדגיש את החשיבות שבשיקום כבודם, דבר אשר מושג בדרך־כלל על־ידי מלחמה. איך הדברים הללו משתקפים במציאות של אחרי מלחמת יום־הכיפורים?

— קשה מאוד לפרוך מושגים כהחזרת כבוד, בטחון עצמי או נוקרה בסידרי־גדול ממשום. באופן בסיסי אמשה לומר, שיותר נוח לדון עם אויב הבוטח בעצמו מאשר עם אויב מושפל. הנקודה האופטימאלית בשבילנו בין שני הגורמים שהזכרת היא לא הנקודה בה אנחנו נמצאים היום. הלחצים הבינלאומיים הניחו למצרים להשיג הישגים מעבר למה שנחוץ ל„החזרת הכבוד". אינני בא לדון, אם זה נכון מן הבחינה הצבאית, אך המצב בשטח משתקף בעיני המצרים כך שאנחנו לחוצים. הפריסה שלנו בדרום היא קשה ומכבידה, ורק פרוזדור צר מקשר בין כוחותינו בגדה המערבית ובסיני. הם מדברים על „כיס" ישראלי ולא על כיתור הארמיה השלישית. הפרדת כוחות, לפי הבנתם, היא בראש־וראשונה אינטרס ישראלי.

נסיגה חד־צדדית מצידנו היתה מתפרשת כמחווה של פיוס או כחולשה?

— בוועידה נפוצה פתאום שמועה, שייתכן כי הישראלים עומדים לקום לילה אחד ולעזוב את הגדה המערבית. התגובה המצרית שם היתה, כי כך רוצים הישראלים להערים עלי־הם, שכן המצרים יאבדו אז קלף־מיקוח. אבל ייתכן, שזה היה ניסיון מצרי מכוון להפגין שהם אינם נתונים תחת לחץ. אני נזכר, שהם הביאו לוועידה עתונאי אירופי, שסייר קודם אצל הארמיה השלישית, נפגש עם החיילים, וסיפר שהמוראל שם גבוה, ושהם אינם במצוקה. יכול להיות שגם הוא לא הגיע לז'נבה במקרה.

וכאן שאלנו: האם זו גזירה שהוועידה תהיה ממושכת?

— כאמור, אני מקווה כך, כי רק במהלך השיחות עשויה להיווצר הדינאמיקה הפנימית שבכוחה להתגבר על הקשיים הרבים. יש לכך תקדימים לא־מעטים בהיסטוריה הדיפלומאטית. קודם קיים פער בין העמדות, מנסים להי־דבר, מתקדמים, שוב מבוי סתום, ושוב הצעות להיחלץ ממנו וכו'. אם רוצים להיות אופטימיים ייתכן לראות, למשל, סצנאריו כזה: ראשית, תהיה התקדמות בעניין הפרדת הכוחות; לאחר מכן תהיה התקדמות מודרגת, כאשר תמורת נסיגה ישראלית יבואו פירוז, שיט חופשי וכדומה, עד שנגיע בדרך זאת לנקודת המאקסימום אליה ניתן להגיע, תוך מציאת נוסחה שההסדר לא ייראה כהסכם נפרד.

מה, אם כן, מטרת המצרים?

— יש בה שתי רמות. א) החזרת סיני; ב) פתרון הקונפליקט כולו. הראשונה היא המטרה הלאומית המיידית, והם מעריכים שאפשר להשיגה. השניה היא כלל־ערבית, והם כנראה מבינים שבטווח נראה לעין אי אפשר להשיגה במלואה, ושכאן מחכה להם או כשלון או פשרה. מכאן רצונם, שתקום ממשלה פלשתינאית ושיעסקו בכך אחרים. אולם ברור שהם אינם יכולים לנתק עצמם מן המטרה השניה לגמרי.

פעם חשבנו ובנינו על זה, שאחדות ערבית היא כמעט בלתי־אפשרית. כעת חושבים רבים שהם הצליחו להקימה. מה דעתך על כך?

— אין אחדות ערבית עד היום הזה. אין אפילו שתי מדינות ערביות שהתאחדו. קיים שיתוף־פעולה, אבל שי־תוף־פעולה ייתכן גם בין מדינות שיש ביניהן ניגודים. כשהיה קיים הנאצריזם, כגורם משיתי־כמעט, היתה הנכונות לשיתוף־פעולה קטנה. נאצר חזק היווה איום. היה אז ניגוד חריף בין המדינות הערביות הראדיקאליות, היוז־מות, לבין אלה השמרניות המתגוננות, אשר ביקשו להח־ליש את הראשונות. סאדאת הוא דמות צנועה יחסית, הוא אינו מהווה איום. זה מוסיף שיתוף פעולה נוח יותר: בין מצרים לסוריה יש שיתוף־פעולה צבאי, בין מצרים לסעודיה — כלכלי־מדיני. זוהי אחת התקופות המחווריות של שיתוף־פעולה. אך הניגודים קיימים, ונקודות־המחלוקת מוסיפות ויופיעו. לוב ועיראק לא השתתפו בוועידת אלג'יר, ואומרים שלולא היתה אלג'יריה המדינה המארחת, גם היא היתה נמנעת מלהשתתף. בין מצרים לסוריה שורר חוסר אמון. על חוסיין כבר דיברנו. יש ניגודים בשאלת הנפט בין עיראק לסעודיה. נקודות מחלוקת, אם כן, אינן חסרות.

מה איפוא, לפי הערכתך, יעלו בפגישה המשולשת, אשר תתקיים לפי הידיעות בין סאדאת ואסאד ובין חוסיין?

— כשנפגשנו בפעם האחרונה הם הקימו קשר צבאי, הכינו את הבסיס המדיני למלחמה וצירפו אליו גם את הירדנים. היום ירדן מבודדת. האישור שניתן לאש"ף אינו רק פגיעה בהופעתה של ירדן כשותפה מלאה בתביעות לשטחים שאבדו ב־67, אלא איום על עצם קיומה. ידידותיה המסורתיות של ירדן ניצבות היום בשורת הראשונה של המאבק האנטי־ישראלי. גם הסורים מאוכ־זבים. הם היו מלאי ציפיה להישגים, והם שהפסידו במלחמת מכל הבחינות. הם ביקשו תמיד לבנות את מעמדם בעולם הערבי מכוח עמדתם האידיאולוגית הבלתי־מתפשרת. להם לא היו נפט, תעלת, גודל פיזי. הם הצטיינו בראדיקליזם, בהתססת העולם הערבי. עמדתם הדוקטרינית נפגעה עתה. הם היו בעד מלחמת־שיחרור עממית, נגד פתרון מדיני, נגד 242 ו־338, נגד ההליכה לז'נבה, אך הם ויתרו בהרבה, נגררו אחרי המצרים, ולבסוף קיבלו גם את החלטות 242, 338. הם חשים, כי המאזן שלהם שלילי, וכי הם הקריבו הכול כדי שהמצרים יוכלו לנהל מו"מ על סיני. והאינטרס המצ־רי הוא לפייס אותם. ערב המלחמה היה יותר קל להתלכד מאשר למצוא שפה משותפת בתוך־תוכם של מאמצים דיפ־לומאטיים מייגעים.

והפלשתינאים?

— לאש"ף, שאפשר לקרוא להם „הפלשתינאים המקצ־צועיים", אין אמון בפתרון פוליטי. הם כעת בעמדה של ציפיה. הם לא הגדירו עצמם נגד אפשרות של הופעת

(סוף בעמ' 19)

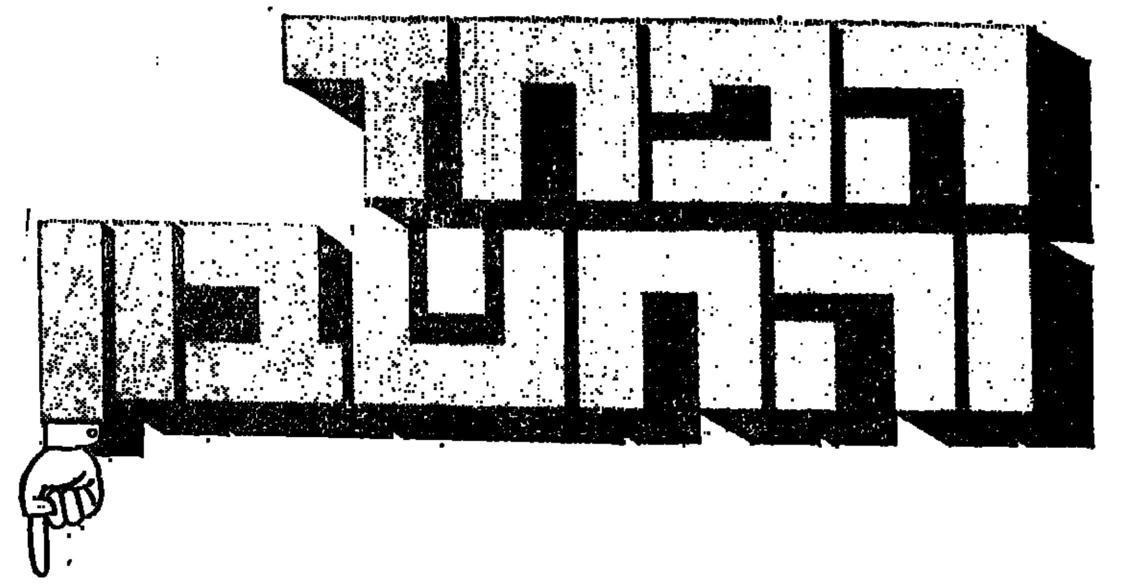

מאת בנקו אדר

בשעה שאני כותב שורות אלה, עדיין אין בידי התוצאות הסופיות של הבחירות לכנסת השמינית. תזוזה קלה בחלוקת הצירים עשויה, כמובן, לשנות משהו, אך התמונה בכללותה ברורה כבר למדי: „המערך" ירד כצפוי, „הליכוד" עלה, התחזק מעמדם של משה דיין ותומכיו כלשון־מאזניים במפלגת־העבודה, גבר כוח־הסחיטה של הדתיים. מציאות זו מעוררת פחד ומעוררת לחשבון. פחד מפני הצפוי למדינת־ישראל ולתנועת־העבודה, אם ישתלט הימין; פחד מפני תקופה של אי־מוביליות פוליטית; פחד מממשלה הנעדרת כושר־הכרעה, שלא תהיה מסוגלת ליזום מדיניות של שלום ולנצל את האופציות שנפתחו עם כינוסה של ועידת ז'נבה. וחשבון — חשבון־נפש נוקב בבחינת דרכה של תנועת־העבודה עד־כה, וחשבון קר ומפוכח של המיגבלות והאפשרויות שהסיטואציה הנוכחית משאירה בידינו למאבק על תמורה.

יוזמות להבטחת המשק

החשבון כבר החל: דניאל בלוך ב„דבר־השבוע" (4.1.74) מעריך כי „לכאורה, אחד המנצחים בבחירות הוא משה דיין... תוצאות הבחירות דחו את העימות בין דיין ומתנגדיו במפלגת־העבודה, או עד אחרי מסקנות ועדת־אגרנט, או עד הבחירות הבאות... מפלגת־העבודה אינה יכולה להרשות לעצמה עכשיו התמודדות פנימית ומלחמת־ירושה. תוצאות הבחירות יצרו גם תיקו פנימי במפלגת־העבודה, ואם תידרש המפלגה במועד מאוחר יותר להכריע בשאלת המנהיגות היא לא תוכל להרשות לעצמה הכרעה שיש עימה פילוג".

וב„ידיעות־אחרונות" (4.1.74) מספר לנו ישעיהו בן־פורת, כי „דיין וחבריו... רשמו לפניהם בסיפוק בלתי־יגונה שמעמדם חוזק, אחרי תקופה ארוכה של הקפאת פעילותם כסיעה מגובשת בקרב מפלגת־העבודה, הם קיבלו שורה של החלטות מעשיות המכוונות להפיק את מירב התועלת מן התוצאות, ולנקיטת יוזמות להבטחת משקלם בעתיד".

יפולנו לומר: הכול היה ברור לפני הבחירות, ומפני האפשרות הזאת הזהרנו. הזהרנו כי החלשת המערך תביא לחיזוקו של גח"ל, והשמאל לא יאסוף אפילו את הפירורים משולחן־המחאה; הזהרנו כי מפלה של המערך תמנע שינויים במנהיגות והפקת לקחים ממלחמת יום־הכיפורים; הזהרנו כי קנאותם של אנשי „מוקד" ומר"י לכל קוצו־של־יוד, והעובדה שהם העדיפו אקט של מחאה סמלית על־פני השתתפות בהכרעה ממשית — תביא לכך כי בסופו־של־דבר לא יוכלו לתרום כל תרומה להגשמת עיקרי שאיפותיהם. אמר זאת הקיבוץ־הארצי, אמרה זאת מפ"ם, אמרו זאת אנשי „בכל־זאת" ויצחק בן־אהרון ולובה אליאב. אמרנו זאת ויכולנו לרחוץ היום בנקיון־כפיים. אלא, שלא זו היא הבעיה. תמיד האמנתי כי כלל לא חשוב להוכיח שאמרת דברים נכונים — חשוב לדאוג שדברים ייעשו בפועל, במציאות.

אנשי „מוקד" יצטרכו לעשות את חשבון־נפשם, ואילו אנחנו ניצבים היום בפני השאלה: מה ניתן לעשות במציאות החדשה שבה התחזק הימין, עלה כוח־המיקוח של משה דיין, גבר כוח־הסחיטה של הדתיים, נחלשה עמדתו של השמאל?!

למרות הכשלון, „המערך" הוא עדיין הנושא המרכזי לכל הכרעה שתיפול בנושאי שלום ובטחון, ורק במאבקים שיתחוללו בתוכו תלויים גורל ההגמוניה הפועלית, דמותה החברתית של ישראל ומיצוי האפשרויות לשלום. המפלגות הקטנות, שקיוו להוות „לשון־מאזניים", נדחקו לקרן־זווית כצפוי. אילו היו קוראות לתומכיהן להצביע בעוד מועד בעד המערך, ייתכן שהיה מקבל די קולות כדי להקים ממשלה, שהיתה מסוגלת להגשים חלק ניכר מתוכניתם. המסקנה מכך היא כי למסגרת המשותפת של תנועת־העבודה אין תחליף — לא היום ולא בעתיד. התחדשות ערכית ורעיונית של תנועת־העבודה תתרחש במסגרת המערך, או שלא תתרחש כלל. מסקנה זו היא שחייבת להיות יסוד בשיקולינו ובפעילותנו בתקופה הקרובה.

אי־מוביליות פוליטית

בבחירות אלה נמנעה הכרעה לגבי דרכה המדינית של ישראל בתקופה הגורלית שלפנינו. המערך שנחלש יהיה תלוי מעתה יותר בשותפיו הקטנים, בעיקר הדתיים. אם תוקם קואליציה קטנה המבוססת על שותפות עם אגודי, ל"ע, אלוני והרשימות הערביות הקשורות למערך, תהיה זו קואליציה מצומצמת מדי, שלא תוכל לנהל מדיניות־שלום ישראלית חד־משמעית בז'נבה, וכצל תמיד ירחף עליה איום הפרישה של משה דיין ותומכיו.

אם תוקם ממשלה בהשתתפות המפד"ל, היא תוכל להתקיים כל־עוד לא תובא בפני ישראל הצעת־פשרה רצינית לשלום עם ירדן. המפד"ל התחייבה בפני הציבור ובלשון מפורשת להתנגד לכל ויתור ביהודה ושומרון, והצעה שפירושה חלוקת ארץ־ישראל תביא לפירוק הקואליציה. כך אנו הולכים שוב להקמת ממשלה, אשר כל יכולתה היא „לא להחליט", והניגודים הפנימיים בתוכה ישתקו כל יוזמה. מצד שני, לפי תוצאות הבחירות לא יהיה אפילו בהצטרפותם של 4—5 מחברי רפ"י לשעבר אל „הליכוד", כדי להטות את הכף במידה כזו, שתיווצר אפשרות להקים ממשלה אלטרנאטיבית שהליכוד במרכזה.

כיוון שנוצר מצב של אי־מוביליות פוליטית — „תיקו" שאינו מאפשר גם לליכוד להקים משלה אלטרנאטיבית — אין סיבה לפחד, ויש לעשות את מה שנחוץ והכרחי. ההפסד של המערך הוא תוצאה של אי־אמון בהנהגתו שהסתמלה בשלישית גולדה־דיין־גלילי. אפשר לשער כי גם לולא מלחמת יום־הכיפורים ו„המחדל" היה המערך נוחל מפלה בבחירות. האירועים של שש השנים האחרונות הצביעו על תהליך, שבו קריבה תנועת־העבודה לאובדן ההגמוניה שלה. העובדה שאנשי רפ"י היוו את לשון־המאזניים ב„עבודה", גרמה לכך שהיא הועמדה בפני הברירה להסתכן באובדן שלטונה או להיענות לכוחות הסוחפים אותה ימינה. לתנועת־העבודה לא היה האומץ להתרומם מעל השיקול האלקטוראלי, והיא השלימה עם טישטוש דמותה המקורית, עיוותים חברתיים, „חריגים" שסילפו את דמותה של הציונות. כולנו היינו פחות מדי ערים לסכנות שהטישטוש הזה נושא עימו. אני יכול להתנבא בביטחון, שארבע שנים נוספות בממשלה, אשר בה יש צורך להתפשר פשרות מרחיקות־לכת עם הדתיים בתחום הפנימי, ועם אנשי דיין בתחום המדיני, תביא את תנועת־העבודה אל המפלה הסופית. ייתכן מאד, שהירידה בבחירות האחרונות היתה קטנה מן המשוער, כי חלק גדול של הציבור חשב שהקונצפציה המדינית של המפד"ל מושכת עוד פחות מזו של „המערך".

אני מעריך גם, כי בשל הסיטואציה הפנימית ב„עבודה" יש פער גדול בין יחסי־הכוחות שיתגבשו במנהיגות כתוצאה מן הבחירות, לבין רצונם של רוב המצביעים שהחליטו הפעם „בכל־זאת" להצביע למערך. קרוב לוודאי שרוב תומכי שר־הבטחון הצביעו ממילא בעד „הליכוד", ומספר תומכיו בתנועת־העבודה אינו עומד בשום יחס למעמדו ולכוח שהוא מרכז בידו.

הערכה זו מחייבת כי הממשלה שתוקם על־ידי המערך תבטא את העובדה, שלא ייתכן כי האחראים למחדל הבטחוני ולקונצפציה המדינית המוטעית ימשיכו בתפקידם כאילו לא אירע דבר. המערך הצליח למתן את ירידתו על־ידי פניה ברגע האחרון אל „הבוחר המעניש", בסיסמה שיש לבחור במערך למרות כשלונו, כי יש בו סימנים לשינוי, וכי השינויים יתרחשו אחרי הבחירות.

על־כן, למרות המיגבלות שיצרו הבחירות האחרונות, אסור להיכנע כבעבר ל„תרגילי־הישיבה־על־הגדר". יש להחליף את הצוות המנהיג את תנועת־העבודה, לחתור לביצוע עקיב של המדיניות שהותוותה ב„14 העיקרים", להיאבק לשינוי סדרי קבלת ההחלטות בממשלה. לכל היותר תביא ההתנגדות למדיניות כזו לפירוק הממשלה ולסיטואציה שתחייב עריכת בחירות חדשות.

להתיישב על הגדר!

במצב זה, ולאור השיקולים שלעיל, יש לבחון את תפקידה של מפ"ם בתקופה הקרובה. החלטה אחת חשובה קיבלה כבר מזכירות המפלגה: מפ"ם לא תצטרף בשום תנאי לממשלת־ליכוד־לאומי. אולם אין זה די. על מפ"ם לתבוע ולהיאבק, כי ייעשו השינויים בהנהגה שהובטחו לנו לפני הבחירות. עליה להודיע בצורה חד־משמעית כי לא תשב בממשלה, שמשה דיין הוא שר־הבטחון שלה. עליה לתבוע שינוי בסדרי קבלת ההחלטות בממשלה, חידוש פעולתה של ועדת־השרים לענייני בטחון, ושיתופה של מפ"ם בהכרעות הלכה למעשה.

עובדה היא, כי למפ"ם לא היתה ידיעה, שלא לדבר על השפעה, על המהלכים המדיניים שקדמו למלחמת־ששת־הימים. בממשלה אשר בה מוסיפה „השלישיה" לנהל את העניינים כמקודם, כשמשה דיין הוא שר־הבטחון, אין סיכוי כי השקפותיה של מפ"ם יבוצעו אפילו בחלקן.

משום כך אני סבור, כי הגיע הזמן שגם מפ"ם „תתיישב על הגדר" ותיצור מצב, שבו פרישה אפשרית של 7 ח"כים תהווה לחץ על הנהגת „העבודה". אם יתברר שהנהגת־„העבודה" שוב אינה מוכנה להסתכן בעימות פנימי, אם ממילא אין סיכוי שיתגשמו עיקרי רעיונותיה של מפ"ם — אין סיבה שמפ"ם תוותר על מאבק עקיב בזירה הפרלמנטרית והציבורית.

מובן, כי מאבקה של מפ"ם חייב להיות מתואם עם מאבקם של הכוחות „היוניים" בעבודה וגם חייב להוות לחץ עליהם. אם מאבק כזה ידרוש פרישה זמנית מן המערך — אין להיבהל. בו ברגע ש„העבודה" תעמוד בפני ההכרח להסיק מסקנות אמיצות, המתחייבות מן המלחמה ומן התקופה שקדמה לה, תוחזר השותפות על־כנה; וזו בעצם המטרה — כי, כפי שכבר אמרנו, למסגרת המשותפת של תנועת־העבודה אין תחליף, לא היום ולא בעתיד.

אולם ללכת בעיניים פקוחות לקראת סטאטוס־קוו שיימשך עוד ארבע שנים, ללכת לקראת איבוד ודאי של הרוב, ללכת למדיניות שתחמיץ את האופציות המדיניות שנפתחו — זו גם איוולת וגם פשע, התאבדות ציבורית והתאבדות פוליטית. ייתכן, שאילו היתה אפשרות ריאלית שמשה דיין יקים ממשלה אלטרנאטיבית עם „הליכוד", צריך היה לשקול את כל השיקולים מחדש. כיוון שאפשרות כזאת אינה מעשית, ממילא יכולה התוצאה של מאבק עקיב של מפ"ם להיות אחת בלבד — בחירות חדשות.

אני מאמין כי בחירות חדשות בעוד שלושה־ארבעה חודשים, לאחר הפרדת הכוחות, ולאחר שבז'נבה תועלינה הצעות ממשיות להסדר — יביאו למערך נצחון. ראשית, בבחירות אלה ייעלם המוטיב של „הענשה" ששיחק תפקיד חשוב בבחירות האחרונות. שנית, תוצב בפני הציבור ברירה חדה בין התירה לפשרה הוגנת עם מדינות־ערב לבין המשך מצב המלחמה, וברירה זו תעניק למערך רוב מרשים. מערך עם רוב מרשים יוכל להסיר אחת ולתמיד את הווטו הפנימי, להשתחרר מסחטנות הדתיים, ולהקים ממשלה בעלת כושר הכרעה. השאלה היא, אם עוד נותר בנו הכוח, אם יהיה צורך, להשתחרר מן הכבלים הנעימים של שותפות בשלטון.

נבחר העם

מאת יהושע סובול

גם אני בעד!!

ישבנו שם ורעדנו, חבורה קטנה ומכורבלת על עצמה בליכוז בני כוכביט, לטשנו עיניים צרובות־רוח אל החושך, והתלחשנו בשפתיים בקועות מקור על התוצאות הסופיות.

— החשבונות שלי היו נכונים, אמר קצה'לה, ההצבעה שלי היתה אפקטיבית. דיין יישאר.

— העיקר שהצבעת מערך, לחש כוהן בשיניים נוקשות מקור.

— חמור אחד, העמיד אותו קצה'לה על טעותו: אמרתי לך שהצבעתי בעד דיין. שילשלתי חלטענו.

— אתם תצחקו, תרם טוויטו את חלקו לשיחה הפוליטית, אבל גם אני הצבעתי בעד דיין. הכנסתי „ז", ובעזרת חוק באדר—עופר יצא מה„ז" שלי מנדט אחד למערך, ושניים לליכוד. אם זה לא הצבעה בעד דיין, אתם יכולים לקרוא לי גולדה.

— אתם תצחקו עוד יותר, גיחך יענק'לה, אבל לפי הגירסה של טוויטו גם אני הצבעתי בעד דיין: מה שיצא מה„ז" שלו, יצא גם מה„ש" שלי.

— אני רואה שאני היחיד שהצביע נגד דיין, העיר שטראוס בגאווה: אני לפחות הצבעתי ל"ע.

— סלח לי מאוד, תיקן אותו קצה'לה: אתה אולי הצבעת ל"ע, אבל שכחת שגם רזניק נמצא בצוות שלנו, ורזניק, אם צריך להזכיר לך, חובש כיפה סרוגה.

— נו! התפלא שטראוס.

— נו! התרתח קצה'לה, תעשה את הממוצע תאריתמטי בינך ובין המפד"ל, ויתברר לך שהקול שלך פלוס הקול של רזניק חלקי ארבע־עשרה כפול ארבע שווה בדיוק דיין בגימטריא הפוליטית שלנו.

— אתה צודק, הודה שטראוס בדיכדוך, לא חשבתי על רזניק...

— אני רואה שאני היחיד מכל הצוות שהצביע נגד דיין, נאנח כוהן, אני לפחות הצבעתי „אמת".

— כל אדם והאמת שלו, מיהר קצה'לה לתקן, אבל אתה יכול להירגע: גם אתה הצבעת דיין. סופסוף בלי הבסיס המסויים של המערך היו הקולות של כולנו הולכים לאיבוד, מפני שבגין היה עולה לשלטון.

— אתה אומר את זה אחרי שהצבעת הלטעם!!

— חבר'ה, תפסיקו להיות ילדים: עם חבורת תמימים כמוכם, הדרך היחידה לתמוך בקיסינג'ר היתה להצביע הלטעם, כדי שדיין יישאר במקומו. יו, מה אתם פותחים עלי עיני־עגל, התרתח קצה'לה, הכל צריך להסביר לכם כמו לילדים קטנים! לדיין היה נון־פראי אחד: עד עכשיו הוא ביצע מדיניות של גח"ל. אבל זה נגמר. חלס. רות־סוף. עכשיו בין כה וכה אפשר לבצע רק מדיניות אחת, את זאת של קיסינג'ר, ולדיין יהיה יותר קל לבצע אותה על הבסיס של המערך עם גח"ל באופוזיציה, מאשר על הבסיס של הליכוד עם המערך באופוזיציה. מפני שלכולכם ברור שדיין, באופוזיציה לא היה נשאר בכל מקרה, ועם הליכוד בשלטון והמערך באופוזיציה לא היה מתבצע שום דבר בארץ הזאת חוץ מהתוכניות של קיסינג'ר, שאותה יבצע „ביי־הוק־אור־ביי־קרוק" כל מי שימצא עכשיו בשלטון. אז זהו זה!

— בקיצור, הציע יענק'לה, בואו נלגום קצת וודקה לזכר הנצחון המשותף של כולנו בבחירות.

אבל ההצעה נדחתה בפה־סדוק־אחד: לכולנו הסתובב הראש אחרי ההרצאה הקצרה של קצה'לה, והיה ברור לנו ששום דבר לא יחמם את הלב בלילה הקר הזה, הרטוב ונטול־הכוכבים.

צה"ל של מלחמה ושלום

מאת דן צמיר

תקופת הרגיעה

(רשימה שניה)

ברשימה הקודמת (הותם 28.12.73) הוצג המעבר הפתאומי ל„צבא של מלחמה" כאחד ממרכיבי ההפתעה במלחמת יום־הכיפורים.

ההבדלים בין „צבא של שלום" ו„צבא של מלחמה" הם:

בדרגים ובתפקידים שהצבא ממלא;
ביחסים החברתיים השוררים בו ובמבנהו החברתי;
במניעים של חיילים ומפקדים (בגיוס או פרישה ובמילוי־תפקידים);
בהרכב החברתי של הצבא בכלל, של הקצונה ושל הצמרת הצבאית.

את הקשיים והבעיות המלווים מעבר מ־שלום למלחמה אפשר להמחיש ע"י הבאת דוגמה אחת מתולדות צה"ל.

שעת־השב"ל

השנים 1952־3 מהוות נקודת־משבר ב־תולדות צה"ל. אחרי תקופת־רגיעה של ראשית משטר שביתת־הנשק, מסתמנת התעוררות בטחונית מחודשת בגבולות.

שניים מחיילי התקופה הזאת, שהצטרפו לצנחנים, מתארים אותה במילים הבאות:

בשנת 1952 היתה האווירה בצה"ל עגומה, כל פעולה שניסו לעשות היחידות המובחרות של צה"ל באותה עת נכשלה.

„פעולות התגמול של גבעתי ושל הצנחנים נכשלו", היתה זו „שורה ארוכה של כשלונות וחצאי־כשלונות בארץ־עוקין, בבית־גיאלה, בבית־סירה, ברנטיס, בפלמה, באידנה ובמקומות אחרים" (מילשטיין[1] עמ' 18; 27).

„פעולות התרס והחבלה בירכתי הארץ נמשכו — — — יש לזכור כי באותם ימים, רוחו של צה"ל לא עמדה על רמה גבוהה. הכשלונות היו כאילו בן לוויה קבוע" (ינוקא[2] עמ' 29—30).

כדי להבין את המשבר הזה עלינו לחזור אחורנית, לתקופת של הקמת צה"ל כצבא־סדיר והשנים הראשונות שלאחר מלחמת־השיחרור.

בשנים 1948—1949 היה צה"ל נתון בשל־בי המעבר מהמסגרות האירגוניות המחתר־תיות שצמחו ברובן בהגנה ובפלמ"ח, אל מסגרות של צבא סדיר. מעבר זה היה כרוך בשיקולים ויעוחים פוליטיים, אך גם בשי־נויים מופלגים בדרכים ובתמסורת של האר־גון הצבאי.

לצורך קליטת שריון, אווירית וארטילריה, היו דרושים אנשי מקצוע בדרגים גבוהים ואלה היו בעיקר חניכי צבאות־סדירים.

בכיוון זה מצביעים למשל דבריו של לס־קוב[3], מיוצאי הצבא הבריטי.

כאשר חזר מהצבא הבריטי הוא מצא כי „האווירה בארץ היתה שאין לנו מה ללמוד בחו"ל".

בראשית מלחמת־השיחרור לא היו להגנה „לא תובלה, לא משטרה ולא פרקליטות. — — — לא היה נסיון בהפעלת סיוע ארטי־לרי ובשיתוף פעולה עם טאנקים וחיל־אוויר".

לסקוב מציין את עמדתו המיוחדת של בן־גוריון בנושא זה: „בן־גוריון היה יחידי שהבין, כי נילחם בצבאות סדירים ולכן דרו־שים בעלי־נסיון סדיר".

הסבר אחר לעמדתו של בן־גוריון ניתן בדבריו של יגאל ידין, כי „בן־גוריון, של־מעשה לא גדל על ברכי ההגנה ולא צמח מתוכה, האמין יותר במי ששירת בצבא סדיר ובתת־הכרתו סמך הרבה יותר על אלה ש־עשו שירותם הצבאי בבריגדה והגיעו בה לקצונה"[4].

עם סיום מלחמת־השחרור העמיקו עוד יותר השינויים בצה"ל. בצד המעבר מצבא־מחתרת וולונטרי לצבא סדיר, התרחש המע־בר מצבא של מלחמה לצבא של שלום.

צה"ל צריך היה לקלוט אלפים רבים של עולים חדשים ומגוייסי־חובה שהצטרפו לצבא מכוח־החוק ולא מרצונם החפשי.

הסתעף המבנה המינהלי והתרחבה קשת המקצועות־הצבאיים. נתגבשו יותר הדפוסים ההיירארכיים בצבא. לאחר הנהגת־הדרגות הונ־הג דירוג שכר, חדרי־אוכל נפרדים, מגורים נפרדים וכו'.

הרכב הקצונה והצמרת הצבאית השתנה. השירות בצבא־הקבע לא זכה לאהדה והערכה בציבור.[5] היו שפרשו מסיבות פוליטיות ואח־רים העדיפו לפנות לעיסוקים אזרחיים.

הרכב הצמרת הצבאית הושפע במיוחד מהעדפותיו הפוליטיות ותפיסותיו האירגוניות של בן־גוריון.

האספקט הפוליטי מילא או תפקיד חשוב ולא נעמוד עליו כאן. אך גם ידין וגם לסקוב מסכימים כי בן־גוריון העדיף את חניכי הצב־אות הסדירים. גם בשל תפיסתו את אופיו ותפקידו של האירגון הצבאי. הערכה זו הת־בטאה הלכה למעשה בהרכב הצמרת הצבאית. בשנים 1948—1950 היו יותר ממחצית אלופי־צה"ל חניכי צבאות סדירים. חלקם ירד בהד־רגה בשנים 1951—1956.[6]

השנים 1949—1951 הן איפוא השנים בהן נתגבש צה"ל כ„צבא של שלום", כאשר גור־מים נוספים, היסטוריים, חברתיים ופוליטיים, מסייעים לתהליך הזה.

בעיצומו של המהלך הזה, מסתיימת תקו־פת הרגיעה בגבולות. צה"ל איננו מוכן לשי־נוי הזה ונוחל שורה של כשלונות צבאיים.

צה"ל כ„צבא של שלום" איננו ערוך לחי־דוש הפעילות הצבאית בגבולות.

מה פירוש איננו ערוך?

על־כך אפשר למצוא הסברים ותיאורים בכמה תחומים. למשל, בקריטריונים להקצאת כוח־אדם לחילות השונים:

„כתוצאה מן הסינון של ועדות־המיון ותביעותיהם של החילות־הטכניים, הפכו בני ,ישראל־השניה' לרוב, דווקא ביחידות הקר־ביות של צה"ל. — — — ההרגשה שהם מהווים ,בשר־תותחים' הלכה וגברה בהם". („7 ימים" 25.8.67).

תמונה דומה מתוארת ע"י ש. טבת בספרו על משה דיין.[7]

ב־1952 משנה הרמטכ"ל מקלף את הקרי־טריונים האלה ועל רקע זה מתפרסם ב„במח־נה" מכתב, המשקף כנראה את הנורמות המ־קובלות אז. הכותב הוא בוגר שמינית ששירת כסמל ביחידת חי"ר, שתלונתו כי הוא „משמש בתפקידים שאינם דורשים שום השכלה" וש־הוא „יכול למלא תפקידים מועילים יותר — — — בשירותים אחרים של הצבא" וכן, שהוא וחברים אחדים שלו, גם הם ילידי־הארץ, נמ־צאים יחד עם חמישים חיילים „חסרי תרבות אירופית מינימלית" (טבת עמ' 375).

סימן־היכר אחר האופייני ל„צבא־שלום" הוא הדגש החזק על הבדלי־הדרגות אשר טיפח גינונים אריסטוקרטיים בקצונה הבכי־רה מחד גיסא והירשה עונשים משפילים מ־אידך גיסא.

כיצד השתקפו הבעיות האלה ביחידת ה־צנחנים דאז? יחידה זו היתה במונחים שלנו „צבא של שלום". על הבעיות שנבעו מכך מספר איש היחידה:

מפקד היחידה „הקפיד על טכס, משמעת חוקה ומסדרים ללא־ספור. בימי העצמאות היתה יחידת הצנחנים זוכה בפרסים ראשונים על צעידה גאה.

— — — בין מפקד הגדוד ופיקודיו נש־מר רוחק מקסימאלי — — — האימונים היו קשים הרבה יותר מהנהוגים היום. הודגשו תרגילי־סדר, אך ערכי הלחימה, המגע עם ה־אויב, דביקות במטרה ותושיה בשדה, לא היו מפותחים כלל" (מילשטיין, עמ' 25—26).

מצב דברים זה יכול היה להימשך עוד זמן רב, כל עוד לא הועמד במבחן הקרב.

הכשלונות בשדה הקרב, הם שהביאו ל־מיפנה. כשלונות אלה היו הגורם הישיר להק־מת היחידה „101".[8]

באוגוסט 1953 הוקמה היחידה בפיקודו של אריק שרון ובראשית 1954 התמזגה עם גדוד הצנחנים.

במבט לאחור, מסכימים רבים כיום, כי הקמת היחידה ביטאה מיפנה בהתפתחותו של צה"ל.

עיקרו של המפנה היה, לדעתי, במעבר מ„צבא שלום" ל„צבא מלחמה".

נקודת המפנה

מה היו השינויים הממשיים?

בתחום היחסים החברתיים הרי „מצבי הכן" והמגע האישי מדי יום ביומו הביאו ב־הכרח לידי כך, שהחיילים פנו אלינו בשמו־תינו ולא בפנייה ,המפקד'" (ינוקא, עמ' 62).

בשיטות האימון „שונתה הגישה לחלוטין וערכי הגברות והקשיחות המפוקפקים פינו מקומם לערכי שדאות, דביקות במטרה ורצון בקרב־מגע עם האויב, עד להכרעה" (מילש־טיין עמ' 25).

אשר לפיקוד, הרי „אריק הביא את מיטב מפקדיו מהנח"ל" („הארץ" 20.5.69).

„גם במניעי־הגיוס והרכב הגדוד התחולל שינוי רב.

לאחר ששונו אופי הגדוד וצוות הפיקוד החליט אריק שרון לשנות גם את הרכבו.

— — — לקראת הגיוס, התקשר עם מז־כירי התנועות־הקיבוציות והמושביות וכן עם מזכירי המשקים.

— — — מבצע השכנוע הצליח ובסוף 1954 התנדבו לצנחנים מאות בני־משקים" (מילשטיין, עמ' 35).

אלה „היו עדיין באווירה של תנועת־נוער — — — היו מלאי הכרה וממש מאושרים על כי נמצא להם ייעוד כתחליף לפלמ"ח ולהגנה, בהם שירתו אבותיהם ואחיהם הבוגרים" (ינו־קא, עמ' 60).

אפשר כמובן לטעון, כי כל ההתרחשות הזאת בצנחנים היתה שולית בלבד ונגעה ליחידה אחת בצה"ל.

לדעתי, זוהי טענה מוטעית.

השינויים שהתרחשו אז בצנחנים היו תוך תיאום הדוק עם הפיקוד העליון בצה"ל. לו־חמי ה„101" והצנחנים של 4־1953 היוו את גרעין הפיקוד לחטיבה במבצע סיני ולחיל שלם אח"כ.

ומה שחשוב יותר, הם היוו במשך שנים רבות מופת לצה"ל כולו.[9]

הודות למעמדה המיוחד של היחידה, אנו יכולים ללמוד מהעיתונות על השינויים ש־התרחשו בה ב־4־1953, אך ייתכן מאד, כי באותה תקופה, התרחשו שינויים דומים גם ביחידות אחרות.[10]

אם לסכם קטע זה, אפשר להבחין ביחידת הצנחנים בשרשרת שינויים:

בעקבות התחממות הגבול משתנים תפ־קידי־היחידה וצוות הפיקוד שלה. חלים שי־נויים במניעי־הגיוס ובמקורות הגיוס של הי־חידה, כאשר המקורות העיקריים הם הנח"ל ובני־ההתיישבות, משתנים היחסים החבר־תיים ביחידה, המשמעת, דרכי האימון וכו'.

לשינויים ביחידת־הצנחנים השפעה רבה על חיל־הרגלים בצה"ל ואולי גם על צה"ל כולו.

(המשך יבוא)

1. אורי מילשטיין: מלחמות־הצנחנים. הוצאת רמדור, ת"א 1968.
2. משה ינוקא: מקיבית עד המיתלה. הוצאת ביתן, ת"א 1967.
3. מובא מתוך שיחה עם יוצאי הצבא הבריטי ששימשו בתפקידים בכירים בצה"ל. שיחה זו הושמעה בשידורי־ישראל ב־26.7.73.
4. ראיון עם ידין בספר „האלופים" (עמ' 37) הוצאת הדר, ת"א, תשכ"ח. המלביה"ד: משה בן־שאול. בהקשר למחלוקת שהיתה לו בנושא זה עם ב.ג., מזכיר ידין כי הציע לב.ג. למנות את אלוף לאלוף פקוד כיוון ש„ראה בו את המפקד הבכיר הטוב ביותר, שהיה אז לצה"ל בשדה" (שם). ב"ג לא נענה להצעה זו והיו להם על־כך ויכוח חמור.
5. ראה למשל את תיאוריו של טבת (בספרו על דיין, עמ' 9־338, 5־364), על היחס לשירות הקבע ב־1949 וב־1952.
6. נתונים שנאספו בידי כותב שורות אלה.
7. שבתאי טבת: משה דיין (שוקן, תשל"ב).
8. טבת, עמ' 8־388.
9. האופן שבו הוקמה נסיון היחידה ברחבי צה"ל מתואר ע"י טבת (עמ' 398—400).
10. בספרות ובעיתונות ישנן עדויות כי בראשית שנות ה־50 התרחשו נסיונות שינוי דומים בחיל השריון ובחיל־הים.
בשנת 1950 נעשה נסיון להקים יחידה צנחנית בחיל־הים, לנסיון זה קוי דמיון רבים להקמת ה„101". כשלון הנסיון הזה מוסבר במידה רבה ע"י הנסיבות של „צבא של שלום" ב־1950 (ראה „במחנה" 28.3.72).

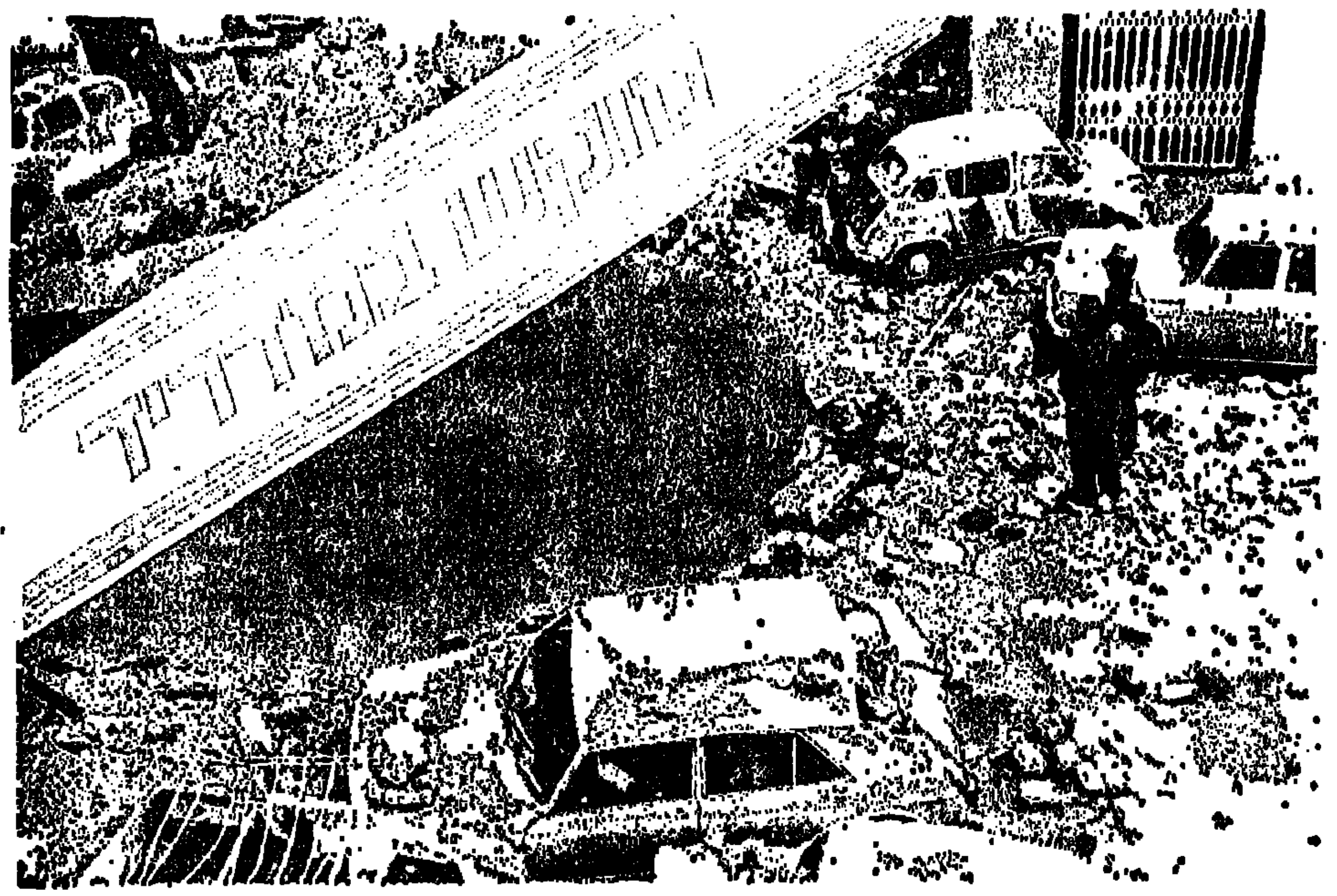

רצח ראש ממשלת ספרד מטעם הרודן פראנסיסקו פראנקו, האדמי־ראל לואיס קאררו בלאנקו, בידי טרוריסטים לאומניים באסקיים, שי־מש אות לדיכוי מוגבר ולסילוק אנ־שים ליבראליים־יחסית מצמרת ה־שלטון הספרדי. השלטון בפועל רו־כז שוב בידי פראנקו בן ה־81, ואילו ראש־הממשלה החדש, קארלוס ארי־אס נאווארו, בעבר ראש השירותים החשאיים, ישמש כשליחו לצורך די־כוי כל תסיסה אפשרית. יוטל עליו לדאוג, במקרה של מות „המנהיג", למעבר חלק למלוכה, ו„להגן" על יו־רש־העצר, הנסיך חואן־קארלוס מ־בית הבורבונים, מפני השפעות „מזי־קות" ומפני נסיונות הפיכה צבאית מצד קצינים צעירים.

מאת צבי אמתי

ב־20 בדצמבר 1973, בשעה 9.30 בבוקר זיעזעה התפוצצות אדירה את מרכזה של ה־עיר מאדריד. בן־רגע פשטה הידיעה המד־הימה: ראש־הממשלה, האדמיראל קאררו בלאנקו, „תאומו" הפוליטי של הגנראליסימו פראנקו, נהרג. כוחות משטרה וצבא הקיפו את מרכז העיר; הרחובות החלו להתרוקן. תחילה ניסו השלטונות להסתיר את נסיבות המוות; הופצה השמועה כי למותו של ראש־הממשלה גרמה התפוצצות של צינור גאז.

אבל מפה־לאוזן סופר, כי האדמיראל נה־רג מידי קושרים ממחנה פראנקיסטי. תשע שעות לאחר ההתנקשות סיפר ראדיו־מאד־ריד את האמת. ראש־הממשלה נהרג בהת־פוצצות מוקש, שהוטמן בידי טרוריסטים לאו־מניים באסקיים.

למחרת כינסו ארבעה צעירים רעולי־פנים עיתונאים בבית עזוב בסמוך לבורדו שבצרפת והודיעו, כי האירגון המחתרתי הבאסקי „אט"א" נוטל על עצמו את האחריות להוצאתו להורג של „ראש הפאשיסטים"; יש לראות בהת־נקשות מעשה תגמול על דיכוי העם הבאסקי.

בינתיים התבררו הפרטים. ב־15 בנובמבר שכרו צעירים מרתף ברחוב קלאודיו קואלו, בסמוך לכנסיה שקאררו בלאנקו נהג להתפלל בה. הצעירים הציגו את עצמם כפסלים. ואמ־נם, במשך ששה שבועות נשמע מ„הסטודיו" שלהם רעש, שלא עורר תשומת־לב: הצעירים היו חביבים מאוד והתיידדו עם דיירי הבית ועם שומרו, שוטר בדימוס. יום לפני ההת־נקשות באו שני צעירים אחרים, לובשי בגדי־עבודה, ומתחו חוטים בהסבירים, כי באו לתקן את החשמל. מול המרתף, על קיר מינזר ישועי, ציירו בצבע אדום פס גדול. ביום ה־התנקשות התייצב אחד ה„פועלים" על סולם, כביכול לצורך תיקוני רשת החשמל — ומשם השקיף על מסעו של ראש־הממשלה. ברגע בו עברה מכוניתו לפני הפס האדום — פוצץ מיטען של 60 ק"ג טי.נ.ט., שהיה מוסתר במינהרה, אשר כרו ה„פסלים".

מכוח ההתפוצצות הועפה מכונית הדודג' הכבדה לגובה של 35 מטרים. אחד הנזירים ראה לתדהמתו את המכונית נזרקת כלפי מעלה לפני חלונו. כשהגיעו שוטרים למקום — מצאו מכתש עמוק בכביש ואת מכונית־המש־מר „דבוקה" אל קיר המינזר. מראש־הממשלה — לא נמצא לכאורה כל זכר; רק מאוחר יותר נתגלו שרידי המכונית המרוסקת, ובה האדמיראל הגוסס, על מרפסת, מעברו השני של בניין המינזר...

ה„פסלים" הספיקו להסתלק. מסתבר כי המינהרה נכרתה במומחיות רבה, ודפנותיה חוזקו באמצעות קורות־ברזל. במרתף נמצאו שלושה תפוחים, כמה תקליטים ו־120 שקים וכהם אדמה...

פראנקו ובלאנקו

פראנקו בטכס במדריד, כשלצידיו בלאנקו וחואן קארלוס

הבאסקים רוצים עצמאות

הבאסקים יושבים משני צידי הגבול הספרדי־צרפתי, בהרי הפירינאים ועל חופו של מיפרץ ביסקאיה. העם הבאסקי הוא עם קטן; אף לדברי הלאומנים הבאסקיים ה־קיצוניים לא עולה מיספר הבאסקים על שניים וחצי מיליונים, ומספרם של דוברי השפה ה־באסקית ואנשים בעלי הכרה לאומית באסקית — קטן עוד יותר. רוב הבאסקים יושבים ב־שלושה מחוזות, שבצפון־מזרח ספרד. בצרפת, במחוז הפירינאים האטלנטיים, בסביבת העיר באיון, מתגוררים 10 אחוזים בלבד מן העם הבאסקי. מושבות באסקיות ניכרות קיימות בדרום־אמריקה — בעיקר בארגנטינה וב־אורוגואי.

העם הבאסקי הוא העם העתיק ביותר באי־רופה. צורת הגולגולת וקלסתר פניהם של הבאסקים מזכירים את אנשי קרומאניון, אשר ישבו בתקופת־האבן הקדומה בדרום־מערב צרפת. הבאסקים נבדלים משכניהם מבחינת תכיפות קבוצות־הדם שאליהן הם משתייכים; שפתם אינה דומה לשום שפה אירופית (ולא־אירופית) אחרת (אף כי קלטה במשך הדורות יסודות רומניים וקלטיים). סבורים שהיא שריד של ניב שהיה מדובר בפי ציידי תקו־פת־האבן.

הם ישבו בהרי הפירינאים כבר בימים בהם רוב שטחה של ספרד של היום היה תפוש בידי איברים שלא היו בני גזעם. הרומאים לא הצליחו להשתלט על האיזור המיושב על־ידיהם; השבטים הגרמניים, שנהרו לחצי־האי האיברי בימי נדידת־העמים הגדולה — ה־סוואבים, הוויזיגוטים, הפראנקים — לא יכלו להם. במשך 400 שנה נלחמו בממלכת הוויזיגוטים ואחר־כך בערבים הפולשים. נסיכו־יותיהם התמזגו בהדרגה — במאה ה־13 וה־14 — עם קאסטיליה, אך שמרו על שלטון עצמי, על מערכת־מיסים עצמאית ועל מועצה מחו־קקת. רק בסוף המאה ה־19, כאשר דוכא מרד ה„קארליסטים", שבאסקים רבים הצטרפו אליו, קוצצו זכויותיהם.

עם הקמת הרפובליקה הספרדית ב־1931 הצטרפו לתומכיה, אך זכו בממשלה מחוזית אוטונומית רק בשנים 1936—1937. צבאות פראנקו כבשו את ארצם לאחר מאבק קשה, כל זכויותיהם בוטלו — ונאסר השימוש בשפ־תם בבתי־ספר ובמשרדים. הבאסקים הם היום קאתולים אדוקים, אך שמרו על מינהגי עכו"ם לא מעטים, כגון פולחן עצים („על כל גבעה רמה ותחת כל עץ רענן"). בימי מלחמת־האז־רחים הרסו מטוסים נאציים את עירם הקדו־שה גרניקה, שם נמצא „אלון החירות" עתיק־יומין, שבצלו נהגה להתאסף מועצת זקני העם.

חבל הבאסקים מצטיין בחקלאות מפותחת, ובמרכזי תעשיה מסביב לעיר־הנמל בילבאו; אף תיירים רבים באים לבקר מדי שנה ב־חופיה.

לאחר תום מלחמת־האזרחים המשיכו ה־באסקים להילחם על זכויותיהם בהנהגת המפ־לגה הלאומית הבאסקית, שגם עתה רבה השפ־עתה, בעיקר בין הכפריים. זו היום מפלגה בעלת גוון נוצרי־דמוקראטי מובהק, הנתמכת על־ידי ראשי הכהונה המקומית. ב־1969 נפ־רד מהמפלגה אירגון ראדיקאלי יותר — אט"א („ארץ הבאסקים והחירות"). לאחר

(המשך בעמוד 19)

ח"כים בפעם הראשונה

שוחחו: י. גונן, דליה שחורי, גיורא בנור

שייח' חמאד אבו רביע (הרשימה הבדווית): חשוב שיהיה בדווי בכנסת

שיירות הרכב, שהעפילו אל פיסגת הגבעה ה־מידברית עליה ניצב ביתו של חבר־הכנסת החדש שייח' חמאד אבו רביע, כאילו בקשו לספר לנו על ימים קדומים יותר, ימי חג ומועד, שבהם הבדווים עלו לרגל רכובים על סוסיהם האצילים אל ראשי הפדראציות השבטיות הגדולות ואל שייח' השייחים כדי להביע להם את רגשות נאמנותם.

הפעם החליפו בדווי הנגב את הסוס בטנדר חדיש (בדרך־כלל פג'ו 404). בערוצי הוואדיות המתלתלים נמשכו ללא הפסק פסי שיירות־הרכב, אשר הגיעו משיפולי גבעות תל־יורד, אבו־תלול ועמק בחירה שבאיזור ערד. הם פלטו ללא הרף את מאות המברכים, נציגי 22 השבטים ונכבדי 30 אלף הבדווים, היושבים בנגב. בא גם ראש עיריית באר־שבע, אליהו נאווי, עם פמלייתו; ולאחריו מי שהיה המושל הצבאי בנגב, פנחס עמיר, ועשרות יהודים אחרים אשר להם קשרים מיסחריים וחברתיים עם בדווי הנגב.

שייח' חמאד בן ה־42, ראש תת־מטת שבטי הזולאם המשתייך אל פדראציית שבטי התיאהא והשייח' חסן אבו־רביע נשוא־הפנים, לוחצים את ידי הבאים כשפניהם קורנים. שלושה ימים ושלושה לילות נמשכה הילולת המבקרים אצל השייח'.

התייאשנו מיד מן הרעיון לראיין את השייח' בעיצומו של חגו הכפול, חג עיד אל אדחה הקדוש של המוסלמים, וחגם של הבדווים שלראשונה זכו במדינת ישראל בנציגות פוליטית.

למחרת, בשוך סערת הביקורים, התיישבנו לשיחה שק־טה עם השייח' וכמה מעוזריו הצעירים. ביניהם התבלטו חליל אבו רביע, הלומד משפטים בירושלים; עארף אבו רביע, הלומד רפואה ציבורית (שהם אחיו של ד"ר יונס אבו רביע, הרופא הבדווי הראשון בארץ); אברהים אבו רקייק, נציג המחלקה הערבית של ההסתדרות בקרב הבד־ווים; וסאלם אבו סיאב, בוגר מקווה־ישראל, המכהן כמדריך חקלאי בנגב. הופתענו לראות כי ראשי הפעילים של רשימה שיבטית מסורתית זו הם דווקא צעירים משכילים ולא שייח'ים ישישים.

שאלה: שייח' חמאד, כיצד אתה מסביר את העובדה, שדווקא הצעירים הם אלו שהיו חדורי התלהבות והתמסרות להצלחת הרשימה, יותר מבני הדור הבוגר? נדמה היה לנו, כי החברה הבדווית נתונה בתהליך של התרופפות המסגרת השבטית, ולפיכך העסקנות הפוליטית היא עניינם של זקני השבטים ולא של הצעירים.

השייח' חמאד: שם רשימתנו ,אל קאיימה אל ערבייה לל־בדו ואל קוראי' (הרשימה הערבית לבדווים ולכפרים) מדבר בעד עצמו. הגרעין אשר יזם את הרשימה הינו בדווי, ומבין ארבעת ראשיה שלושה הם שייח'ים בדווים. השני ברשימה הוא השייח' עודה אבו מועמר, המייצג את פדראציית שבטי העזאזמה בנגב. השישי, אברהים אבו רקייק, מייצג את הצעירים ואת שבט אבו רקייק, שהוא גדול השבטים שבנגב. בנוסף לכך צירפנו לרשימתנו נכבדים מכפרי המשולש וה־גליל, כמו את חמזי זחאלקה מכפר קרע במקום השלישי ואת גמאל טרביה, ראש מועצת סכנין, הכפר הגדול שבגליל המערבי, במקום החמישי. איננו רואים את עצמנו כרשימה בדווית צרופה, אלא כרשימה ערבית כללית. זו אולי תשובה חלקית לשאלתך. יחד עם זאת מרגישים עצמם הצעירים הבדווים קודם־כל כבדווים ורק אחר־כך כערבים.

שאלה: מה מייחד אתכם כבדווים משאר ערביי יש־ראל? מדוע היה צורך בהקמת מפלגה בדווית בנוסף למפ־לגות הערביות האחרות?

השייח' חמאד: ראשית, עדיין חיים אנו בנגב ובגליל במשטר חברתי שיבטי. במסגרת של 22 שבטים בנגב המש־תייכים ל־3 פדראציות ושל 18 שבטים בגליל, וכל שבט מתחלק לכמה פלגים. אנו יושבים בטריטוריות שיבטית מוגדרת.

ומוסיף אברהים אבו־רקייק: כצעיר בדווי משכיל ני־סיתי תחילה להיחלץ מהמסגרת השיבטית בה נולדתי, אך הדבר הוא בלתי־אפשרי כל עוד אני חי בנגב. הגם שבניתי לי בית מודרני בעיירה הבדווית שהקימה הממשלה למעננו — תל־שבע — אינני יכול להינתק מהמסגרת של היחסים שבתוך השבט. המנהגים, המסורת, אופי הבעלות על הקרקע, חיי האישות והמשפחה, כל אלו מכתיבים לי את דרך התנהגותי כבדווי. אפילו המשפט השיבטי הבדווי חל עלי, ולו גם בעל־כורחי. אם חס וחלילה יקרה רצח במשפחתי, או בפלג שלי, הרי שאני באופן אוטומאטי — אם ארצה אם לאו — אהיה מועמד טבעי לנקמת־דם ולא תועיל לי בריחה למקום אחר בארץ. גם בין כותלי האוניברסיטה ימצאו אותי.

בנוסף לכך, הבעיות העומדות בפני הבדווים משותפות לכולם, ללא הבדל בין שבט לשבט. הבעיה העיקרית המעיקה עלינו היא שאלת הבעלות על הקרקעות בנגב. אנו תובעים בעלות על שטח של כ־3 מיליון דונם, גם באזורים שבהם ישבנו לפני מלחמת־השחרור. אחת הסיבות העיקריות, שבגללן נרתמתי בכל מאודי להקמת הרשימה הבדווית, הוא שיהיה נציג בדווי בכנסת אשר חי את בעיותינו וייטיב להציגן ולדרוש פתרונן. נציג כזה עדיף על כל נציג ערבי אחר מהמשולש או מן הגליל.

שאלה: לפי השערתנו הצביעו למען רשימה זו יותר פלחים ובני־עיר מאשר בדווים. כיצד הנך מסביר זאת?

השייח' חמאד: כאשר דנו בהקמת הרשימה, חשבנו כי יש להקימה על טהרת הייצוג הבדווי. היו לנו לבטים גדו־לים, כי כידוע לך אין קשר היסטורי רצוף בין הבדווים בגליל לבין אלו שבנגב. בדווי הגליל באו לארץ מהמידבר הסורי, ואילו אנו באנו לפני כ־300 שנה מסיני, מחצי־האי ערב ומעבר־הירדן המזרחי. אמנם, מוצאנו הקדום המשותף הוא מחצי־האי ערב, מינהגינו ומסורתנו דומים, אך מחמת המרחק המפריד בינינו לא היתה לנו שנים רבות שפה משותפת. היו גם בדווים, בעיקר בשבט אל הוזייל, שהתנ־גדו לפדראציה שהקמנו עם בדווי הגליל, בטענה הבלתי־מבוססת שהגלילים אינם בדווים. אך משבאנו לעשות הער־כת־מצב, גילינו כי לנו ולבדווי הגליל יש רק כ־17 אלף בעלי זכות־בחירה, וביודענו את אחוז ההצבעה הנמוך בקרב הבדווים (שהוא בדרך־כלל 60%), לא יכולנו להסת־כן בכך שלא נעבור את אחוז החסימה. לפיכך הועלתה הצעה אותה קיבלה מפלגת־העבודה, שאליה אנו מסונפים, כי נגבש גוש בדווי־פלחי אשר ייצג בכנסת את הבעיות המשותפות לשני המיגזרים.

לא במעט הפריע לנו ,,הליכוד", אשר הציב רשימה בדווית מקבילה בראשותם של בדווי מהגליל משבט ערב אל היב ובדווי מהנגב משבט אל הוזייל. הליכוד, שלא קיווה אמנם לקבל מנדט לרשימה זו, הקים אותה מתוך כוונה תחילה למוטט ולשבש את הצלחת רשימתנו ע"א, וכמעט שהצליח במזימתו. הרשימה הבדווית המסונפת ל־,,ליכוד" זכתה ב־3000 קולות, מהם כ־1000 בנגב. לולא קמה רשימת ,,הליכוד", היינו מצליחים לזכות בשני חברי־כנסת.

שאלה: מהו מצע רשימתכם, וכיצד הנכם מתכוונים ליישמו?

השייח' חמאד: הקמנו מועצה מייעצת, ,,מג'לס שורא", מורכבת מ־80 שייחים ונכבדים, המייצגים את כל השבטים והפלגים בנגב. אל מועצה זו נצרף נכבדים וראשי־מועצות, שתמכו בנו, מהמשולש ומהגליל, וזה יהיה מעין ,,מרכז" המפלגה שהחלטותיו כמוסד עליון יחייבו את נציגינו בכנסת. בנגב הקמנו כבר מועצה זו באסיפת־עם רבתי. הצענו לכל מי שרואה עצמו ראוי לכך כי יצטרף למועצה זו. ואמנם הצטרפו אליה כל המי־ומי שבשבטי הבדווים. פירסמנו גם מצע לפני הבחירות שבו התחייבנו לפעול לפתרון מהיר של בעיית ההסדר והבעלות על הקרקעות בנגב ובגליל, ולטפל בשאלת ההתנחלויות־הקבע של הבדווים בשיתוף עם הממ־שלה. בנוסף לכך התחייבנו לפעול לפיתוח במרץ יותר של הכפרים הערביים בארץ בנושאים של מים, חשמל וחינוך.

אנו מתכוונים לפתוח 3 משרדים לרשימה: אחד בבאר־שבע, אחד במרכז־הארץ ואחד בגליל, שאליהם יפנו או־הדינו לטיפול בבעיותיהם. אין אנו רשימה שצצה ביום־הבחירות ונעלמת עד הבחירות הבאות. הבטחנו לבוחרינו טיפול שוטף וזאת אף נעשה. ידוע לי כי גורמים שונים הודיעו כבר את רצונם לסייע לנו, ואני תקווה כי בגלל מעמדנו במדינה וקשרינו הטובים נוכל לסייע לפונים אל משרדנו.

שאלה: האם אתה רואה את עצמך רק כנציג בוחריך או כנציגם של כלל הבדווים?

השייח' חמאד: תוך כדי מלחמת־הבחירות חליתי ב־דלקת־ריאות ואושפזתי בבית־חולים. בין הראשונים שבאו לבקרני שם היה סלאמה אל הוזייל, מן העומדים בראש הרשימה הבדווית של ,,הליכוד", דהיינו יריבי הפוליטי. בטוחני שעוד היום יבואו בני שבט אל הוזייל ונכבדיו לבקרני לרגל החג ולברכני על היבחרי. אני רואה עצמי כנציג הבדווים בארץ, ללא הבדל מוצאם השיבטי ויחסם אל מטה זה או אחר. משלחות של בדווים מהר־חברון, מרצועת־עזה וממידבר־יהודה החלו כבר להגיע ומבקשים לראות בי נציג של בדווי ארץ־ישראל וסיני ואת רשימתנו כמייצגת גם אותם.

בתקופת מלחמת־הבחירות הודענו, כי אנו נסייע קודם־כל למתחרינו ולבני שבטים אחרים, שלא הלכו עימנו. אנו רוצים למושכם אלינו וללכד את כל השבטים סביב הרשימה. העיקר הוא שכבשנו לנו מקום בכנסת ושנצליח להחדיר בקרב הציבור היהודי את ההכרה, כי יש ציבור בדווי בארץ, אשר לו בעיות מיוחדות של מחסור במי־שתיה, בצורת וטיוור עצום. כאשר הציבור היהודי יהיה ער לכך, שקיימת חברה בדווית בארץ, על בעיותיה המיו־חדות, שוב לא יהיה זה חשוב מי מהבדווים יושב בכנסת. העיקר שתשב נציגות בדווית מכובדת.

אליעזר רונן (מערך): אני מגדיר עצמי כיונה טורפת

אליעזר רונן, מקום 47 ברשימת המערך לכנסת, נמנה עם המעטים בבית המחוקקים שלנו שהגיעו להישגים בתחום עיסוקם המקצועי בלא להישען על מנגנון המפלגה ולעיתים אפילו למרות ה־השתייכות המפלגתית. רונן, 42, נולד במכסיקו סיטי, התחנך בבית־ספר יהודי עממי ותיכון ולמד שנתיים הנדסה באוניברסיטה הלאומית של מכסיקו. ב־1949 בא לראשונה לארץ, לקורס בן שנה במכון למדריכי חו"ל של הסוכנות היהודית. הוא שב למכסיקו, לפעולה בקרב הנוער היהודי והשומר הצעיר במיוחד. מקץ שנתיים, ב־1952, עלה לארץ והתיישב בקיבוץ מגידו. שם נשא לאשה את נעמי, בת שער העמקים, מורה במקצועה. להם שלושה ילדים, הבכורה משרתת בצה"ל. ב־1960 עזב את הקיבוץ ונרשם ללימודי כלכלה, מדע המדינה ומינהל עסקים באוניברסיטה העברית בירושלים. את לימודי התואר הראשון סיים ב־1965, אך כבר ב־1962 נתקבל לעבודה ככלכלן בבנק ישראל. ב־1966 עבר לרשות לתכנון כלכלי, תחילה כמנהל מחלקה, לאחר מכן — סגן מנהל הרשות, ומינואר 1970 — מנהל הרשות. בסוף 1972 התפטר מתפקידו והחל לכהן כמנכ"ל חברת קרתא לפיתוח מרכז ירושלים (אזור ממילא) — תפקיד שבדעתו להמשיך בו גם כחבר־כנסת. כן כיהן רונן כחבר במועצת עיריית ירושלים והנהלת העירייה. שלוש שנים היה ממונה על תיק שירותי הבריאות. הוא חבר המזכירות והוועדה המדינית של מפ"ם, ונמנה עם ראשי שוללי המערך במפ"ם.

שאלה: האם אתה מרוצה מכך שתהיה חבר כנסת?

תשובה: אומר לך ממש אני מרוצה. אני מרוצה שהרוב הגדול של חברי המרכז במפלגה הציב אותי במקום ריאלי ברשימת המועמדים לכנסת; שהרוב הגדול רצה שאהיה חבר־כנסת — ולא מפני שרצה שאני אהיה חבר־כנסת כפי שבמקרה שלי יצא הגורל וקרו מספר דברים:

— ראשית — כפי שאמר לי אחד החברים — זו היתה בחירה בה גבר רצון החברים על רצון המימסד המפלגתי, שנית — בהצבעה זו נשבר מחסום הפחד מפני הגיל. שלישית — בחירה זו ליכדה את החברים ללא הבדל הש־תייכות ,,סיעתית" ומוצא (עיר וקיבוץ).

עובדה זו שימחה אותי, אולם באותה מידה הייתי שמח לו כל שלושת התנאים היו מתקיימים במישהו אחר. ההצבעה במרכז ביטאה, לדעתי, רצון של חברים לשינויים במפלגה וגם רצון לקבוע, שהמסלול לכנסת הוא לא המסלול של פעילות במנגנון המפלגה בלבד.

מדוע מה שאתה מכנה ,,המימסד המפלגתי" התנגד לבחירתך?

אני חושב שחלק מהמימסד התנגד לי מעצם הקושי להשיג, שמישהו המייצג את השכבה הצעירה יהיה חבר־כנסת. ייתכן שאחרים חשבו, שזה ,,מסוכן" שמי שלא עבר תקופה של פעילות מנגנונית ייבחר לכנסת. ודאי היו גם כאלה שהתנגדו מסיבות אידאולוגיות, ושמעתי חברים שאמרו, שלא יתמכו במועמדותי כיוון שהם חוששים מעצמאותי היתירה. אבל כל זה שייך להיסטוריה. אני חושב, שאחרי הבחירות אני מת־חיל להרגיש את האחריות כלפי שולחי, כלפי התקוות שאותם חברים שרצו בי בכנסת תלו בבחירה זו.

מהן תקוות אלה?

אני חושב שהחברים רוצים לראות בכנסת נציגות של מפ"ם יותר לוחמת על עקרונותיה, יותר עצמאית, יותר מבטאת את המאווים והמשאלות של הדור הצעיר במדינה.

איך אתה מגדיר את עצמך מבחינה פוליטית?

אני מגדיר את עצמי כיונה טורפת. אני סבור שמפ"ם מלוכדת, עצמאית ולוחמת, יכולה לסייע לסיכום חיובי־יוני של המאבק האידאולוגי והפרסונאלי במפלגת העבודה, אם מפ"ם תופיע בפני מפלגת העבודה כתובעת את מימוש זכותה להשפיע על דרכו של המערך ולא תסתפק בהזדהות עם כל פשרה שתושג במסגרת פנימית של מפלגת העבודה.

יהיה בכוחך להביא למפנה כזה?

לי לבדי אין סיכוי להצליח. אבל אני חושב שבעניין זה של יחסי מפ"ם־עבודה חלו שינויים מרחיקי לכת לאחר מלחמת יום הכיפורים. רבים וטובים במפ"ם מרגישים היום, שמצב היחסים בין שתי המפלגות לא יוכל להימשך כבעבר וכי הסוגיה הזאת חייבת בירור רציני וסיכום.

השאלה היא איזה משקל יהיה לגורמים המתונים בתוך המערך נוכח תוצאות הבחירות: אופוזיציה ניצית חזקה ואלמנטים ניציים בתוך הקואליציה וגם בתוך ה,,עבודה".

מקובל לנתח את תוצאות הבחירות כתזוזה ימינה. אני חולק על כך. בבחירות של 1969, כאשר מדיניות המערך היתה ניצית, הוא קיבל 57 צירים. במשך השנים שלאחר מכן ביטא המערך קו של הסתגלות לאידאולוגיה של גח"ל, כאשר ביצע למעשה מדיניות של התנחלות וסיפוח זוחל, וטשטש את ההבדלים האידאולוגיים והפוליטיים עם מחנה הימין. אם בחודשיים האחרונים התייצב המערך לפני הבוחר עם מצע הקרוב מאוד לליבה של מפ"ם — מצע של הפרדת כוחות עם גח"ל, וגבול בטחון מול האידאולוגיה הסיפו־חיסטית — עם קו הסברה ברור למען מיצוי השלום, תוך נכונות לוויתורים טריטוריאליים; אם אחרי קו הסברה כזה ומצע כזה הזדהו עם המערך, לאחר שש שנים של שכרות, 42 אחוז של הבוחרים, המהווים 51 מנדאטים בכנסת — אי־אפשר לקרוא לתהליך הזה ימינוציה של הבוחר הישר־אלי, ואולי ההפך הוא הנכון.

הבעיה הפוליטית הקונקרטית היא, שיש פער בין התה־ליכים בקרב ציבור הבוחרים לבין הביטוי להם בנציגותו, וזאת משתי סיבות: האחת — שכבר בבחירות 1969 היה עיוות; השניה — שהרשימות לא נפתחו אחרי מלחמת יום הכיפורים, ולבוחר לא היתה אפשרות לבטא את עצמו מול היערכות פוליטית־מפלגתית אשר תבטא יותר נאמנה את הבדלי התפיסה שהתגבשו בעקבות המציאות החדשה.

גם אם תוצאות הבחירות אינן משקפות באורח נאמן את נטיית הבוחר — התוצאות הפורמאליות של הבחירות הן הקובעות, ותוצאות אלה מחזקות את הקו המדיני התקיף ומחלישות את האגף המתון.

מבחינה זו מצב היונים לא טוב. יחד עם זאת, הדברים עוד לא כל כך ברורים היום. קודם־כל עוד לא ברור מה יהיה עם המפד"ל. שנית, אפילו בליכוד יש גם דולצ'ין ויוסף תמיר. יש בליכוד אנשים שהתנגדו ב־1970 לפרישת גח"ל מהממשלה ויש בזה ראשיו פירוד. אינני מוכן לחתום מה יקרה בליכוד בעת מבחן.

ברור לנו שאנו אוכלים היום במידה מסויימת את תוצאות הפקרת הציבור הישראלי במשך שש שנים לאי־דאולוגיה לאומנית ולהטפה מיסטית־דתית, ולא יהיה מנוס מלגשת לעבודה רבה נגד זה. לא מהיום למחר אלא עבודה חינוכית הסברתית לעומק, אשר תחזיר לרוב הציבור את איזון חושיו ואת כושר שיפוטו.

בתוקף עבודתך קיימת בעבר מגעים עם הכנסת, בעיקר עם ועדת הכספים. איך התרשמת מעבודת הכנסת? האם מבנה הכנסת היום עונה על הדימוי הרצוי של הזרוע המ־חוקקת והמבקרת במדינה?

אני סבור שהמבנה הדמוקראטי הישראלי הוא פגום, בשל חוסר איזון כוחות בין הזרוע הפרלמנטארית והממ־שלתית. הכנסת אינה ממלאת די הצורך את התפקידה כמכ־וונת, מנחה ומבקרת של הממשלה. יש בציבור רושם, לא בלי צדק, שהכנסת מהווה מקהלת נערים בבית־כנסת העונה ,,ברוך הוא וברוך שמו" בכל פעם שהחזן הראשי אומר ,,ברוך אתה ה'".

הקשר של הממשלה עם הכנסת הוא דרך ועדות הכנסת, אך לוועדות הכנסת אין כלים מספיקים — מינהליים, מקצועיים, טכניים — למילוי תפקידן. זה דבר שצריך לשנות מיסודו.

אבל אנשים טועים מאוד בחושבם שזו כל הבעיה. מה שצריך לשנות מיסודו הוא את היחסים בין המערך בכנסת לבין שליחי המפלגה בממשלה, כאשר צריך להיות ברור, שחברי הממשלה שואבים את סמכותם משולחיהם במוסדות מפלגותיהם והסיעה בכנסת בכלל זה.

על שר של המערך בממשלה לדעת, שקודם־כל הוא חייב דין וחשבון ל־51 חברים. ואז, בוועדות, אוכל להגן על שר ולא לתקוף אותו. אוכל לעשות זאת רק כשאהיה שותף להכרעות.

למעשה מה שאתה מציע הוא הגברת ,היסוד המפלגתי' בעבודת הכנסת ולאו דווקא חיזוק הכנסת כמוסד.

אם אני נותן לכנסת את הכלים לבדיקה, פיקוח ובקרה, וכלים אלה אני נותן לכל הכנסת. גם לאופוזיציה — אני מגביר על־ידי כך את המשחק הדמוקראטי. גם לליכוד וגם לי יש הכלים להתווכח.

וכיצד תביא להיפוך תפקידים בין סיעת המערך ושרי המערך בממשלה? כמותו של דבר אתה רק חבר כנסת אחד.

קודם־כל, על־ידי תקופה אינטנסיבית של לימוד עבודת הכנסת והתמחות בנושאים מסויימים, בעיקר שניים: התחום הכלכלי הכולל — המדיניות הפיסקאלית והמוניטארית, התכנון המשקי הכולל, ובעיות הפיתוח; והתחום המוניצי־פאלי־אורבאני — תכנון פיזי־אורבאני, שירותים שוטפים לאוכלוסייה בערים. שני התחומים אלה יחד מרכיבים את איכות החיים של 85 אחוז מתושבי הארץ.

שנית, אני יודע שיש חברים רבים, לא רק במערך אלא גם בסיעות אחרות, שרוצים להכניס שינויים לטובת הכנסת והפרלמנטריזם הישראלי. אני מאמין שיחד נוכל לשנות.

אהרון אבוחצירא (מפד"ל): דעותי קרובות ל,,על המשמר"

אהרון אבוחצירא, ראש עיריית רמלה, באמצע שנות השלושים שלו, קומה בינונית, משקפיים, חיוך ממזרי החושף שיניים גדולות, יושב במשרדו המרוהט בפשטות ומספר בקול שקט ותרבותי, כיאה למי שהיה מחנך בבית־ספר תיכון:

,,מאז ילדותי התבשלתי במה שנקרא ,עניני־ציבור', כי אבי, הרב אבוחצירא, תמיד באו אליו אנשים בעיסקי־ציבור. באתי עם הורי ארצה בהיותי בן 9, כאשר עלתה משפחתי ממארוקו והתיישבה ברמלה. כך שאני בעצם ,,חצי־צבר". סיימתי את ישיבת כפר־הרואה, למדתי באוניבר־סיטת בר־אילן — היסטוריה וחינוך — ושנים אחדות לימדתי בבתי־ספר תיכוניים, ממלכתיים וממלכתיים־דתיים. עדיין אני חושב את עצמי לאיש־חינוך.

,,לפני שנים אחדות נבחרתי למרכז המפד"ל. מזה ארבע שנים אני משמש כנציג מפלגה זו במועצת עיריית רמלה, עירי. שנתיים אחרי הבחירות הקודמות, ממש באמצע הק־דנציה של ראש־העיר הקודם, חל משבר בקרב המפלגה שלה היתה הסיעה הגדולה ביותר במועצה — ,העבודה'. לאחר שראש העיר נפטר פנו אלי, וסיעתי היתה בסך הכל בת איש אחד, אני עצמי, שאקבל עלי את ראשות העיר. אני חושב שזו היתה יותר בחירה אישית מאשר עניין פוליטי — הנה בבחירות האחרונות, בהן גם נבחרתי לכנסת, גדלה סיעתי במועצת העיר, ויש לנו היום 4 חברי מועצה מתוך 15. בזה אני רואה הבעת אמון לי, כי איני סבור שהאנשים ברמלה נעשו פתאום יותר דתיים. אבל כנראה דרך עבודתי הניחה את דעת הבוחרים".

בדעתו של אהרון אבוחצירא לרכז את התעניינותו בעבודת הכנסת בשני מישורים: כמובן בעניינים מוניצי־פאליים (,,אין שם תשומת־לב והבנה מספקת לבעיות המו־ניציפאליות") ובשטח החינוך (,,אני חושב על עצמי עד היום כעל מחנך..."). לדעתו חברותו בבית־המחוקקים לא תפריע לעיסוקי ראש־העיר: ,,חוץ ממני יהיה שם גם ראש עיריית חיפה, אלמוגי. או נכון יותר, גם אני אהיה שם".

בעיותיה העיקריות של העיר רמלה הן שאלות סוציא־ליות, בעיותיהן של משפחות ברוכות־ילדים, בעיות שיכון — הפרובלמות הרגילות של עיירות בישראל.

רמלה קלטה עולים רבים. ,,אין לנו בעיות של קליטת־עליה. קלטנו קהילה גדולה של גרוזינים, ולא רק שלא היו צרות, זו קהילה מצויינת ורבים רוצים לבוא אלינו. כיום מונה עדה זו אצלנו כ־1,000 משפחות. גם להבא נשמש כאחד ממקומות הקליטה העיקריים לעולים חדשים. לפי התכנית ייבנו בשנים הקרובות כ־5,000 יחידות דיור בעירנו".

ברמלה 38 אלף תושבים. מהם כ־5,000 הם ערבים. למועצת העיר שנבחרה אין אפילו נציג ערבי אחד. איך קרה הדבר?

,,חלק גדול מן האזרחים הערביים של העיר הצביעו בעד הרשימות היהודיות. רקי"ח לא עברה, זו הפעם השניה, את אחוז החסימה, וכך גם רשימת ב"א, המסונפת ל,עבודה'".

לדעתו זהו סימן לכך שהתושבים הערבים מרגישים שהם אזרחים שווי־זכויות, ואינם זקוקים לייצוג מיוחד, מחוץ למסגרת הרגילה של המפלגות.

,,אנחנו מטפלים בבעיות של התושבים הערביים בדיוק באותה מסירות בה אנו מנסים לפתור את הבעיות הסוציא־ליות של התושבים היהודיים. לפעמים אנחנו עושים אפילו לפנים משורת הדין, כדי שלא יהיה לאיש פתחון פה".

בעניינים מדיניים כלליים שייך אהרון אבוחצירא לסיעתו של רפאל, לה רוב מוחלט במפד"ל, אבל זה אינו מונע ממנו לעצב לעצמו מדיניות סוציאלית עצמית במישור העירוני. ,,בעניני בעיות המצוקה אני מניח שדעותי קרובות לאלו של מערכת ,על המשמר'" — אומר ראש־העיר הצעיר.

,,בבעיות דת איננו מפלגה קנאית, ואנחנו, כידוע מוכ־נים לדרכים ופשרות". הוא מוסיף.

יש בו מן המעשיות של מחנך, וחייב לפתור בעיות יום־יום, שאין לפטור אותן במליצות יפות בלבד. חברותו בכנסת באה לו, כנראה, לא במעט מכוח יכולתו כראש־עיר, כמי שהתנסה באחריות ציבורית מעשית. מה מתחילה תקופה חדשה בחייו הציבוריים של נצר זה למשפחת רבנים וראשי־ציבור ותיקה.

טרזן על העצים

מאת גיורא מנור

שנים רבות לפני שנשמעה לראשונה הצעק[ה] הקופית המפורסמת של טרזן מפי שחקן הקולנ[וע] פרנק מריל בסרט „טרזן והנמר", שצולם בשנ[ת] 1929, כבר כבש בן־האצילים האנגלי, שנעזב [ב]ג'ונגל בהיותו תינוק, את דמיונם ולבם של מיליונ[י] קוראים וחובבי סרטים בכל העולם.

לראשונה ראה אור ספרו של המחבר האמרי[]קני הבלתי ידוע אדגר רייס בורואוז (1875—1950) בשנת 1912.

טרזן, בנו של הלורד גרייסטרוק שגודל על־יד[י] משפחת־קופים בג'ונגל, החל את דרכו בספר „טר[]זן איש הקופים", שתורגם במשך הזמן ל־30 לשו[]נות ונמכר ביותר מ־36 מיליון עותקים.

טרזן, האמיץ, הזריז, האציל ובעל הגוף האתל[]טי — אינו מזדקן לעולם — רק השחקנים המגל[]מים את דמותו מתחלפים בסרטים (40 עד כה) בסדרות הטלוויזיה האין־סופיות ובכל הצורו[ת] אותן לבש איש־היער.

הראשון בשושלת מפוארת זו של סופר־מאנים באיזור־העור היה אלמו לינקולן. בשעת ההסרטה, בשנת 1917, נאלץ לינקולן באמת ובתמים להרוג אריה שהתנפל עליו באחת הסצינות. אריה זה הפך אחר כך לפוחלץ שהוצג בכניסה לקולנוע בו נערכה הצגת הבכורה בניו־יורק, בינואר 1918.

תחילה מלך טרזן לבדו בג'ונגל. רק בשנת 1939 נוסף לו בן, בסרט „טרזן מוצא לו בן", לאחר שכבר רכש לו במשך הזמן ידידה, את ג'יין, שהרומאן שלהם התחיל במילים המפורסמות: „(מראה על עצמו) טרזן — (מראה עליה) ג'יין". המהדורה ה־חדשה ביותר של סיפורי טרזן, המוצגת עתה על מסכי הקולנוע בשם „האתלט הגדול ביותר בעו־לם", כוללת „שיחה" מפורסמת זו, כבדיחה. עד כדי כך נעשה טרזן לחלק מפנתיאון הדמויות ה־ידועות־לכל, לצידם של רובינזון קרוזו, הברון מינ־כהאוזן ועליסה.

בכל גלגוליו שמר טרזן על כמה תכונות אופי — הוא התגלמות „הפרא האציל" אודותיו דיבר הפילוסוף הצרפתי ז'אן־ז'אק רוסו, שראה בתרבות את מקור הרע. האדם נולד, לדעתו של רוסו, כלוח חלק, ורק הציביליזציה מקלקלת את הטוב המקו־רי שבו, מלמדת אותו לרצוח, לרמות, להיות קמצן ולחמוד את רכוש רעהו. בענייני מין טרזן תמים כתינוק, אפילו הוא גבר מגודל, יפה תואר ובעל כושר גופני שאין דומה לו.

באמת אין טרזן אלא ילד מגודל, ואולי, הת־גלמות חלומותיו של כל ילד — להיות כל־יכול, אמיץ, נערץ על כל ויחד עם זאת צנוע ועניו, משוח־רר מכל דחף יצרי, ממש כאדם הראשון לפני שחטא וגורש מגן־העדן בשל יצריו.

תורת הליבידו (המרץ היצרי) של פרויד אין לה דריסת רגל בעולמם של טרזן, ג'יין, הילד וה־שימפנזה החביבה.

את הנבלים מייצגים בסרטים אלה, בדרך כלל, הילידים ו/או הסוחרים הלבנים הנקלעים ליער־העד. טרזן עצמו הוא התגלמות הכוח הקולוניאלי הטוב, האיש הנושא את עליונות האדם הלבן בדמו האריסטוקראטי.

גם מוצאו האציל הנסתר הוא תשובה למשאלת הלב הכמוסה של כל ילד — שמא יתברר שבאמת אין הוא צאצא הוריו האפורים, ברבות הימים ית־גלה שבאמת הוא בן מלך, או לפחות בן אצילים, מוטיב המופיע באגדות רבות.

על פי רוב גילמו את טרזן לאו דווקא שחק־נים, אלא ספורטאים שמראה גופם הנאה איפשר להם לשחק כשאיזור־עור הוא תלבושתם היחידה. ג'וני וויסמילר, שנפטר בימים אלה ממש, היה שחיין מצטיין לפני שהחל לטוס בין העצים בעזרת הליאנות, אותם שורשי אוויר של עצים העבים כבכבלים. לעומתו עזב לקס בארקר (שאף הוא נפטר לא מכבר) את טרזן לאחר שכיכב בחמישה סרטים והפך לשחקן קולנוע רגיל. הוא זכור, למשל, מתפ־קידו ב„חיים המתוקים".

יאן־מיכאל וינסנט, מי שמגלם את נאנו, שמו החדש של טרזן בסרטו של וואלט דיסני „האתלט הגדול ביותר בעולם", אינו דמות בלתי ידועה. הוא השתתף בסרטים ובסרטי־טלוויזיה רבים לפני ש־נעשה „איש־היער". סרט זה מנסה להיות הרבה יותר מתוחכם מן הגירסאות הקודמות, אם כי גם הוא שמר על תמימות רבה. זהו סיפורם של מאמן ספורט בקולג' אמריקני ועוזרו, שנבחרותיהם מפ־סידות בכל התחרויות. המאמן הוא דווקא כושי (עוד נצחון לשוויון הזכויות באמריקה. כבר מותר אפילו להראות כושי לא יוצלח...) במסעו באפרי־קה, לשם נסע כדי לברוח מכשלונותיו בשדה ה־ספורט. הוא מגלה את נאנו, המסוגל לרוץ, לקפוץ, לשחות, לטפס ומה לא, יותר מהר, יותר גבוה, יותר רחוק מכל אדם אחר. ממש כרצי המאראתון האתיופיים באולימפיאדות, שהפתיעו את העולם כשהם רצים יחפים ומשאירים מאחוריהם את כל השיאנים שהתאמנו בצורה מדעית במשך שנים, כך יזכה המאמן הכושל בנצחונות הגדולים שלו בעזרת נאנו, בעל הרעמה הבלונדית והחיוך הנערי.

אלא שבהתאם לתיאוריה על הפרא האציל, אין נאנו רוצה לעזוב את הג'ונגל של זאמביה. פשוט אין לבחור אמביציות. מוזר, אבל הוא מאו־שר! כסף ומותרות אינם אומרים לו כלום. בעזרת תחבולה, בהסתמך על חוק שבטי עתיק, המחייב אדם המציל נפש חברו להילוות למוצל כל ימי חייו, מכריח המאמן את נאנו לבוא עימו לאמ־ריקה, בלווית הנמר המבוייתת שלו, שהוא, כמובן, מקור לא אכזב לבדיחות שדופות.

מודרניותו של הסרט מתבטאת גם בגישתו לרופא־האליל, סנדקו של נאנו. מסתבר שרופא־האליל, „הפרימיטיבי", פיקח מעמיתיו הלבנים, מכיר את העולם הגדול, מדבר על פסיכולוגיה ובכלל „מסדר את כולם". משמע, היפוכה של התי־זה הקולוניאליסטית — העולם האפריקני עדיף על שגיונות המאה העשרים.

לא חסרה, כמובן, גם „ג'יין" בדמות מורה צעירה, המלמדת את הפרא, בין השאר, את אמנות הנשיקה, במסגרת שיעורי הביולוגיה כמובן.

רוחו האצילה של נאנו אינה מניחה לו להיכנע לכשפים המצחיקים של רופא־האליל ולבגוד ב־מאמנו השלומיאל. הכל מסתיים בהפי־אנד. (איך אפשר אחרת!)

האם זהו סופו של האפוס בהמשכים? התר־בות המערבית מצליחה להתגבר על הטוהר והתום, בשם האידיאלים דווקא. טרזן הופך לחית מבוי־תת, וחדל להיות „טרזן". אבל סיום זה ודאי לא יפריע למפיקים אחרים להמשיך ולהלוב את הנו־שא והדמות, שבזכותם בלבד נכנס מחבר[ם] האל־מוני לאנציקלופדיות.

„המשפחה" כולה

נאנו וסנדיקו, רופא האליל המתוחכם

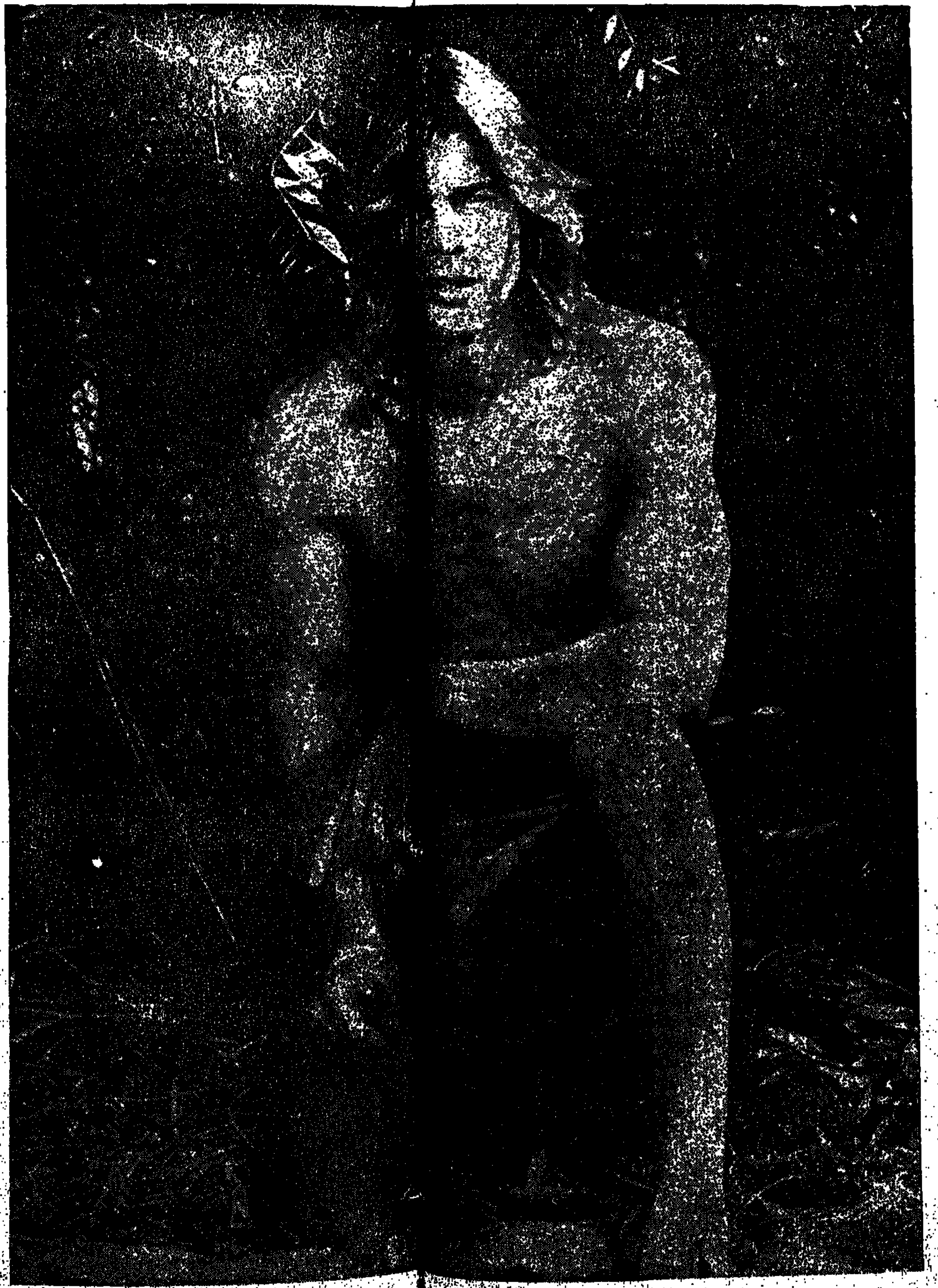

יאן־מיכאל וינסנט — בתפקיד „נאנו" גלגולו האחרון של טרזן בסרט „האתלט הגדול בעולם"

אלמו לינקולן, הטרזן הראשון בסרטים.

לקס ברקר בתפקיד טרזן

ג'וני וויסמילר כ„טרזן" מסדר חשבונות עם ציייד־ראשים

מאת יעקב רבי

מי אתה, יוסף אדוארד זיו, ומה „אשמתך"?

זה נשמע ו„נראה־בחוש" כמו סצינת־הפתיחה של אחד מסרטי־המתח שאנו צופים בהם בטלוויזיות כמעט מדי ערב בערבו. רובע־מגורים מפואר בלונדון, בתחילת ינואר 1974, בשעת ערב לא־מאוחרת. לונדון מגו־רת ומרשימה; לכשתרצו, לונדון של... סיימון טמפלר. אלמוני מצלצל בפעמון־הכניסה של בית־חומה הדור. ראש־השרתים, ה„באטלר", פותח את הדלת בזהירות, ולא לרווחה. ה־אלמוני מבקש לראות את בעל־הבית — ומייד. ה„באטלר" מהסס, באדיבות צוננת: מה שם אדוני? האם קבע פגישה בשעה זו עם מר זיו? האורח הלא־קרוא אינו טורח להשיב; הוא דוחף את המשרת בקוצר־רוח ונכנס ל־דירה. הוא תר כה וכה, מאולם לאולם, עד שהוא מגיע לחדר־האמבטיה. כן, מר יוסף אדוארד זיו מצוי שם, והוא נפתע לראות את מסיג־הגבול הבלתי־מוכר. הוא פוצה את פיו לשאול משהו. האלמוני שולף אקדח, מ־מכוונו לגרונו של בעל־הבית, ויורה. אחר־כך הוא נמלט, כנראה בלי בהילות; אקדחו הט־עון מפנה לו דרך בטוחה החוצה. מזעיקים אמבולאנס, ומר זיו מובהל לבית־חולים. פצעו קשה אבל לא אנוש. מקץ ימים אחדים יוכל לקום ממיטתו ולשכב בכורסה. היורה: לא נמצא; יש סברה שהספיק לצאת מגבולות אנגליה. מי יעלה על עקבותיו? סיימון טמפ־לר, „המלאך" (או „הקדוש", לפי הגירסה הלועזית), מצוי רק בסרטים; במציאות קיי־מים ומועלים רק הסקוטלאנד־יארד ושאר שי־רותי־הבטחון של הממלכה המאוחדת — וה־ללו אינם מחוללים ניסים של פיענוח חידות־פשע. אבל זהותו של המתנקש אינה עלומה לגמרי; על־כל־פנים ברורה מעל לכל ספק זהות שולחיו: „החזית העממית לשיחרור פלשתין" של ג'ורג' חבש. המהדה מחוץ ות־אשרות כי היא־זאת שגזרה גזר־דין־מוות על יוסף אדוארד זיו, נשיא חברת „מארקס את ספנסר" וראשי הפדראציה הציונית בברי־טניה. השתמכת של פסק־הדין — „מרכבת פוליטי": היהודי זיו הוא מחשובי הפעילים למען המדינה הציונית — תורם לה מכספו, מבכה על מנגנון ומנהיג התמיכה מדינית ביש־ראל. ומר זיו הוא רק הראשון בתור; אותו עונש מבטח גם ליהודים אחרים בבריטניה, עתירי־ממון־והשפעה, המסייעים ל„שליטי תל־אביב".

מה יהיו המערכות הבאות בדראמה זו? האם בכלל יהיו מערכות נוספות? היעזו, הצליחו מחבלי ג'ורג' חבש להפיק את זממם־איומם בסיטונות — לפתוח „חזית שנייה" נגד עסקנים ותורמים ציונים בחו"ל? ימים יגי־דו — ונראה שאין מקום לאופטימיות. הסיפור רחוק מגמר טוב. הוכלו מנגנוני־שמירת־החוק המוסדים, הקונוונציונאליים, לבלום את גל הטירור המכוון נגד פרנסים יהודים — בבריטניה ואולי גם בארצות אחרות? או שמא יתעורר צורך, בזמן מן הזמנים, לכונן מסגרות של הגנה יהודית־עצמית? אולי לא יהיה מנוס מגיוס שירותם של סיימון־טמפל־רים יהודים, ציידי־פושעים „פארטיזניים", ה־משיבים לבני־בליעל כגמולם, ובשיפותיהם? השאלה היא לפי שעה „אקדמית", או „בדיו־נית". אבל מי לכסנו יתקע שהיא לא תהיה מעשית — מחר־מחרתיים, בעוד שנה, או בהמשך העשור? שהרי „החזית השנייה" נגד יהודים בעלי־השפעה יוזמה לא על־ידי הטי־רוריסטים של ג'ורג' חבש בלבד אלא גם על־ידי מדינות ערביות המשגרות „במשפט הע־מים", תזכורת־אזהרה ראשונה על אפשרות כזאת ניתנה גם היא בשבוע שעבר, כאשר ממשלת לוב הגבעה מחברת „פיאט" האיטל־קית, כמעט באורח אולטימאטיבי ובאיום של חרם, לפטר את אריגו לוי, עורכו היהודי של העתון „לה סטאמפה" (שבבעלות החברה ה־נ"ל), על־שום שפירסם מאמר של לעג־וקלס־ושיקוצים על מועמר קדאפי.

„מיכאל הקדוש"

עוד נשוב לכך. בינתיים, נשתהה קמעה אצל יוסף אדוארד זיו ומשפחתו ועס־קיו. מכיון שהעליתי, על־דרך האסוציאציה, את שמו של הגיבור מאר, כלומר סיימון טמפלר, „המלאך" או „הקדוש", הנני רואה שהייתי יכול להתחיל את רשימתי בפתיח אחר, אלטרנאטיבי — ואישי יותר. קמתי בבוקר וחשתי צינה בכל עצמותי. החזאי הודיע על „טמפרטורות קלים לפרקים", אך לפי כל הסי־מנים יהיה זה יום־סגריר ממש. ברדתי מבין הסוודרים שבשידתי את החם שבכולם. הסוודר איננו חדש, אך הוא משרת אותי יפה זה החורף השישי ושום בלאי אינו ניכר בו. קניתי אותו בלונדון, ועדיין תווית הפירמה המשווקת תפורה לפנים מעורפו: „סנט מיי־קל'ס". מיכאל הקדוש, — שם שכמעט כל צרכן אנגלי מכיר אותו ובוטח בו. ולא משום שמיכאל הקדוש הינו — בצד ג'ורג' הקדוש — אחד ה„פטרונים" של אנגליה. מיכאל זה אינו „קדוש" יותר מסיימון טמפלר, ולהב־דיל ממנו — גם אינו נוצרי, אלא יהודי בן יהודים. מיכאל היה שם־הקודש של מהגר מפולין, אבי משפחת מארקס היהודית־אנג־לית במאה הקודמת, תושב העיר לידס של־ימים עקר למאנצ'סטר, ומייסדה ומייצבה של שרשרת חנויות־הכלבו „מארקס את ספנסר". מיכאל מארקס, שהתחיל את הקאריירה שלו בתגרנות זעירה, היה בעצם בן־דורו הצעיר של מארקס אחר ממוצא יהודי, קארל, אשר היגר גם הוא לאנגליה וקבע בה את מושבו.

אפשר שאיזה היסטוריון בעתיד — או אולי כבר בהווה — יגמור בדעתו כי שני המארק־סים הללו (שום קירבת־משפחה לא איחדה אותם) היו האישים ה„משמעותיים" ביותר שחיו ופעלו בבריטניה בעיצומה של התקופה הוויקטוריאנית. קארל מארקס ישב רכון על ספריו ומיסמכיו באולם הספרייה של ה־„בריטיש מיוזיאום" וחיבר את ה„קאפיטאל" שלו — מיקדמה ראשונה, אידיאית, למהפיכה המקיפה והגורלית בכל המהפיכות של העידן החדש. מיכאל מארקס, שותפו הגוי ספנסר, ולימים גם בנו סיימון וחתנו ישראל זיו, המ־ציאו שיטת יעילה של ממכר סחורות־איכות במקח־השווה — ובכך חוללו „מהפיכה זוט־רתא" בהרגלי הצרכנות ובפוטנציאל הצרכנות של המוני אנגלים, והשיטו־בקנה כעין „מיק־דמה" למדינת־הסעד. אפשר שיש בכך מקצת־גוזמה, אבל לא גוזמה גמורה; בין היתר, גם תנאי־העבודה־והשכר של זבני „מארקס את ספנסר" היו מתוקנים ומשופרים יותר מה־ממוצע בעשורים הראשונים של מאה זו, ביי־חוד נאים ו„משפחתיים" היו היחסים בין המעסיקים והמועסקים. וזאת — למרות קמצ־נותם הכפייתית־כמעט של הבעלים־המייסדים.

על מיכאל מארקס מספרים, שלא הניח לקרע של נייר־אריזה או לקצה של חוט־קשירה ש־יתגלגלו על ריצפת החנות ללא שימוש. הכול שווה כסף — אך אבא־מיכאל ויורשיו־אחריו ידעו כי גם אמון הלקוחות ונאמנות העובדים הם השקעות טובות ומכניסות מאוד.

„הכנופיה" ו„הדודניה"

סיפור עלייתו של בית מארקס־זיו והסתעפותה של הפירמה „מארקס את ספנסר" הוא סיפור־הצלחה יהודי קלאסי — אבל לא ראשון־במינו וגם לא ראשון־במעלה מבחינת היקף העסקים ותועפות־הרווחים ו־מבחינת המעמד החברתי והיוקרה של „גי־בורי" הסיפור. האמאנציפאציה של יהודות מר־כז אירופה ומערבה היתה דראמה שסופה, ב־מידה רבה, טראגדיה — בשני מובנים: חלק מן ה„משוחררים" ומן ה„מושווים בזכויותיהם" התבוללו, נטמעו, יצאו מכלל־ישראל; רבים אחרים — האנטישמיות, הנזעקות הנאצית ו־השואה עשו בהם כלה. אולם היו בדראמה הזאת כמה שיאים מסחררים. קצת יהודים ש־עשו חיל בעסקי־ממונות — טיפסו ועלו עד לצמרת החברתית, עד לאצולה המוכתרת־בתארים. הדוגמה המובהקת והפופולארית בי־ותר הם הרוטשילדים, שרשתם היתה פרושה בכמה ארצות — בפראנקפורט, בווינה, בפא־ריס, בלונדון. אך היו עוד כמה וכמה „גיר־דים", „אצילי בני ישראל" של העידן החדש. בשנים האחרונות יצאו לאור שני ספרים בנושא זה, ושניהם זכו להיות „רבי־מכר": „הכנופיה שלנו" (Our Crowd) מאת סטיבן בירמינגהם, מחבר אמריקני־גוי, על „העילית המוזהבת" של יהודות ארה"ב במאה הקודמת, ו„הדודניה שלנו" (Our Cousinhood) מאת חיים ברמאנט, סופר יהודי־בריטי, על מש־פחות האריסטוקראטיה היהודית באנגליה ל־מן ראשית המאה הי"ט ועד ימינו.

יש צד שווה בין „הכנופיה" ו„הדודניה", ויש צד שונה — ואפשר שהצד השונה מכריע. בשני המקרים התחילו יהודים, מהגרים או בני־מהגרים, כמעט מלא־כלום. מרוכלות ו־מיסחר זעיר, וסופם שהגיעו לאוצרות־קורח, לארמונות, לספינות־שעשועים, לכל מנעמי ה־עולם הזה; כאן וכאן נעשו גבירים יהודים ראשי־המדברים בבנקאות המסחרית ובשיווק הקמעונאי־ההמוני (חנויות־כלבו), ופחות מ־זה — בכמה ענפי־תעשיה ובעסקי־ביטוח. אך כשעורכים את חשבון ההצלחה לא במונחים של ממון בלבד, נוכחים לדעת כי יפה היה כוחה של ה„דודניה" הבריטית מכוח „אחר־תה", ה„כנופיה" האמריקנית.

המחסום האמריקני

אכן, אמריקה היתה ארץ האפש־רויות הבלתי־מוגבלות — מבחינת העומק ה־גיאוגראפי (חבלי־הספר של המערב), משאבי־הטבע והפוטנציאל האנושי. קצת יהודים ש־היגרו מגרמניה אחרי כשלון מהפיכת 1948 התחילו דרכם בארץ החדשה כ„פדלרס", רוכלים־נודדים, בעיקר באזורי ה„ספר" הק־רוב, כגון אוהיו וטנסי; היו מכתתים רג־ליהם מעיירה לעיירה ומחווה לחווה, ומשזכו והגיעו להצבר־הון כלשהו — נתנו־ראש וחזרו מזרחה, בעיקר לניו־יורק, הכרך העולה. שם הקימו בני משפחות קון, לב, זליגמן, ליהמאן, שיף, גולדמאן — בתי־בנק מסח־ריים משגשגים, שמימנו את התעשייה המתפ־תחת במדינות־הצפון; ואילו הסאקסים וה־שטראוסים שלחו ידם בחנויות־שרשרת אדי־רות, מהן העומדות על תילן עד היום הזה: מייסי'ז, סאקס־פיפת־אבניו, ב. אלטמן ועוד. אלא שעשירים־חדשים אלה נתקלו במחסום בל־ייעבר; הם באמת נשארו „כנופיה" קט־נה, והשם הזה אכן הולם אותם יותר משם־ספרו האנגלי של בירמינגהם, The Crowd (ההמון). מיספרם היה מיצער, וכל הווייתם מבחינה סוציולוגית היתה הוויה של פת סגו־רה־ומסוגרת — שלא בטובתה ושלא מרצונה; עמיתיהם הגויים של עתירי־הממון היהודים־גרמנים, בני־מעמדם האנגלו־סאקסים־פרו־טסטאנטים, לא קיבלו אותם לקהלם, לא קיימו עימם שום קשרי־חברותא; סירבו לרושמם כ־חברים במועדוני העילית הלבנה־נוצרית, ויש שנבצר מאחד הסאקסים, הליהמאנים או ה־שטראוסים להשיג אפילו לוז'ת־פאר ב„מט־רופוליטן־אופרה". שום דבר לא היה נמנע־החשגה באמריקה, לבד מן ה„סטאטוס". „סטא־טוס" בלתי־מעורער, שוויון־מעמד עם „הש־חים־יותר", אי־אפשר היה לקנות בדולארים טובים־ושקולים; לשם כך נדרש — ייחוס, דם והשתייכות ל„דת הנכונה". אנשי ה־„כנופיה" חזו מבשרם את קצה־גבולה החו־סום של הדמוקראטיה האמריקנית. אגב: גם כניסתם לתחום העסקנות הציבורית והפולי־טית־הכללית לא היתה סוגה בשושנים.

וה„יאהודים" האמריקניים — כפי שכינו אותם — היו בחזקת „כנופיה" גם כלפי־פנים: משנות־השמונים ואילך, כשהחלו להגיע ל־אמריקה גלי ההגירה היהודית ההמונית ממז־רח־אירופה, הסתייגו הגבירים ה„גרמנים" מ־אחיהם העניים, הבלתי־מתורבתים, דוברי־היידיש. רק בהמשך־הזמן קמו בקרב ה„כנו־פיה" כמה יחידי־סגולה — לואי מארשאל, פליקס וארבורג, הרברט ליהמאן — שכינו יחד עם המהגרים ה„מזרחיים" בעלי תודעה צי־בורית את מסגרות־ההתארגנות־וההנהגות של יהודות ארה"ב, הקיימות ברובן עד היום.

השמרנות הסובלנית

שונה היתה המגמה באנגליה ה־מלוכנית, הוויקטוריאנית. שונה באורח פא־ראדוקסאלי, אבל מוסבר למדי. דווקא כאן הגיעו אי־אלה יהודים מצליחים — ביניהם משה מונטיפיורי, „השר משה", מגן־וסניגור לבני־עמו באשר־הם — לתואר־אבירות מל־כותי עוד בטרם הוענקו זכויות־אזרח שוות לכלל יהודי המדינה ומשניתן שוויון־הזכויות בחוק, לא ארכו הימים ויהודים הוכתרו בתארי־אצולה, בארונטים (שוב — משה מונטיפיורי) ואפילו בארונים, ויקאונטים, רוזנים ומארקי־זים, לאמור: לורדים, חברי „הבית העליון". חיים רפאל, אף הוא סופר יהודי־אנגלי בן־ימינו, הסוקר ב„קומנטרי" הניו־יורקי את ספר „הדודניה" של חברו חיים ברמאנט, מת־רץ את הפאראדוקס הזה בפשטות. שמרנותה המושרשת של אנגליה — היא שעמדה להם ליהודים המצליחים בעסקים להתעלות גם ב־דרג־מעלות־החברה־והסטאטוס. כי שמרנות, בהקשר ההיסטורי־סוציולוגי האנגלי, פירושה מתוך עצמי, אי־אחד מפני פגיעתם הרעה של „זרים", סובלנות יחסית, פתיחות ונכונות לקבל לחיק־האצולה גם את בני הבורגנות המרופדת־בדינרים, לרבות יהודים. בתנאי אחד־ויחיד: שהיהודים הבאים בקהל „החב־רה הטובה" יכירו ויודו כי מכל מקום יש „הבדל קטן" בינם לבין אנגלי אמיתי — בין שהאנגלי האמיתי הוא לורד דרבי או נפח הכפר...

ו„דודניה" למה? אכן, השם הזה הולם ביותר. אנשי האצולה היהודית בבריטניה — רובם „דודנים", שארי־בשר, „ראשון־בשני" או „שני־בשלישי". המשפחות ה„גדו־לות", בארנט־כוהן, ויילי־כוהן, גולדסמית, מונטיפיורי, רוטשילד, מוקאטה, סמיואל, הירי־בו להתחתן זו בזו — הטילו את תאי־התורשה שלהן לתוך „אגן־גאנים" אחד. אגב: יש שתי משפחות סמיואל: צאצא של אחת מהן, שבסיסה בליברפול, היה סיר הרברט (ול־ימים: לורד) סמיואל, מחשובי המנהיגים של המפלגה הליבראלית ונציב־עליון בריטי ראש־שון בארץ־ישראל; ואילו בית סמיואל השני העמיד מקרבו את מייסדה של חברת־הדלק „של"!

ישראל זיו: עסקנות ציונית — יד־ביד עם ניהול העסק המסחרי.

סר משה מונטיפיורי: „שר" בישראל — ואביר ואציל בחסד המלכה ויקטוריה.

ישיבה של ועד שליחי הקהילות — צמרת המימסד של יהדות בריטניה מאז 1760

יחסה של ה„דודניה" אל היהדות, אל ה־בעיות המנסרות בעולם היהודי ואל הציונות — היה לכל־המוטב אמביוואלנטי. פילאנתרו־פיה, ערבות־הדדית — כן, אבל לאומיות יהו־דית מתבדלת, שאיפה ל„בית לאומי יהודי"? התשובה על שאלה זו היתה בדרך־כלל שלי־לית, ולמעמים — שוצפת; אחד מבני בית מונטגיו, חבר־פארלאמנט, היה מן המתנג־דים הנמרצים לפריסת חסותה של בריטניה על ארץ־ישראל יהודית. גם רוב הרוטשילדים ה־בריטים עמדו־מנגד לציונות. אף־על־פי־כן, כאשר נפל הפור ושר־החוץ באלפור ערך את הצהרתו ההיסטורית, הוא לא שלח אותה ל־„מוען הטבעי", להסתדרות הציונית, או ל־וייצמן, אלא — לאחד מן ה„דודניה", לראש בית־רוטשילד באותו זמן!

מיזוג־עדות ב„צמרת"

ראוי לציין, במאמר מוסגר, שה„דודניה" היתה נסיון מיוחד־במינו „על ה־רמה הגבוהה ביותר" של מיזוג־עדות. אשכנ־זים־גרמנים, שהציבו כף־רגלם באנגליה ב־מאה ה־18; אשכנזים־פולנים, שהגיעו מאוחר יותר; „ספרדים־טהורים", שמקצת אבותיהם הגיעו לאיים הבריטיים עוד במאה ה־17, ב־ימי קרומוול, עם ביטול גזירת־גירוש־היהודים משנת 1290; וכן יוצאי ליבורנו שבאיטליה — חצו את הקווים העדתיים והתחתנו זה בזה והיו לאגודה אחת. הפותחים במצוות המיזוג היו נתן־מאיר רוטשילד, האשכנזי־גרמני, ו־משה מונטיפיורי הספרדי־איטלקי, אשר נשאו לנשים את חנה ויהודית, בנותיו החסודות של בארנט כוהן איש ליברפול, האשכנזי־„אנג־לי"...

היה ב„דודניה" גם אלמנט מורח־תיכוני מובהק: משפחת ששון, „הרוטשילדים של אסיה". לא היתה שום גוזמה בכינוי הזה. ה־ששונים, שמוצאם מבגדאד (ולפי מסורת אחת, לא־מאומתת, התייחסו על משפחת ראשי־הגו־לה של בבל בתקופת התלמוד והגאונים), של־חו ידם במסחר ובבנקאות ברחבי היבשת ה־אסיינית, בבומביי ובכלכותה ובהונג־קונג ו־בשאנחאי, וראשית הצבר־ההון בא להם מ־מונופול על סחר... האופיום במזרח־הרחוק! מין „מאפיה" יהודית שכזאת? לאו דווקא: סחר־האופיום נחשב בזמן ההוא לעסק לגיטימי ואפילו מכובד, ובלבד שהלקוחות הם — סינים... והעיקר: משפחת ששון, שהתחתנה ב„דודנים" הספרדים והאשכנזים, העמידה מקרבה שני חוקרים מובהקים בחכמת־ישראל; את פלורה (פרחה) ששון ואת בנה דוד; וכן משורר אנגלי חשוב, זיגפריד ששון.

נושא־כליו של וייצמן

מכיון שהזכרתי את וייצמן, את הצהרת באלפור ואת הציונות, בדין לחזור אל משפחות מארקס וזיו. ספק אם הן שייכות ל„דודניה" הגדולה והוותיקה, אך הן „דודניה" בפני עצמן; לכשתרצה, „מלכות" לעצמה, קצת יותר מקורית בצביונה — מקורית־יהו־דית. גם היא הגיעה לאצולה, אבל במאוחר: סיימון מארקס, שהיה „אביר" (נושא תואר פיר) במשך שנים רבות, הוכתר כלורד שנים מעטות קודם פטירתו, והוא הדין בישראל זיו גיסו, שממנו ירש קרבן־ההתנקשות יוסף אדוארד זיו (כיום בן 68) את נשיאות חברת „מארקס את ספנסר". שניהם הגיעו לשיבה טו־בה ושיבתם לא ביישה את נעוריהם. ואכן נעו־ריהם, „שנות־הכוח" שלהם, ראויים להיזכר לברכה ולתפארת; ראויים להיכתב בספר תול־דות התקומה היהודית. סיימון וישראל, ר־חברים־קרובים, עורך־הדין הארי סאקר, היו ה„אריות" בחבורת הציונים הצעירים במאנ־צ'סטר בשנות מלחמת־העולם הראשונה. הם העמידו את קשריהם, את כשרונם המופלג ב־יחסי־ציבור, ולא בשורת האחרונה את כספם — לשירותו של המרצה־הבכיר לכימיה, ד"ר חיים וייצמן, ולרשות התנועה הציונית. הם שפתחו לפני המנהיג הציוני את שערי ה־„מאנצ'סטר גארדיאן" ואת האוזן והלב של עורכו הישיש ורב־ההשפעה, סי פי. סקוט — כדי־כך שאותו עתון נעשה לאורגן הבלתי־רשמי של הציונות (אגב, כיצד תומנים משת־נים ה„גארדיאן" בימינו מגלה תכופות יחס עויין למדינת ישראל!). הם שנתנו לוויצמן מהלכים ב„פרוזדורי" השלטון הבריטי — ב־פארלאמנט, בפוריין־אופיס, ברחוב דאונינג 10. והם שכיסו מכיסם את הוצאות לשכתו של מנהיג „המדינה־בדרך". בקצת הירות מותר לומר שאלמלא סיימון מארקס, הארי סאקר ובייחוד ישראל זיו (הַסַּר והנלהב שבחבורה) — אין לדעת אם ספינת הציונות היתה עוגנת באשר עגנה ביום ה־2 בנובמבר 1917.

מאז ועד הלום, בית „מארקס את ספנסר" צעד מחיל־אל־חיל. (אגב: מה עלתה לו ל־ספנסר הגוי? משנפטר לעולמו, לפני כשישים שנה, ניטש מאבק עז על הבעלות הבלבדית של החברה — בין יורשיו ובין יורשי מיכאל סיימון; ויד היהודים היתה על העליונה). אמנם בשנים האחרונות עלתה בהיקף־העסקים שרשרת־חנויות אחרת, ה„ג'נראל סטורס" של מיודענו סיר אייזיק וולפסון. אבל אין לראות בכך ירידה ל„מיכאל הקדוש"... ראשית, ה־התחרות נטושה בין שתי „דודניות" יהודיות ו...ציוניות; שנית, המוניטין של „מארקס את ספנסר" בקהל־הלקוחות האנגלי — גבוהים ומכובדים כמו שהיו.

העסק והעסקנות

עוד דבר לא נשתנה, והוא שריר־וקיים גם בימי נשיאותו של יוסף אדוארד בן ישראל זיו: הקשר האמיץ, הבלתי־נפרד, בין עסקי־הפרקמטיא ובין העסקנות היהודית. בארנט ליטוינוב — אף הוא סופר יהודי־אנגלי נודע — כותב בספרו „עם מוזר" (A Peculiar People): „בניהם [של מארקס, זיו וסאקר] מנהלים כיום את המנגנון הציוני כמעט כאילו היה ענף של העסק המשפחתי... הפעילות האחת היא חלק אינטגראלי של ה־פעילות האחרת... וכל־אימת שאדם אחד יכול לתפקד בו־זמנית בשתי הפעילויות, לא יאשרו את העסקתם של שני אנשים..."

נמצא, איפוא, שאירגונו של ג'ורג' חבש „צודק" בהאשמתו ואינו טועה בזיהוי ה־„אוייב" אשר נחרץ עליו גזר־דין. אכן, יוסף אדוארד זיו הוא „אוייב"; הוא ציוני בכל רמ"ח ושס"ה, כיאה למסורת משפחתו, אשר עמדה ליד העריסה של המדינה־היהודית־בדרך. אולם השעה אינה כשרה ודעתנו אינה פנויה לשעשועי־פאראדוקסים. המצב הוא רציני. ההתנקשות בחייו של נשיא חברת „מארקס את ספנסר" אינה „תקרית" מבודדת. היא עלולה להיות, חס־ושלום, חוליה ראשונה, מבשרת, של שלשלת לוהטת־טירור נגד יהו־דים־ציונים בעלי־השפעה. האם התוליה ה־באה תהיה — איום ערבי־פלשתינאי על אנג־לים אשר יעזו לקנות בחנויות „מארקס את ספנסר"?... הוא הדין בפרשת אריגו לוי, ה־עורך היהודי של „סטאמפה". חברת „פיאט" לא נכנעה לתביעת הסחטנית־הנצעקנית של קדאפי ה„נעלב", אבל אם יתכסו תביעות כאלה, ועסקי „פיאט" יימצאו מפסידים? כל השאלות האלו מחייבות תשובות עניניות ו־נמרצות, כגודל האתגר או ההתגרות. ומכיוון שהדברים אמורים במערכה נגד יהודים ב־אשר־הם — ובאשר הינם יהודים וציונים — הרי אם המערכה תתרחב, אפשר שהתשובה צריכה ויכולה להינתן לא רק על־ידי הסקוט־לאנד־יארד ומשטרות אירופיות אחרות. גם „סאנקי־מחוזות" יהודי (לאו דווקא ישראלי) חייב ליתן דעתו על התגובה, או על התגובות המתבקשות.

[illegible]... התקוע במדבר

מאת ט. שלום

„הם כולם כאן, אז מי נשאר בחזית?" שאלו סטודנטיות בקמפוס ה־תל־אביבי בימים הראשונים לפתיחת הלימודים. להפתעתן, הסתובבו הרבה לובשי־מדים בשטח, סטודנטים ביום חופשה מהמילואים ש„קפצו" לסדר את העניינים, לקבוע עם חבירה ללימודים שתעביר אליהם את „החומר", להציץ לפקולטה ולמשרדים.

כתום השבוע הראשון ללימודים, הסדירו 11 אלף סטודנטים, מתוך 15 אלף הנרשמים, את שכר־הלימוד שלהם. משמע: הם מתכוונים ללמוד השנה. וכארבעת־אלפים טרם הספיקו, מעטים כבר הודיעו על ביטול הרשמתם. יותר משני שליש הופיעו בקמפוס, והנעורים שוב ממלאים את המסדרונות. אפילו תצוגת האופנה התחדשה, קצת צנועה אומנם וספורטיבית מהרגיל.

ולמרות זאת, באיחור של חודשיים, נראה הקמפוס התל־אביבי על יופיו וססגוניותו כמקום בלתי אפשרי, כמשהו „לא רלוונטי". נימוקיהם הצודקים של אלה שהחליטו לפתוח בכל זאת את שנת הלימודים, באיחור של חודשיים, אינם מפיגים את ההרגשה המוזרה, הרגשה של תלישות, אולי תיפלות. שוב אני נזכרת באותו עיתונאי שליגלג על האוניברסיטאות כעל „דיסקוטקים־של־יום לבני טובים", „מועדונים סגורים של ילדי הבנ־נוח" ושפך קיתונות של סארקאזם על „מגדלי־השן" שלנו, המוסיפים לשוות גם בימים אלה חשיבות מנופחת להשלמת ציפויי השיש במבני פאר ולמחקרים אזוטריים, סופר־אקדמאיים.

[illegible]

כל אחד אצלנו באפריקה יודע שהחיים בעורף הרחוק מוכרחים להימשך — שמעתי מסטודנטים מגויסים שקפצו לאוניברסיטה לשעות ספורות ובודדות — הרי בשביל זה אנחנו יושבים בקו... רק שלחבר'ה בקו־האש קצת קשה לעכל את הדברים ולפעמים זה גורם להרגשת קיפוח. כאילו המדינה שכחה אותנו. אצלנו יורים, ובתל־אביב „יוצאים" לסרט, „יוצאים" לפנות־ערב לדיזנגוף, החיים נמשכים...

„מה הם רוצים, שיפסיקו לנשום כאן?" — רוצים שהחיים ימשכו כרגיל, ובכל זאת... המרירות קצת מציקה. נראה כי המגוייסים הרובצים בקו האש מתקשים להגדיר בדיוק את ציפיותיהם מן העורף. איש אינו רוצה שקרוביו ימשיכו לחיות רק מפני שהוא תקוע באי־שם. אבל...

„אני תקוע במדבר" — דברי סטודנט — „ובעיר פותחים לי את האוניברסיטה. לא שאני מצפה לתודות או פריבילגיות. אבל מה היה קורה אילו דחו את פתיחת שנת־הלימודים בחודשיים, שלושה חודשים?..."

מה היה קורה? — מגבעת המינהלה של אוניברסיטת תל־אביב דווח על האבטלה המ־מושכת לזמן בלתי מוגדר, אשר היתה צפויה לשלושים אלף סטודנטיות ואנשי סגל אלמלא נפתחו הלימודים. הכרחי להפעיל את האוניברסיטה. אם, למשל, תהיה מחר הפרדת כוחות, אוי לא תהיה אוניברסיטה שהושבתה ערוכה לקלוט את כל המגוייסים. הם יעמדו בפני שוקת שבורה. כי ללימודים אי־אפשר להתארגן תוך יום, גם לא תוך שבוע.

מדוע, איפוא, לא יגוייסו הסטודנטים ל־משק? — גם על כך יש תשובה: אילו היה המשק ערוך טוטאלית לשעת חירום והאוכלוסיה כולה היתה מועברת לתעסוקות חירום בלבד, לא היו האוניברסיטאות נפתחות, אך כל עוד לא נתקבלה החלטה כזו, אין צידוק להשבתתן.

רקטור האוניברסיטה, פרופ' שלמה סימונסון, הסביר במסיבת עיתונאים כי גם אם ישוחררו כוחות המילואים, לא בבת־אחת ישוחררו. על האוניברסיטאות להיות נכונות לתקופת ביניים, כאשר חלק מהמגוייסים ישוחררו זמנית ויקראו שוב לשירות לאחר תקופה מועטה. בבלי התקשורת דובר רבות גם על הגורם המוראלי: עלינו להוכיח שה־מלחמה לא משתקת פעילות השכלה ומחקר בישראל.

„השבתת שנתון שלם של אקדמאים פוטנציאליים" — כלשונו של הרקטור — „תהווה פגיעה במשק. שכן, כך תידחה הכשרתם של מהנדסים, רופאים, מורים, כלכלנים ופסיכולוגים לעתיד".

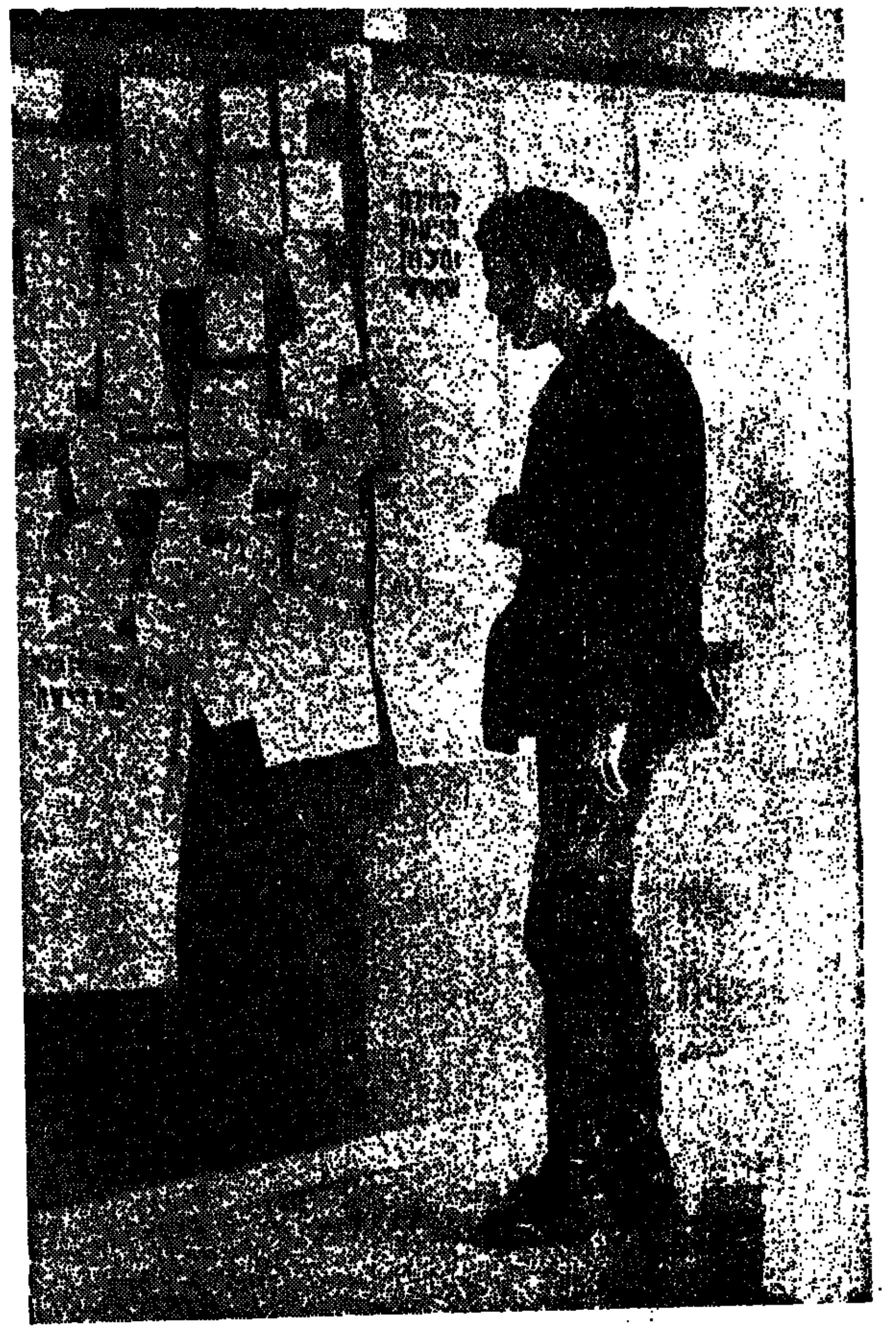

האוניברסיטאות נפתחו, והסטודנטים — תקועים בקווים. „המדינה שכחה אותנו" — טוענים הסטודנטים המגוייסים. „מה הם רוצים, שיפסיקו לנשום כאן?" — שואלים אנשי העורף. אוניברסיטה מושבתת לא תהיה ערוכה לקלוט את הסטודנטים שישתחררו. המגוייסים, „מה הם רוצים, שיפסיקו לנשום כאן?" — ראש ללמוד בעמודות?

הסטודנטיות — למען הסטודנט

לסטודנטיות „קצת לא נוח" כלפי חבריהן לספסל הלימודים. כאילו הלימודים בימים אלה הפכו ל„בעיה מצפונית"... אולי העתקת ההרצאות ושיכפולן למען המגוייסים, תפחית במשהו את אי־הנוחות. רבות רושמות את דברי המרצים בשניים ושלושה העתקים, אחרות התנדבו לתדפיסם. „אבל בלי היוזמה של ועדי־הכיתות, שום עזרה לא היתה מתארגנת", שמעתי מסטודנטית למשפטים שקבלה על כי ראשי הפקולטה שלה לא גילו יוזמה כלשהי בעזרה לחיות, והש־אירו הכל לסטודנטיות. היא הביעה חשש כבד מפני הצהרות ישות, של האוניברסיטה, שלא יהיה להן כיסוי. בכל מה שנוגע ל„מוסדות", היא נשמעה חסרת אימון: „בעוד מספר חודשים ודאי שוב יתחילו צרות עם מרצים וביורוקראטיה, וינהגו במגוייסים כאילו עושים להם טובה".

אבל האוניברסיטאות, מצידן, מצהירות על „מאמץ מירבי". „באיזשהו מקום יצאו המגוייסים מקופחים" — מודה צבי איל, איש יחסי־הציבור של אוניברסיטת תל־אביב. „אך האוניברסיטה תעשה הכל כדי לצמצם את הקיפוח".

ובהקשר זה, אני שומעת לא רק על ההסדרים „מטעם", גם על גילויי התנדבות באוניברסיטה: על פרופסורים שחילקו דואר בשיכוני רמת־אביב, על הביקורים התכופים אצל סטודנטים פצועים שאירגנה אגודת־הסטודנטים, על „פעולות החירום" של יחידת־הייעוץ הפסיכולוגי שעמדה לרשות המגוייסים ומשפחותיהם עשרים וארבע שעות ביממה. המרצים החסרים הם בעיקר אסיסטנטים, כי הלא הם הצעירים שבסגל. את מקומם של עוזרי ההוראה ממלאים, איפוא, פרופסורים בכירים. עבודתם במעבדות ובתרגילים נחשבת להם כ„over time".

„הגמישות במערך הלימודים היא מנהלית ולא מקצועית", הדגיש הרקטור, ופירש: הסטודנט אמנם יוכל לסיים את שנת־הלימודים מבלי שיהיה נוכח פיזית בכל ההרצאות, ואף נלך לקראתו במערכת לימודים גמישה ו„מתירנית". אך אין הכוונה לוויתור על רמה ראויה בבחינות סוף־השנה. סטודנט שלא יוכל להשתתף בקורסי־חובה, כגון מעבדות, יחוייב בהם בשנה הבאה.

בשנת־הלימודים „החריגה" תשל"ד הובטחו כל הסידורים שיאפשרו למגוייסים להשלים את לימודיהם ואף ללמוד בסימסטר קיץ. וכך, הוחלט לחזור במהלך השנה על שיעורים, תרגילים ומעבדות מסויימים יותר מפעם אחת, להנהיג מועדי בחינות נוספים ושיטת „ניקוד" שתאפשר צבירת נקודות „זכות" עבור כל קורס שישלים הסטודנט במשך השנה. כן הובטחו שיטות הוראה גמישות ואישיות למגוייסים ולאלה הלומדים בימי חופשה מהמילואים: הדרכה אישית, הוראה בקבוצות קטנות, שימוש בהרצאות מוקלטות ומשלוח חומר בכתב. לפצועים ומחלימים הובטח טיפול אינדיבידואלי, ואף התחשבות במצבם של סטודנטים וסטודנטיות שבני משפחתם מגוייסים.

לימודים — או ספורט?

באוניברסיטה מדברים על שמירת הקשר עם הקו, על הכנה לשנת־לימודים מלאה שתתחיל — אולי — במארס, על משלוח „חומר רקע" עד אז...

„איזה לימודי רקע?" — רוטן בפני סטודנט למדעי־הטבע שקפץ לקמפוס בשעות החופשה הקצרה כדי לסדר עניינים. „בקושי אני מתרכז בספר־כיס שם באפריקה, אז מה הדיבורים האלה על לימודים... הג'ובניק שיגמור לפני את לימודיו, הוא גם שיתפוס לי את הג'וב בשוק".

„איננו משלים את עצמנו שסטודנט אשר ידו על ההדק, בחזית הסואץ או הגולן, יכול ללמוד לימודים של ממש" — דברי פרופ' סימונסון — „אבל בכל־זאת, בעיתות הפוגה, הוא יכול לעבור על הרצאות משוכפלות או על קטעים מספרי לימוד, וכך להתמצא לפחות כללית בחומר".

כדי לענות על שאלותיו של סטודנט שכזה, אולי אף לשכך קצת את מרירותו, נשלחים צוותים לחזית. ערב פתיחת שנת־הלימודים נשלחו עשרים צוותים לקווים הקדמיים, ובכל צוות — מרצה וסטודנט. קציני החינוך באוגדות השונות יאפשרו לצוותים להיפגש פנים אל פנים עם תלמידי כל המוסדות להשכלה גבוהה, ולהסביר להם את „מבנה שנת־הלימודים". על טפסים מיוחדים המובאים אל הסטודנט יכול הסטודנט לציין את משאלותיו ובעיותיו. הטפסים — כך אמר פרופ' סימונסון המכהן עתה גם כיו"ר תורן של ועד ראשי המוסדות להשכלה גבוהה — הטפסים יגיעו לאוניברסיטאות תוך ימים ספורים והחיילים יזכו בתשובות מהירות. העיקר — לשמור על הקשר.

הפער יישאר ממילא, נבצר ממנו לקרב את העורף לחזית. למרות הרצון הטוב. ומה עם שיתוף העורף הסטודנטיאלי במאמץ המלחמתי של המשק? — אנשי האוניברסיטאות חוזרים ומדברים על ועדות כוח־אדם לשעת חירום שיופעלו בקמפוסים, בשיתוף עם משרדי־העבודה. אם ייקראו הסטודנטים הלומדים למפעלי תעשיה חיוניים או לעבודות עונתיות־חקלאיות הם יבואו, ומייד.

ובינתיים, הם עושים את שלהם. אולי גם זו חובה לאומית, חובת „העסקים כרגיל". למשמע השיחות בקפטריה אפשר לדמות ש־אכן, כמעט כך. שוב מדברים על מערכת שעות, על מרצים, נושאים, בחינות. אבל באוזני נשמעות המילים כמהדהדות „על־ריק".

גם על לוחות המודעות — נושאי השיגרה. להוציא מפגשים עם פוליטיקאים והרשמה לתרומת דם. במשרדים — מתפללים את ההזמנות לאירועי הפתיחה החגיגיים שנועדו ל„היום — לפני חודשיים". רשימת עשרות הנופלים של האוניברסיטה טמונה בבכמת מג־רות. עדיין אין היא מעודכנת...

שמש החורף יפהפיה כתמיד, וכן גם הצעירים בקמפוס. אבל הפעם קשה לשאת את היופי הזה, כמו היתה זו אווירת עיניים. או אולי רק אני מדמה לראות כך ולחוש את מאחורי כל דבר, בריקנות הגדולה?...

מכאובים עתידים לבוא

מאת מיכל סנונית

לפני שלושה חודשים ולמעלה מכך — לא היתה כותרת זו באה בחשבון. לא מכאובים ולא כאלה שעתידים לבוא. הסבירו לנו שהסטאטוס־קוו יחזיק מעמד ויחזיק אותנו על כרסנו שתפחה, עוד עשר שנים לפחות.

לפני שלושה חודשים ולמעלה מכך — היה הסבל מנת השיר, במקרה הטוב, מנת הסיפור. בישראל לא חזו מכאוב בבשר, או בנפש שסועה, וכיוצ"ב. גם למי שצעק, היה בעצם טוב למדי. אולי זו הסיבה שלצעקה היה אפקט של צעקה בלבד, מעין קול נוסף במקהלה גדולה. או הצורחה בתזמורת סימפונית. עד לפני שלושה חודשים, היה המכאוב לא יותר מאילוסטרציה לתמונה הצבעונית הכללית.

הרבה משפחות נותרו עם כאבן העמוק, חשוך המרפא, מן המלחמות שהיו. מעטים חשו שהעתיד הינו בחינת עבים אפורים הנקשרים בקצה האופק. עד לפני שלושה חודשים.

כיום אנחנו כבר יודעים. החכמנו הרבה. עברנו לא מעט. לא מעט. הרבה שערות איבדו מזוהר צבען הטבעי. הרבה מבטים קפאו. שאלת ה ל מ ה אינה חדלה מלהטריד. ולא רק פוליטיקאים, עסקנים או מדענים. גם את מי שנקרא בשפה שחוקה וממורטטת, אך איני יכולה שלא להשתמש בה: גם את האדם הפשוט.

רוח אלהים היתה בהם

לפני מספר ימים באה אצלי, לשם ביקור פרטי, ידידה. אשה צעירה המסתופפת בצל קורת האמנות מילדות. ביתה בית חילוני מובהק, ישראלי שורשי. ידיה שלוחות למעשה היצירה בצד עבודתה כמורה. איש רוח למעשה ולהלכה, אשת מעש להלכה ולמעשה.

בקיצור: ישראלית המעורה היטב בחיי המקום והלכי רוחותיו.

מטבע הדברים גלשה השיחה לנושא הבחירות, מפלגות, פוליטיקה ופוליטיקאים. אמרה (בין השאר) ידידתי כי היא מאמינה שרוח אלהים היתה בנו ובעזרנו, וזוהי הסיבה מדוע נחלצנו מאסונות היום הראשון, זוהי הרוח שבלמה את האוייב, הדפה וניצחה.

מודה אני ומתוודה (אני, שמשחר ילדותי, למרות חינוכי החילוני, נוהגת הייתי להתפלל לאלהים ולשוחח עימו — שמא בכ"ז קיים הוא באי־שם) שלמשמע דבריה נפקחו עיני בתמהון. לא, אמרתי, וחזרתי ואמרתי בלהט הוויכוח, אני מסרבת לקבל טובה זו מידי שמים. בשר ודם, פשוט בשר ודם, הוא שבלם, הוא שעצר, הוא שהקריב את עצמו — פשוטו כמשמעו — למעננו, למען הארץ, למען כל מה שהאמנו, חונכנו וגדלנו על ברכיו. בכל תוקף עמדתי על דעתי שהבעל שלה, ושלי, והחבר של השלישית, והבן של הרביעית, הם שחוללו את הנס...

אני נשמעת כל־כך קטנת אמונה, כה דלה בשאר רוח, כה פשטנית בדרך החשיבה. מה לעשות. כך אני חושבת מזה שלושה חודשים. מישהו (הרבה מישהו) נתן את את עצמו והנס אינו בבחינת נס ערטילאי. הוא הוגש לנו בידי מי שגדל כאן והיה בטוח שאם דורשים ממנו, אפילו את הכל, משמע זהו הכרח ואין מה לעשות. וצריך הוא לתת.

עיניו הירוקות של יצחק

בגליון „במחנה" של חודש דצמבר מתפרסמים שירים מאת סרן (מיל.) בארי חזק, בן קיבוץ אפיקים, אשר נפל ממערב לתעלה. בארי היה בן 29 במותו. הוא השאיר משפחה, ודאי גם הרבה חלומות, שבשפת היום־יום אנו קוראים להם תכניות.

וגם שירים. מספר שירים על פני עמוד „במחנה" שנמסרו לדפוס על ידי אחיו יחיאל חזק.

מַה תִּרְעַשׁ אָבִי,
אָבִי הַשּׁוֹתֵק, הַמָּלֵא
צַעֲקָתוֹ
אֶגְרוֹפַי בְּשַׂעֲרוֹתֶיךָ, אֲנִי,
שֶׁהִנְנִי מַכְאוֹבֶיךָ
הָעֲתִידִים לָבוֹא.

אֵיךְ לֹא אֶזְכֹּר
כִּי בְּדִמְעָה אוֹתִי זָרַעְתָּ
וּבְבֶכִי אַתָּה אוֹתִי תִּקְצֹר.

שיריו של בארי נכתבו בין „ששת הימים" ל„מלחמת יום־הכיפורים". כך ניתן להבין, מהשורות והזמנים. לא נתייחס כאן לקריטריונים האמנותיים המקובלים. לא מפני שאין השירים יפים. הם יפים כשלעצמם, ועומדים בזכות עצמם. ייתכן שלו זכה, היה בארי מתקינם לדפוס ועורך קצת מזעיר. גם כך וגם כך הם מוכיחים על כשרון הכתיבה של מחברם.

קראתי בשירים, ונושאיהם, הם שטורדים את מנוחתי מאותו רגע של קריאה. „איך לא אזכור / כי בדמעה אותי זרעת / ובבכי אתה אותי תקצור" — מכאוב העתיד לבוא במות בן לאביו. שירי חייל. גם אם הוא סטודנט, ואב, וזה שנים שהוא אזרח, המסיים את לימודיו, מקים בית, מוצא משרה, מתקדם בעבודה, וכל מה שמקובל עלינו — עם השנים ללכת הלאה, להעפיל אל מטרות חומר ונכסי רוח (איש איש לפי יכולתו, וע"פ יומרותיו וסגולותיו).

רק בשירים, אדם שהוא חייל.
מניין זה בא?
מאיזו מציאות?
של ישראל 1970?

אחד מן השירים פותח בשורות: „משה הוציא מים מן הסלע שלרגליו / גברים נחים עכשיו בשקט..." ואותו שיר מסתיים בבית:

„אבל משה הוציא מן הסלע / ולא החוויר ולא צעק / והמים יכסו מאז את / עיניו הירוקות של יצחק".

לא הכרתי את בארי, ולא ראיתי את צבע עיניו. גם אם מדובר בציור וסימבול שירי, אני מתעקשת לומר שהרובד השירי טומן בחובו תחושה עמוקה — בצד המסירות וההשלמה — של חוסר אונים. חוסר אונים המקיף כיום כבר יותר משכבת גיל אחת, אף יותר משנות דור, מחזור אחר מחזור, הנושא בחובו את אותם „מכאובים עתידים לבוא". גם בלא מרכאות.

לפני שלושה חודשים ולמעלה מכך — לא היתה כותרת זו באה בחשבון. לא מכאובים ולא כאלה שעתידים לבוא. עד אז היה הסבל מנת השיר. כיום אנחנו כבר יודעים.

איך אמרה ידידתי? היתה בהם רוח אלהים. צאו וקיראו בשירו של בארי הקרוי: ריבונו של עולם. שיר בו פונה המשורר כקשר, דרך אלחוט, לריבונו, „אנא, תגבר עוצמת אותותיך". שיר המסתיים בשורות:

„אנא עצום את עיניך, עכשיו אני / שומע. רות. אתה יכול סופית / למות. אב שכול, אני, כבר לא / מרגיש / דמעות החורף עליך / יגידו קדיש".

עד לפני שלושה חודשים, לא היה מי מאמין כמה נבוא בוח החשבון.

תנו להם ספרים

צביה

סקירת ספרי ילדים

חי הביטו למעלה

(עלילות חיל האוויר הישראלי)

מאת אוריאל אופק, ציורים מ. אריה, הוצאת עם עובד. 200 עמ', בלתי מנוקד.

הסיפור מתחיל בתום מלחמת ששת הימים, עם חוזר דורון, בנו של טייס, מגלות־של־מלחמה בנתניה אל ביתו במגורי הטייסים בבסיס חיל־האוויר. חוויותיו של דורון וחבריו, בני הטייסים, מהוות כעין מסגרת לסיפורי העלילה על קורות חיל האוויר; פעם מספר האב כיצד חולץ מהמדבר אחרי שמטוסו הופל; פעם נזכר הדוד — מראשוני הטייסים — בחיל האוויר של מלחמת השחרור; פעם מסופר על חווי חניכי קורס טיס; וכך מתלווה הקורא אל עלילות הטייסים על מטוסיהם השונים, במשך ארבע המלחמות — כולל מלחמת ההתשה. הסיפורים — לעתים אישיים, לעתים — מתוארים „מהצד" — דבר המגוון את העלילה, שהנה אמנם מרתקת, אך כורכת נושא אחד בלבד.

„המסגרת" של חווי הילדים ומעט מאוד הרפתקאות שלהם, קצת מגמדת את הנושא המרכזי אך היא תעניין קוראים צעירים יותר — בני 8—10. עלילות חיל האוויר על כל שלבי התפתחותו, יעניינו גם ילדים גדולים יותר — בני 12 ואף 14.

הספר כתוב בסגנון „הורה־פאטריוטי" המאפיין את ספרות הילדים (ולא רק ילדים) שבין שתי המלחמות האחרונות. קראתיו אחרי יום הכיפורים והדבר קצת הפריע. אבל אחרי שיקול אובייקטיבי נראה לי הספר כמומלץ לכל ילד המתעניין בנושא. יש לנו חיל אוויר חזק ואמיץ, שראשיתו בשני „פייפרים" עלובים, יש לנו טייסים נפלאים — ולמרות העובדה שבחודשים האחרונים נוכחנו, לצערנו ולהדהמתנו, שחטולים מסוגלים לפגוע בהם, — צריכים הילדים להכירם ולהתגאות בהם.

...רים צפורים צים

כתב ע. הלל, ציורה אראלה, הוצאת הקיבוץ המאוחד. מנוקד. לבני 6—10.

אם דימית בנפשך שהציפורים הם הנושא החדיש ביותר בספרות ילדים, בא ע. הלל ללמדך שאפשר לחדש, לא חשוב על מה כותבים — חשוב מאוד איך. 4 שירי־מתחלה קצרים, שיר אחד ארוך ומרתק בעלילתו ושני סיפורים מחורזים — והמכנה המשותף של כל אלה, ציפורים, כמובן, שפע של הומור.

על מראבו המכוער, על „יונק הדבש" שאולי קוראים לה גם „צופית" ולמה, על — „חסידה / תגידי, זה נכון מה ששומעים / עליך? / — מה? / שאת בולעת צפרדעים?! / — איך לפעמים. / — איך? / — לפעמים. / — בחייך?!"

מיודענו הדוד שמחה החליט יום אחד להיות ציפור, הכין לו כנפיים ו... „איך נפלו גיבורים על מיטת איכילוב!". שני הסיפורים — שעלילתם נדושה למדי (גוזל של קוקיה משתלט על קן של דרורים ואיך טיפל אורי בבולבול פצוע) — מלאים הומור ומתח וסופם מפתיע במקצת.

התמונות של הספר אלבומיות, נאה מאוד, ציוריה של אראלה עליזים, צבעוניים מאוד, יפים ו„שובבים".

איגרות [illegible] (א)

מאת מרדכי גילת

אין קורים בקו הראשון

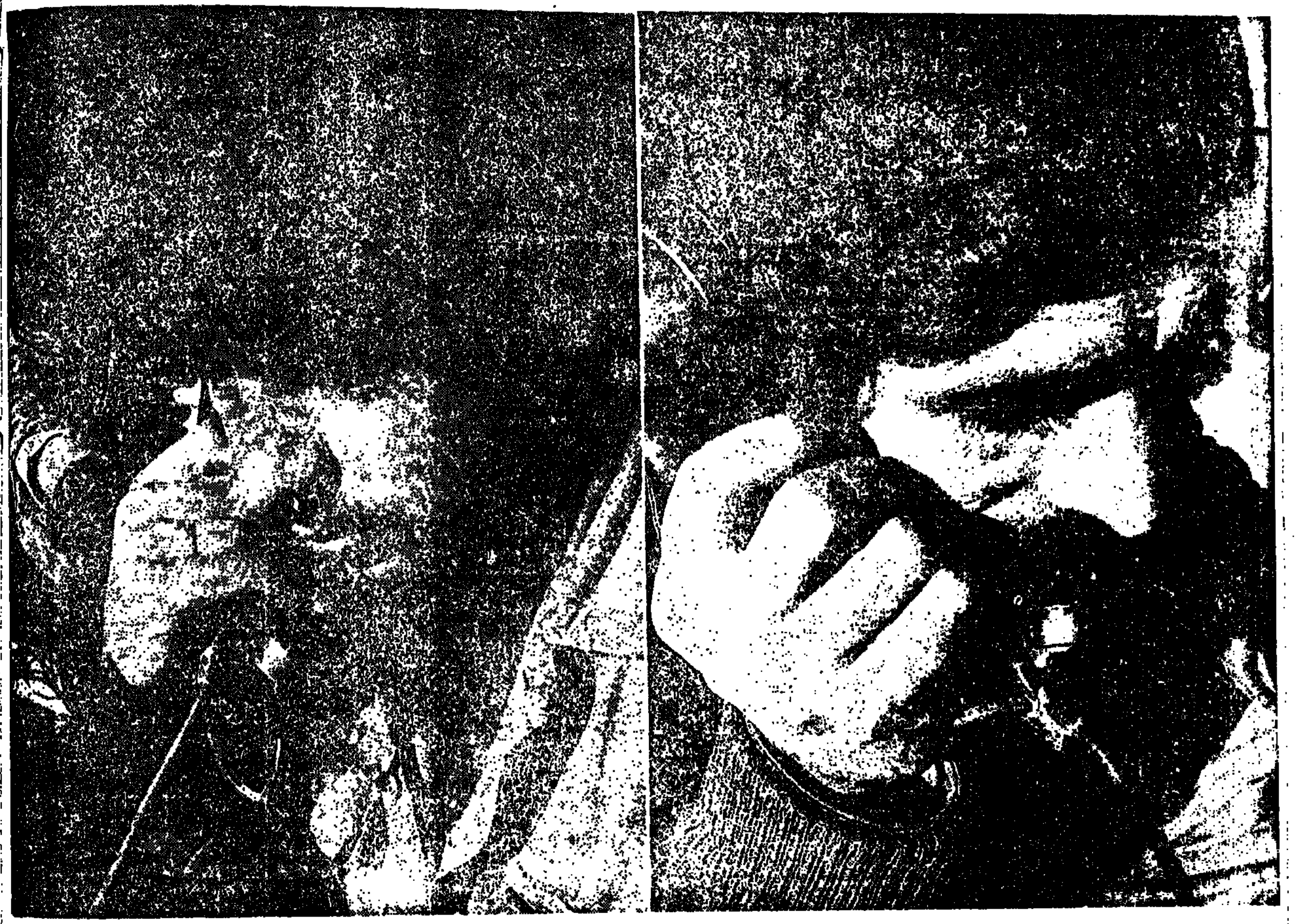

המוראל בקו הראשון תלוי בשלושה גורמים חשובים: ביציאה לחופשות, בקבלת קווי טלפון, ובקבלת דברי דואר. כאשר שלושה דברים אלה חורקים, יורד המוראל והחבר'ה „מקטרים".

אני מתחיל להבין את האדישות, שבה שוקע העורף: יום אחד הוא קורא בעתונים כי לחיילי המילואים ניתנות חופשות של חמישה ימים, יום אחד הוא קורא כי ניתנות להם חופשות של שבעה ימים. ויום אחד הוא קורא כי „צפויות הקלות נוספות במתן חופשות" וכי „צה"ל יגלה גמישות מירבית בנושא זה". הכל באמת טוב ויפה. אבל כאשר ערב אחד „מבקר" העורף, באמצעות המסך הקטן, בג'בל עתקה המרוחק וחייל מספר לו כי בפעם האחרונה הוא ראה את הבית לפני חודש ימים — מתחיל אצלו משהו לא „להסתדר".

העיתונות „מגלגלת" אם כן חופשות ביד רחבה. אבל היא גם „מגלגלת" לחוית מיליון וחצי „דודות טובות", „מטרדת" לחיילים שיחות טלפון הביתה, מטביעה אותם בערימות של ממתקים וחבילות כי נהדרות ושולחת אליהם אלף ואחד בדרנים. אין איפוא פלא ש„עמך" ישראל, הניזון בדרך כלל בעיקר מעיתונות, טופח לעצמו באחרונה על השכם, ואין קיצוני כבר שבנסיבות „מעודדות" אלה שנתו איננה נודדת.

אין לי כל כוונה להפריע למישהו לישון, אבל יש לי בהחלט רצון להציג כאן שאלה נוקבת, הנעקרת במוחם של רבים מחיילי הקו הראשון: מדוע הם מקופחים? השאלה הזאת, שהפכה כבר מזמן לסוגיה מוראלית חברתית ממדרגה ראשונה, נשארה עדיין ללא מענה, וטוב יעשו קברניטי צה"ל אם יתחילו לתת עליה את הדעת. היא כבר ממש בוערת.

מאות מכתבי תלונה

מה מטריד, אם כן, את חיילי הקו הראשון?

מטריד אותם בעצם הכל, אבל מתוך אותו „כל" מודקר חסרונם של שלושה דברים חשובים: חופשות בתדירות של אחת לשבועיים, לפחות; האפשרות לשוחח בטלפון עם הבית; וקבלת דברי דואר, ובעיקר מכתבים, „כמו שצריך". צר לי, אבל עד לעצם היום הזה, חודשיים וחצי אחרי תום המלחמה, לא השכילו שלטונות צה"ל לטפל כראוי בנושאים אלה, ומאות מכתבי התלונה (בעיקר ממערב לתעלה) הנערמים אצל נציב התלונות של צה"ל, רק מדברים בעד עצמם.

ובאמת עד לפני זמן מה היה חייל מילואים קרבי ממערב לתעלה יוצא הביתה בתדירות נמוכה. הוא קיבל חופשה של 48 שעות מכסימום או של 36 שעות מינימום (שפירושה רק לילה אחד בבית...) אבל גם פירקי זמן קצרים אלה, היו עדיין „ברוטו". הסיבה: נסיעה מהתעלה לתל-אביב נימשכת בדרך כלל שמונה שעות — מכאן שלפחות 16 שעות הלכו בדרך לאיבוד ורק 32 שעות, במקרה הטוב, ועשרים שעות במקרה הרע, נותרו לחייל לעשות במחיצת משפחתו.

מצב בלתי נסבל זה תוקן אמנם בעת האחרונה, אבל גם עתה, כאשר ניתנות חופשות של 72 שעות, עדיין לא יורד הנושא מסדר יומם של החיילים, ודי בצדק: חייל מילואים מן השורה, המשרת ממערב לתעלה, יוצא עכשיו לחופשה רק אחת לשלושה שבועות, אבל מכיוון שמצד אחד הופכות ה־72 שעות „ברוטו" ל־56 שעות „נטו" ומצד שני תדירות היציאה היא עדיין קטנה מדי (אסור לשכוח שמדובר באנשי מילואים המשרתים כבר שלושה חודשים ברציפות ועלולים לשרת לפחות עוד שלושה חודשים נוספים...) — אין זו מציאה גדולה.

אני מגיח שכל מיני מושה שמירים, היושבים על האולימפוס שלהם ומסבירים לעם בציון מה טוב לחייל ומה רע לו, אינם מתרגשים מדברים אלה ומסבירים ששלושים יום ללא חופשה זה לגמרי לא נורא וישנם דברים גרועים מזה — אבל אינני מבקש להתווכח איתם. לא הם ולא אחרים מ„הג'יגנטיו" המקצועיים של „מעוז סוקולוב" טועמים בימים אלה את הקו הראשון (חוץ מביקורים חגיגיים, כמובן...) — שוכבים לילות ארוכים במארבים, קופאים מקור על החרמון ושומעים את כדורי הצלפים המצריים שורקים מעל לראשם; והרשימה המפורסמת של משה שמיר על משלוח חוברות ה„פלייבוי" לחיילים, רק מדברת בעד עצמה, היא מוכיחה עד כמה אנשים אלה תלושים מהמציאות ועל איזה פלנטה הם בעצם חיים.

מדברים אלה לא צריך כמובן להשתמע כאילו אינני מודע לעובדה שצה"ל זהיר עתה יותר מתמיד ומשתדל „לשתול" בקווים את מירב כוחו — אבל כמו רבים אחרים, אינני מקבל את התיזה, כי העלאת אחוז החיילים היוצאים לחופשה עשויה להיות גורם מכריע במלחמה, אם וכאשר היא תתחדש.

רק השבוע סיפר לי מ"פ בחזית הדרום כי סוגיית החופשות איננה יורדת גם מסדר יומם של הקצינים הזוטרים, וכאשר היא הועלתה בפגישה עם אחד המפקדים הבכירים בחזית, קם קצין צעיר והציע לו להגדיל את מכסת האחוזים. הקצין הבכיר דחה את ההצעה בטענה ש„כרגע זה בלתי אפשרי", אבל הקצין הצעיר לא ויתר ואמר כי „אני מעדיף יותר חיילים בחופשה ופחות חיילים בקו אבל עם מוראל גבוה, מאשר אפס חיילים בחופשה ומאה אחוז חיילים מתוסכלים". על כך הגיב הקצין הבכיר: „אני בהחלט מקבל את התיזה הזאת, אבל בעניני חופשות אני בינתיים אימפוטנט. נורא מצטער..."

החטיבה גונבת לגדוד

חופשות ניתנות אם כן מאד בצימצום, אבל מי שסבור, משום מה, כי צה"ל דואג לחייליו ל„במקום" הוגן ומאפשר להם לשוחח בטלפון עם משפחותיהם — אינו אלא טועה. פריבילגיה זו ניתנת, במקרים רבים, דווקא לחיילי היחידות העורפיות, ליחידות השירותים השונות, ולחיילים שממילא מגיעים הביתה הרבה, ואילו חיילי הקו הראשון, התקועים בכל מיני חורים וכמהים לקשר כלשהו עם „העולם החיצון", מתחננים שיאפשרו להם, לפחות פעם אחת בשבוע, לדבר עם הבית.

אבל גם זה לא תמיד ניתן: או שהאוגדה „גונבת" לחטיבה את הקו; או שהחטיבה גונבת לגדוד; או שהגדוד גונב לפלוגה — או שהקו הולך פתאום לאיבוד אצל אחד המרכזנים. המסכן לא דיבר עם הבית כבר חצי שעה...

השבוע, למשל, הובטח ליחידה מסויימת (הפרטים שמורים במערכת), כי בשעה שבע בבוקר יינתן לה קו לפרק זמן של ארבע שעות (דבר נדיר). אבל באותה שעה, כאשר הכל היה כבר מוכן ל„הצגה", דווח לה „מלמעלה" כי אירע עיכוב והיא תקבל את הקו רק בשעה תשע. בתשע הודיעו לה כי היא תוכל לדבר בשעה 12, בשעה 12 הודיעו לה כי ניידת הטלפונים תגיע לגדוד רק בשעה חמש, ובשעה חמש הודיעו לה כי „יש תקלות" והקו יינתן רק בשעה שמונה.

בשמונה, אחרי יום שלם של מריטת עצבים, היתה כבר היחידה מחוברת לניידת הטלפונים, אבל אז פרצה בגיזרה תקרית גדולה, שנמשכה עד סמוך ל־11.30 בלילה, ורק אז, כאשר כל ההגיגה הסתיימה, טרח מישהו להודיע לכות כי לרשותו נותרה עוד בערך שעת שיחה אחת. השעה הזאת, שהיתה כמובן „ברוטו", הפכה מהר מאד לחצי שעה נטו (תקלות, „לא שומעים", המרכזנית איננה עולה על הקו, מישהו גונב באמצע שיחה וכו'...) ואין צורך לנחש כמה חיילים הספיקו לדבר: בדיוק ארבעה...

דוגמא אחרת: כעבור חמישה ימים, בשעת לילה מאוחרת (החזית מדברת, אם בכלל, רק בשעות הקטנות של הלילה או בשעות הבוקר המוקדמות, כאשר העורף הצה"לי ישן, ומשחרר לה כמה קווים...) ניתן לאותה יחידה קו נוסף — הפעם לשעתיים — אבל כרגיל הלך הקו „לאיבוד": שלושה חיילים הצליחו אמנם לדבר עם הבית באמצעות המרכזיה הצבאית, אבל כאשר נדמה היה כי לפחות הפעם יצליח מרבית הכוח לדבר, נאלם לפתע הטלפון. השתיקה הזאת נמשכה חצי שעה לערך ורק כאשר מרכזן הגדוד צילצל לחטיבה ושאל מה קרה, „נזכר" המרכזן שלה להודיע, כי „מכיוון שלא שמעו טוב דרך המרכזיה הצבאית, אני מנסה לתת לכם קו דרך דואר ת"א..."

הכוח הזה דווקא כן שמע טוב ולא ביקש „עזרה", אבל מכיוון שמישהו בחטיבה חפץ כנראה לקבל את הקו היותר טוב, קיבלה היחידה את הקו הפחות טוב ויותר לא דיברה. עובדה: עד שעה שלוש לפנות בוקר ניסו החיילים לצלצל, אבל לא הצליחו: הקו הפך לז"ל.

להדליק אור אדום

אף גנרל מגוהץ ואף טכנאי טלפון לא יצליח לשכנע אותי כי חודשיים וחצי אחרי המלחמה, לא היה סיפק בידי צה"ל ומשרד התקשורת לדאוג לכך שקווי הטלפון יגיעו גם לחיילי הקו הראשון, ובתדירות מתקבלת על הדעת.

אני יושב לי על ערימת שקי חול, תופס כמה דקות שלוות, וקורא בגיחוך את הכרזתו של שר התקשורת, כי „ארבעים אלף שיחות טלפון מועברות יום יום ממערב לתעלה". יכול מאד להיות שהמספר הזה איננו מצוץ מהאצבע, אבל יכול מאד להיות גם שמתוך 40,000 השיחות הללו, מקבלים מאות פקידונים, קשרים וחיילי עורף אחרים, 30,000 שיחות, ואילו יתר רבבות החיילים, העושים בקווי הפסקת האש ונמצאים בראשיתה של „מלחמת התשה קטנה", את 10,000 השיחות הנותרות. כל זאת כאשר חיילים אחרים, העושים בקווים השני, השלישי, והרביעי — שבהם לא יושבים עם האצבע על ההדק — משוחחים עם הבית לפחות פעם אחת ביום.

אני כותב שורות אלה לא כדי לפגוע חלילה בצה"ל או במישהו ממפקדיו, כמו כדי לתקן דברים, להדליק אור אדום, ולשפר את מצב הרוח בקווים. צה"ל איננו מורכב, למרבה הצער, רק מצנחנים, שיריונאים, טייסים ונחלאים בעלי הכרה, אבל גם לו הוא היה מורכב רק מהם — היה צריך לחשוב פעמיים איך לשמור אצלם על מוראל גבוה. אחרי הכל גם הם רק בני אדם וכאשר מצד אחד לא מעניקים להם חופשות מתאימות, מצד שני לא מאפשרים להם לשוחח בטלפון עם הבית ומצד שלישי הדואר הצבאי שלהם איננו פועל כהלכה, יורד אצלם המוראל לאפס.

סוד כוחו של המוראל ידוע גם לקברניטי צה"ל, אבל אלה, משום מה, אינם מתייחסים אליו ברצינות. הם טורחים אמנם להכריז אחת לשבועיים כי בעיית החופשות וכל המשתמע ממנה ידועה להם היטב וכי ייעשה הכל כדי להתגבר עליה, אבל השיפור בנושא רגיש זה הוא איטי מדי, אולי אפילו זוחל.

כאן אולי המקום להציג את השאלה מדוע בכלל ממתין הרמטכ"ל לטרוניות החיילים? מדוע צריך לבוא השיפור — אפילו הזוחל — רק אחרי שהעיתונות נכנסת לתמונה ומעמידה את המטה הכללי במצב לא נעים? מדוע מחכים במטכ"ל למאות מכתבי תלונה ורק אחרי כן מתחילים לפעול? מה יש — צה"ל איננו מסוגל כבר לתת לנושא חשוב זה „טיפול שורש"?

מדוע אם כן הוא איננו עושה זאת?

שיחה "אישית"

מאת יגאל גלאי

פעם קראתי את הסיפורים של ט. יזהר ואחר-כך שוחחנו על כך ב„קן". ספגנו את רוח הצבא הפשוט, רודף השלום ואוהבת-החיים. חשבתי שהחיים בסך הכל יפים, יש כאלה שמנסים לקלקל את כל העסק, אבל אסור לתת להם.

בבית-הספר לימדו אותי כל-מיני דברים יפים. תקעו הרבה מליצות על הקירות, אבל אפילו המורה לא יכלה להסביר לנו את פירושן („כי האדם עץ השדה", מה זה?).

כשהתגייסתי לצבא גנבו לי את המחסנית לפני המיסדר. גנבתי למישהו בפלוגה השכנה ומ"כ אחד, שאף פעם בחיים שלו לא יצא מתחום בסיס הטירונים, אמר לי בקול קשוח, כאילו שאנחנו בשעת קרב: „אם לא נהיה תלויים זה בזה, נהיה תלויים זה ליד זה". צחקתי, כי למרות שהייתי טירון וטיפש הבנתי, שכל אלה שהיו בסדר והצהירו על אבידותיהם (גניבות) — נשפטו ונקנסו. כשהיה חסר לנו ציוד אמר הסמל: „תשיגו", וכולנו ידענו שהוא ביקש שנגנוב, אבל זה לא יפה להגיד דבר כזה.
אני זוכר שהיה חסר לנו לוח לימוד והסמל אמר: „למחלקה שתיים יש לוח. שום דבר לא אמרתי".
ולמחרת הלוח שלהם היה אצלנו.

באתי למלחמה וראיתי אנשים פושטים על גוויות. חשבתי שאולי הם עדיין ב„שוק", אבל הם היו בהירים לחלוטין. „הם לוקחים פריטים צבאיים", ניסיתי לשכנע את עצמי, „ומחסנית נוספת חשובה ממצפון ברגעים כאלה". אבל ראיתי אחר-כך שתמונות וצילומי ילדים ונשים מתעופפים באוויר ונוחתים על אדמת המדבר ולארנקים אישיים אין כל קשר עם המשך לחימה.

שרי, חבר טוב שלי, סיפר כיצד ראה מישהו מנסה „לגרד" שעון מאיזו גוויה. „הי, מה אתה עושה?" צעק שרי והלז חדל. הוא סילק את השעון יותר מאוחר, כששרי לא הביט בו. עד היום הוא לא מבין את שרי.

באנו לסואץ. ראיתי אנשים פושטים על בתי-חרושת ומנפצים ציוד של מיליוני לירות. „אם אנשים קיבלו לגיטימציה להרוג, כיצד אתה רוצה שלא ישברו?" אומר אורי. אנשים פורצים למשרדים ולבתים והורסים את כל הריהוט, המכונות היקרות והשמשות. מישהו כאן סיפר שהיו חיילים שבזזו אפילו את מגורי העוגדים הישראליים באבו-רודס (לא בדקתי, אבל זה שסיפר נחשב למהימן). לאן הגענו? נעשינו לצבא של חומסים ובוזזים. לצבא של מאות עכנים ללא עמק-עכור.

●

תמיד, תמיד, כשיושבים ליד הקפה בשעת ערב מאוחרת, ישנו אחד החוזר מהופשה ואומר בקול שקט:
— בעיר לא מרגישים את המלחמה, כאילו שום דבר לא קרה.
ותמיד, תמיד, מתנהלת שיחה בערך כזו:
— נכון, אתה בא לעיר ומרגיש כמו זר, כאילו כולם חוגגים ורק אותך לא הזמינו.
— יא' אללה, איזה חיים „מרביצים" בעיר. בארים, דיסקוטקים, אל תשאלו.
— אבל לשם כך אנחנו כאן. שיחיו להם את החיים שלהם ואנחנו „ניקרע" כאן. מה יש? מה חרעש?
— הוא צודק. כשאבוא הביתה ואמצא איזו עיר עייפה ומסכנה לא יהיה טעם להופש. שיעשו חיים, שיעשו.
— ויש לך מיליון בחורים צעירים שמסתובבים בכח חופשי.
— שיסתובבו. שישחקו אותה.
— על חשבונך?
— מה על חשבוני? אני ממילא צריך להיות כאן.
— טוב, אז תישאר.
— הנה אני נשאר.
תמיד תמיד, אותה שיחה. ותמיד, תמיד אנו נשארים, כי רק אנשים כאלה עם קפה חריף מריר כזה מחזיקים אותנו היטב.

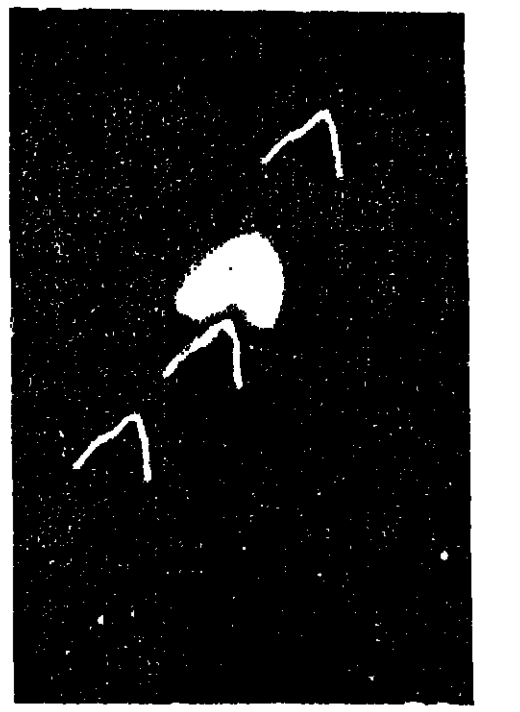

אורות בלתי מוסברים בשמי־הלילה — כפי שצולמו בארה"ב ליד העיר קולומבוס.

ושוב - ידידים מן החלל החיצון

פעם בכמה שנים גוברת, כנראה, התעניינותם של תושבי החלל החיצון בנעשה על פני כדור־הארץ הנחמד שלנו. על כל פנים, הידיעות על צלחות מעופפות ופגישות עם יצורים מכוכבים אחרים מתרבות בשנים מסויימות, ואחר כך נשכח העניין, עד שגל חדש של „תצפיות" מציף שוב את העי־תונים.

לאחרונה התרבו הידיעות על התופעות הללו, שאין להן הסבר מדעי מתקבל על הדעת.

שני בחורים שיצאו לדוג בנהר פסקגולה (מדי־נת מיסיסיפי, ארה"ב) היו, לדבריהם, עדים לנחי־תתה של ספינת־חלל מכוכב אחר. צ'רלס היקסון (בן 45) וחברו קלווין פרקל (בן 19) ראו לפתע ב־שמי הערב אור כחלחל מוזר, ולעיניהם לבש האור צורת ממשית של ספינת חלל, בה נפתח פתח וממנו יצאו שלושה יצורים מוזרים בעלי אוזניים ארוכות ומחודדות, פיות ללא שפתיים, וידיים שדמו למצבטי־סרטן. היצורים ניגשו אליהם. עצביו של פארקר בגדו בו, והוא התעלף.

האורחים המוזרים קרבו להיקסון, וברגע ש־ידי־הסרטן נגעו בגופו, הוא הרגיש שהוא נעשה קל כנוצה, כאילו כוח־הכובד אינו שולט בו עוד, ובריחוף עדין הוכנס לתוך החללית, שם בדקו את גופו היצורים המוזרים במכשיר דמוי־עין בגודל „של פצצה" במשך כ־20 דקות. בתום הבדיקה הוח־זר הדייג הרועד מפחד אל שפת הנהר, והיצורים המריאו בספינת החלל הנוצצת שלהם לכיוון בלתי ידוע.

♦ איש החלל כפי שציירו צ'רלס הוקסון ש„נחקר" ב־משך 20 דקות על־ידי אנ־שי־ספינת־החלל.

המהנדס הזג'ן לווין־ויגה מפרו צילם „צלחת" זו שהופיעה לפתע בשמי־הערב במצלמת פולרואיד שהיתה עימו באותו רגע.

♦ כ־150 איש טלפנו למשטרה בדרום מדינת ג'ורג'יה כאשר נראו אורות מיוחדים אלה חגים בשמיים. התצלום נוצר על ידי פתיחת עדשת המצלמה במשך שעה שלמה. הקווים הדקים הם כוכבים.

♦ צ'רלז הוקסון ו־קלווין פרקר, אותם הפתיעה ספינת החלל ליד הנהר כאשר דגו דגים ב־מקום המצולם מימין למטה.

שני הבחורים רצו אל השריף המקומי, שלא האמין לדבריהם (וחשב שהם שתו יתר על המידה).

אבל האסטרונום אלן הינק מאוניברסיטת „נורת־ווסטרן" חקר את השניים כשהם נתונים בשינה היפנוטית, וגם במצב זה הם דבקו בסיפו־רם המקורי.

גם ידידנו לשעבר, הנשיא אידי אמין, שאמנם אינו אמין בדרך כלל, טוען שראה מעל אגם ויק־טוריה חללית מוזרה. השליט, הטוען שהחלטותיו המדיניות נעשות בהשראת הוראות שהוא מקבל ישר מאלוהים, טוען שהחללית הזרה היא סימן מבשר טובות.

אפילו סוכנות הידיעות הסובייטית „טאס" הו־דיעה שמדעני ברית־המועצות, שאינם מאמינים ב־תופעות על־טבעיות, קלטו אותות־רדיו מן החלל שלדעתם עשויים להיות משודרים על ידי בני אזור ציביליזאציה מפותחת באחד מן הגופים בחלל החיצון.

שמא גם קוראינו הנאמנים של „העולם המוזר" חזו בתופעות מן הסוג הזה? אם כן הדבר, נשמח לפרסם את התרשמויותיהם.

טלוויזיה לימודית

יום ו' — 11.1
- 07.50 סרטוט ט' — רישום מידות
- 08.15 חשבון ז' — טבלת שכיחויות
- 08.40 חמדו לשון ז'—ח' — תעלומת גלות אדום
- 09.05 גיאומטריה ו' — ה־שטח
- 10.00 ביולוגיה י' — מער־כות תאום: עצבים א'.
- 10.20 אזרחות ז' — החקי־קה
- 11.00 טלנוער — שבועון ל־נוער
- 11.30 מוסיקה לי — הזמנה לג'ז
- 12.00 מוסיקה לי — הזמנה לג'ז
- 14.00 דף מספר — חיות הפרא ידידי — מאת רנה גיר
- 14.05 כאלה אנחנו — אלה חלומה של אבא
- 14.25 פגישה עם סופר — שיחה עם הסופר חנוך ברטוב.

יום א' — 13.1
- 07.50 טכנולוגיה ט' — עי־בוד פלסטי
- 08.15 גיאומטריה ט' — בניות
- 08.40 לשון וספרות ב'—ח' — דודי שמחה
- 09.05 אנגלית ה'
- 09.25 אזרחות ז' — ה־חקיקה
- 10.00 אנגלית ט'
- 10.20 טבע ו' — אנרגיה וצורותיה השונות
- 10.45 צרפתית
- 11.05 אלגברה ט' — פונק־ציות I
- 11.25 גיאומטריה ה' — סימטריה
- 12.00 אנגלית י'
- 12.20 ייעוץ והכוון ז' — על אחריותי
- 13.00 סרטוט ט' — יחסים בין שני קטעים
- 13.20 חמדו לשון ז'—ח' — תעלומת גלות אדום
- 13.40 שח־מט — שעור מספר 17
- 16.00 מלאכת יד: „שי־טות ציור"/תוכניתה של בתיה עוזיאל
- 16.20 שח־מט — שעור מס' 17
- 16.40 „ממלכת האלמוגים" — סרט על החיים מ־תחת למים
- 16.55 פגישה עם הסופר אהרון מגד

יום ב' — 14.1
- 07.50 טבע ו' — גופנו בנוי תאים
- 08.15 אנגלית ו'
- 08.40 פרקי ספרות ז'—ח' — בלדות א'
- 09.05 גיאומטריה ו' — השטח
- 09.25 חשמל ח' — סיפורו של ממציא
- 10.00 ביולוגיה ט' — חל־בונים: מבנה ופעילות
- 10.20 אנגלית ח'
- 11.05 ייעוץ והכוון ז' — על אחריותי
- 11.25 גיאומטריה ח' — משולש שווה־שוקיים
- 12.00 ביולוגיה י' — מער־כות תאום: עצבים א'
- 12.20 טבע/פיסיקה ז' — דיפוזיה ותנועת בראון
- 12.40 לשון וספרות ב'—ה' — דודי שמחה
- 13.00 ביולוגיה ט' — חל־בונים: מבנה ופעילות
- 13.20 טבע ו' — אנרגיה וצורותיה השונות
- 13.40 החיים בעידן החלל (סרט)
- 14.10 תורת החשמל י' — מדידות חשמל
- 16.00 „תעלומת הביצה ה־ענקית" — מסדרת „דף מספר"
- 16.10 „פינלנד כיום" — סרט מסדרת עמים ו־ארצות
- 16.30 אנגלית לכיתות ח'
- 17.00 „הזמנה לג'ז" — מחסדרה „מוסיקה לי"

יום ג' — 15.1
- 07.50 גני ילדים — רק עכשיו נולדו
- 08.15 ייעוץ והכוון ח' — 24 שעה
- 08.40 תורת החשמל י' — מדידות חשמל
- 09.05 חשבון ז' — נקודות במערכת הצירים
- 10.00 אנגלית ט'
- 10.40 אנגלית ו'
- 10.45 גני ילדים — הנה אנו שמחים, הנה אנו עצובים
- 11.05 גיאומטריה ט' — בניות
- 11.25 אנגלית ז'
- 12.00 אנגלית י'
- 12.20 אנגלית ח'
- 13.00 טכנולוגיה ט' — עיבוד פלסטי
- 13.20 אזרחות ז' — ה־חקיקה

הדרכה למורים
- 16.00 טבע לכתות ה' — יסודיים — במה נת־חיל? (מיון)
- 16.20 לגיל הרך — 1. מע־שה בגלגל שלא הס־תובב
- 16.30 לגיל הרך — 2. ירוש־רוש והעכפון
- 16.47 פרקי ספרות ז'—ח': „הבלדה"

יום ד' — 16.1
- 07.50 טבע ו' — גופנו בנוי תאים
- 08.15 גיאומטריה ה' — סימטריה
- 09.05 חשבון ח' — חיבור במספרים מכוונים
- 10.00 אנגלית ט'
- 10.20 אנגלית ז'
- 10.45 מסיפורי שפת הנחל — שלכת על שפת הנחל
- 11.05 ביולוגיה ט' — חל־בונים: מבנה ופעילות
- 11.25 אנגלית ח'
- 12.00 אלגברה י' — זוויות
- 12.20 גיאומטריה ו' — השטח
- 12.40 בולים מספרים: ספורי הרפתקאות (סרט)
- 13.00 מוסיקה לי — הזמ־נה לג'ז
- 13.25 טבע/פיסיקה ז' — בעולם המסודר של ה־גבישים
- 14.10 סרטוט ט' — היטלי גופים
- 16.00 „הבעל בנחל ומה עוד ז'" — מסיפורי שפת הנחל.
- 16.15 „ירח" — מתסדרה „מה יש בעולם".
- 16.30 מהסדרה אנגלית ל־כיתות ט' — תדריר ה־עליז מוסר המבוגרים ו־משגע חבורת נערים.
- 16.50 „המשפחה המשח־קת" — פגישה עם מש־פחת קוסטר במשחקים חדשים לנוער

יום ד' — המשך
- 17.00 תמינה הטכנולוגית — „פלסטיק": על ה־פלסטיק, שימושיו בחיי היום־יום ובתעשיה ועל דרך ייצורו.

יום ה' — 17.1
- 7.30 גני ילדים — רק עכשיו נולדו
- 08.15 גיאומטריה ח' — משולש שווה־שוקיים
- 08.40 לשון וספרות ב'—ה' — דודי שמחה
- 09.05 חשבון ו' (סידרה א') — כיצד לכפול?
- 09.25 חשמל ח' — סיפורו של ממציא
- 10.00 טכנולוגיה ט' — ה־פלסטיק
- 10.20 גיאומטריה ה' — סימטריה
- 10.45 גני ילדים — הנה אנו שמחים, הנה אנו עצובים
- 11.05 ביולוגיה ט' — ה־אנזים: מבנה ופעילות
- 11.25 טבע ו' — אנרגיה וצורותיה השונות
- 12.00 אלגברה ט' — פונקציות I
- 12.20 טבע/פיסיקה ז' — דיפוזיה ותנועה בראון
- 13.00 תורת החשמל י' — מדידות חשמל
- 13.20 צרפתית
- 13.40 בולים מספרים: הם הראו הדרך (סרט)
- 16.00 מהסדרה אנגלית ל־כתות י': רות ודניאל נבחנים. היצליחו?
- 16.50 „בניות" — מהסדרה גיאומטריה לכיתות ט': על בניה בגיאומטריה ו־בעיותיה.
- 16.30 כריסטופר קולומבוס — מגלה יבשת אמריקה
- 17.00 „טלנוער" — המג־זין לבני הנעורים

מוקש במדריד

(סוף מעמ' 7)

שורה של מעשי טרור ומשפטם של לוחמים, שנידונו למוות על־ידי בית־דין שישב ב־בורגוס — וזכו לחנינה מידי פראנקו — חל פילוג בשורות אט"א. האגף הלאומני „הבור־גני", המכונה „חזית צבאית", הקים יחד עם אירגונים אחרים „חזית לאומית באסקית", שתומכים בה גם אירגונים באסקיים מעבר לגבול וחלק מהכמורה. אירגון זה דוגל בטי־רור כאמצעי־לחימה עיקרי.

הפלג השני, המכונה „מארקסיסטי", שם את הדגש בהפעלת המונים — בצורת שבי־תות, הפגנות וכו', גם אם אינו שולל שלילה גמורה את הטירור.

בקרב ה„מארקסיסטים" קיימים שני זר־מים: האחד, הנתמך על־ידי המפלגה הקו־מוניסטית הספרדית (שבמחתרת), טוען כי לא ייתכן מאבק יעיל נגד המשטר מחוץ למס־גרת כלל־ספרדית ובלי תיאום הדוק עם איר־גונים ספרדים שמאליים. פלג זה מצביע על העובדה, כי מדי שנה גובר מיספר הפועלים הלא־באסקיים המועסקים במיפעלי־התעשיה ובמיכרות בבילבאו ובסביבתה, וכי חיוני למ־צוא עימם לשון משותפת. הפלג השני, הכולל טרוצקיסטים ומאואיסטים, טוען כי מיבנה האוכלוסית בארץ־הבאסקים מאפשר פעילות עצמאית במסגרת נפרדת, מתוך מגע רופף עם תנועות המחתרת הספרדיות.

לא ברור, איזה מבין האירגונים ביצע את ההתנקשות בחיי קארדו בלאנקו, אלא סביר להניח, כי המתנקשים השתייכו ל„חזית הצב־אית", המקיימת דרך־אגב קשרים עם „הפלג הארעי" של הצבא הרפובליקני האירי.

ממשלת צרפת אינה רואה בעין יפה את פעולות לוחמי העצמאות הבאסקית — יותר מתוך דאגה לקיום יחסים תקינים עם ספרד של פראנקו מאשר מתוך חשש מן „יידבקו" הבאסקים שבצרפת מאחיהם שמעבר לגבול. עד כה הסתפקו האוטונומיסטים הבאסקיים שבצרפת בפעילות תרבותית ופולקלורית, וב־הגשת סיוע לפליטים מדיניים באסקיים — ואף ב„הברחת" אנשי האירגונים המוויינים דרך הגבול בין שתי המדינות.

לאחר מסיבת־עיתונאים, אשר בה הודיעו צעירים באסקיים, כי ביצעו את ההתנקשות בקארדו בלאנקו, ערכה משטרת סומסידו, לפי תביעת פראנקו, מצוד על מתגרים באסקיים, בחפשה את המתנקשים.

מי היה קארדו בלאנקו

עד לשנת 1972 שימש „הגנראלי־סימו" פראנקו בעת ובעונה אחת כראש־המדינה וכראש־הממשלה; ביולי אשתקד הוא מינה את האדמיראל קארדו בלאנקו כראש־הממשלה — והטיל עליו את התפקיד למלא את מקומו, כאשר הוא עצמו יסתלק מהבמה הפוליטית. פראנקו היה אז בן 80.

בימי מלחמת־האזרחים מילא האדמיראל תפקיד של מפקד חיל־הים הפראנקיסטי, בצלו של פטרונו. מאז 1951 כיהן בתור שר; ב־1967 נתמנה כסגן ראש־הממשלה — במקומו של מוניוז גראנדס, איש ה„פאלאנגות", ש־סולק שלושה חודשים קודם־לכן. במשך כל 30 שנות היותו אדמיראל, הוא השתדל שלא להתבלט במיוחד. עם זאת כתב כמה ספרים המוקדשים לתולדות הצי, ואף מאמרים פול־מוסיים בעתונות, שבהם ביטא את השקפותיו האנטישמיות; במאמרים אלה לימד זכות על „מלחמת הנצרות ביהדות, שהינה מלחמת ה־אור בחושך". חסיד זה של היטלר ניהל בשמו של פראנקו מדיניות פרו־ערבית מוב־הקת.

קארדו בלאנקו נבחר על־ידי פראנקו כאחראי על „מעבר חלק" אל משטר אחר־פראנקיסטי, כאשר, בהתאם לחוקה שאושרה יום, אמורה ראשות המדינה לעבור לידי הנסיך חואן־קארלוס, נכדו של המלך הספרדי האחרון אלפונסו ה־13.

חואן קארלוס הוכרז כיורש־העצר בניגוד לחוקי הירושה הספרדיים — במקום אביו, הנסיך מבארצלונה, העורך גלות בפורטוגל, והידוע כמתנגד למשטר הפראנקיסטי. על קארדו בלאנקו הוטל התפקיד לשמור על הנסיך — הן מהשפעות „ליבראליות" מזיקות, והן מפני נסיון הפיכה של שרידי ה„פא־לאנגיסטים", שעדיין מאמינים ב„נאציונאל־סוציאליזם", והדוגלים ברפובליקה סוציאלית נוסח מוסוליני. יתרונו העיקרי של קארדו בלאנקו היה בנאמנותו ללא תנאי לסטרונג ובאי־מעורבות באחת מן הקבוצות הרבות, אשר מתחרות על ירושתו של פראנקו וה־מטוכסכות זו בזו.

הדיכוי המחודש

מי שהישלה את עצמו, כי פראנ־קו, לאחר מות „כפילו", יגלה נטיות „ליברא־ליות" — טעה. סימן ראשון למסע הדיכוי המ־חודש היה פסק־הדין נגד 10 פעילים של האיגוד המקצועי. אין זה סוד לשלטון, כי בצד האיגודים הרשמיים קיימים בכל המיפ־עלים הגדולים ועדי־עובדים ניבחרים, הנ־הגים מאמון הפועלים ומייצגים אותם. ב־תקופות של סובלנות יחסית ניהלו התעשיינים מו"מ על שכר ותנאי־עבודה עם ועדי־הפו־עלים הבלתי־רשמיים.

אלא שחברי הוועד הסתכנו תמיד בפעו־לות דיכוי מצד השלטונות בתקופות „ליברא־ליות" פחות. ביום בו אירעה ההתנקשות בקארדו בלאנקו הועמדו לדין 9 פעילי ועדי־פועלים, שהתכנסו בבניין מינזר, והכוהן־דת שאיפשר להם את התכנסותם. על הנאשמים הגנו גדולי עורכי־דין, מהם אחד — רואיס חימנס — ששימש כשר באחת הממשלות של פראנקו. הארכיבישוף של מאדריד, ה־קארדינאל אנריקה אי טרנקון, ביקש להעיד במשפט לטובת הכומר; אך בקשתו נדחתה; ואם גם לא נמצאו כל הוכחות לכך שהנאש־מים פעלו באורח בלתי־חוקי — נידונו לאחר ההתנקשות לתקופות מאסר בין 12 ל־20 שנה.

הלווייתו של קארדו בלאנקו נהפכה להפ־גנה של קבוצות ימניות קיצוניות, שבירכו את הנסיך חואן־קרלוס במועל־יד פאשיסטי, בל־טו במיוחד „חיילי־הגרילה של מלך־המשיח" — קבוצה דתית קיצונית, שדרשת את סילוקם של ה„בישופים האדומים".

יצויין כאן, כי הכנסייה הקאתולית, שהי־תה בשעתו אחת המשענות של המשטר ה־פראנקיסטי, שוב אינה „בטוחה" בעיני שליט ספרד. פקד אותה תהליך של דמוקראטיזציה, בעקבות סילוק הבישופים הזקנים והנוקשים; רבים מאנשי הכנסיה דוגלים עתה בליבראלי־זציה של המשטר ואוהדים את התנועות הנוצ־רית־דמוקראטית במדינות מערב־אירופה.

בהתאם לחוקה הפראנקיסטית חייב ראש המדינה למנות ראש־ממשלה לפי המלצת „מועצת הכתר", תוך 10 ימים מאז הסתל־קותו של ראש־הממשלה הקודם. אך המועמד הוכתב למעשה לחברי „המועצה" על־ידי פראנקו. בניגוד לסברה הרווחת, כי לתפקיד ראש־הממשלה יתמנה איש־צבא או איש חשוב אחר בצמרת המשטר — העדיף פראנ־קו אדם „מטושטש" לא־פחות מקודמו — את קארלוס איריאס נאווארו, בן ה־65. איש זה, שהושבע לפני דמותו של הצלוב לנאמנות לפראנקו ולחוקתו — הינו עורך־דין לפי מק־צועו; הוא שימש בשעתו כראש שירותי הבטחון ולאחר־מכן כראש (ממונה) העיריה של מאדריד. בחילופי־גברי, שנערכו לפני 6 חודשים, נתמנה כשר־הפנים, לאחר שקודמו הודח על אשר גילה „רכרוכיות" בדיכוי הפ־גנה בה נהרג שוטר. נאווארו, כקודמו, מת־פאר בכך שאין לו השקפות משלו, וכי הוא מזדהה בכול עם ה„קאודיו" (המנהיג).

ברור היה מן המינוי, כי אין פראנקו מת־כוון „להרפות את המושכות"; ואכן, עם פירסום רשימת חברי הממשלה החדשה התברר, כי סולקו ממנה שניים מבין חבריה הבולטים ביותר: שר־החוץ לופס רודו וסגנו של קארדו בלאנקו, מיראנדה. לופס רודו הינו איש המיסדר „אופוס דאי", אירגון קאתולי־שמר־ני, המקבץ בתוכו את ה„טכנוקראטים" — ראשי התעשיה והמינהל הצעירים יחסית. לופס רודו שימש במשך שנים כשר־התיכנון, ולזכותו יש לזקוף את הגאות היחסית השו־ררת בספרד, שהינה תוצאה מההשקעות הז־רות הרבות בתעשייתה ומן הזרם הבלתי־נדלה של תיירים. בימי כהונתו עלתה ההכנסה ה־לאומית של הספרדים פי שלושה והגיעה ל־1000 דולארים לנפש לשנה.

רודו דגל במידה מסויימת של ליברא־ליזם, מתוך הנחה כי עליית רמת־החיים של ההמונים תמנע ממילא תסיסה מסוכנת; כשר־חוץ, דגל בשיתוף־פעולה מוגבר עם השוק האירופי ועם נאט"ו, והבין כי שיתוף־פעולה זה לא ייתכן בלי מידה מסויימת של ליברא־ליזציה. אשר לטורקואטו מיראנדה — הרי בנוסף לכהונת סגן־ראש־הממשלה הוא היה גם מזכיר „התנועה הלאומית", האגוף הפוליטי היחיד המותר בספרד. הוא, מוותיקי ה„פא־לאנגה" ונחשד ב„עצמאות־יתר" ודביקות ברעיונות „סוציאליים" מסוכנים; נוסף לכך הינו יריב אישי של אריאס נאווארו, והיה די בכך כדי לא לכלול אותו בממשלה החדשה.

השינויים בהרכב הממשלה וסילוק ה„טכנוקראטים" מאנשי „אופוס דאי" שמים לאל את תקוות החוגים במערב, כי ספרד תע־בור ללא זעזועים למשטר „הוגן" יותר, תוך הענקת מינימום של זכויות דמוקראטיות ל־אזרחיה.

על מגש של כסף

(סוף מעמ' 3)

בוועידה הזבנה, אבל אינם רוצים לשלם את מחירה. אש"ף הוא אירגון־גג למה שאנחנו קוראים מחבלים, ואין לו תכו־נות של ממשלה האמונה על דיפלומטיה. הם קמו כדי להי־לחם תוך דחיית הדרך הדיפלומטית. ביולי—אוגוסט 1970 פרץ משבר חריף בינם לבין המצרים, כי הם חששו שהמצ־רים ילכו לפשרה מדינית. נאצר עמל קשות כדי לשכנע אותם והתקבלה הנוסחה שלמדינות הקיימות מותר ללכת בדרך המדינית, אך לא בשאלת פלסטין. החודש התקיימה המועצה הלאומית הפלשתינאית, ושם התנהל מאבק קשה נגד אלה שלא יסכימו ללכת בדרך של מו"מ מדיני. יש אומרים שלא יגיעו להסכם בלי שימוש בכוח. אך מעניין לציין, שנציב הליגה הערבית, שהיה בו גבה, הוא היה למע־שה נציג אש"ף שם. והציג עמדה מתונה.

איך משתלבות תוצאות הבחירות אצלנו בתמונה הכללית?

— זהו נושא גדול הראוי לדיון נפרד. אם להגיב בקצרה, הרי גם אחרי הבחירות אין רוב נגד פשרה טרי־טוריאלית. אך התוצאות יקשו על סיפוח קו יונם, ואת ההסדר לא יגישו על מגש כסף. חייבים לחתור אליו. המיבנה הפוליטי הנרכחי גוזר על ישראל עמדה הססנית. יש בו אולי שמץ של יתרון, כי בשם שהמצרים טוענים שקדאפי ואש"ף מכבידים עליהם, הם חייבים להתחשב בכך שהיי עד לנקודה מסויימת גם אנחנו יכולים לטעון כך בהתק... קשיים פנימיים משלנו. אך מעבר לנקודה זאת אלה הם סייגים כבולים שמצבב היה בלעדיהם.

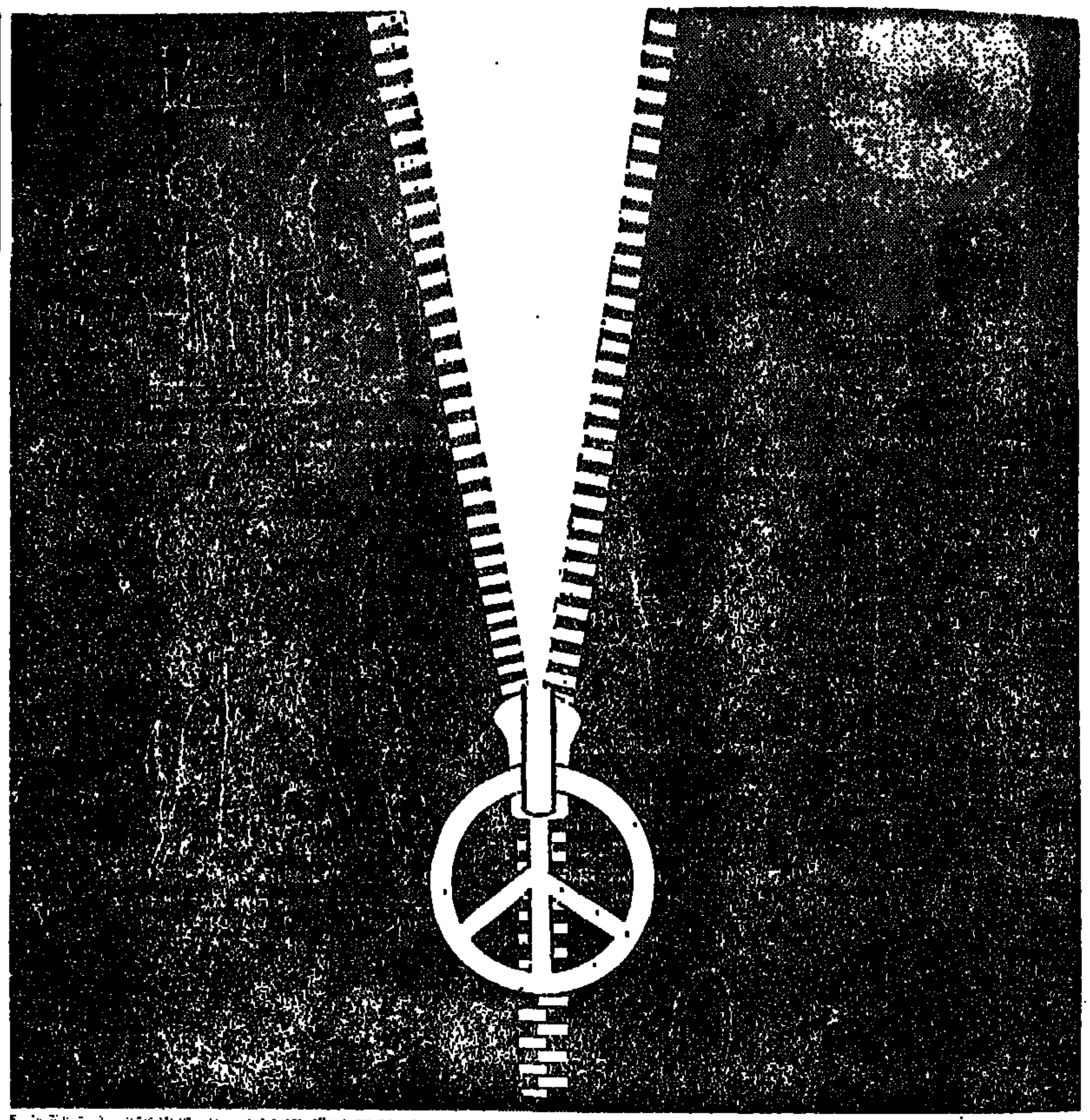

שאלות ותשובות על הפרדת הכוחות

מאת חיים שור

● ניקוי התעלה - ערובה לכוונות המצרים ● גם בקו החדש, במקרה של מלחמה, צה"ל יהיה ערוך היטב ● מלחמת אוקטובר - מלחמה ללא מנצחים וללא מנוצחים ● אין עוינות נצח או ידידות־נצח בין עמים

מה פירושה של הפרדת הכוחות?

אינני רואה שוני מהותי בין מה שסוכם עתה לבין ההצעה שהועלתה ע"י ממשלת־ישראל באוגוסט 1970, בדבר הסדר־חלקי. אז דובר שצה"ל ייסוג מגדות התעלה והיא תיפתח לשיט. היו אז ויכוחים גם בינינו לבין המצרים וגם בינינו לבין עצמנו, בקשר לאלמנטים השונים של ההסדר הזה.

הנכון הוא שלא הסכמנו אז לסגת יותר מ־10 ק"מ. לא הסכמנו שכוחות מצריים, זולת כוחות שיטור, יעברו לגדה המזרחית של התעלה, והחשוב ביותר — לא הסכמנו לתביעה המצרית בדבר התחייבות לנסיגה לגבולות ה־4 ביוני. למען האמת, ביחס לשני המרכיבים הראשונים — גם אז היו דעות שונות, ואכן־הגנף העיקרית קשורה בהתחייבותנו לנסיגה לגבולות ה־4 ביוני.

והו הצד השווה בין אז ועכשיו. מהו השונה?

השוני הוא בהיערכות של הכוחות:

א) כוחות צה"ל נסוגים נסיגה קצת יותר משמעותית משהיה מדובר אז.

ב) כוחות מצריים בכ"ז נמצאים בצד המזרחי של הגדה.

עם זאת מן הראוי להדגיש, שכשמעלים את עניין ההתנגדות להסדר ויוצרים אווירה עכורה, הרי בהסכם שנחתם אין התחייבות ישראלית לנסיגה, כמובא בסעיף האחרון של ההסכם שנחתם:

(„הסכם זה לא ייראה בעיני מצרים וישראל כהסכם שלום סופי. הוא מהווה צעד ראשון לקראת שלום סופי, צודק ובר־קיימא לפי סעיפי החלטת מועצת־הבטחון 338 ובמסגרת ועידת ז'נבה").

מה בקשר לפיקוח?

מן הראוי להעיר הערה ביחס לדילול הכוחות. נדמה לי שכל אלה ששמעו על תוצאת הדילול — הופתעו מאד. ידוע שהמצרים מחזיקים בגדה המזרחית כחמש דיביזיות, מאות טאנקים, מאות קנים ארטילריים, ואילו מן הידיעות המתפרסמות על הדילול מתברר שמדובר על 8 גדודי חי"ר, כ־7000 חייל, 30 טאנקים ומספר סוללות תותחים, לא ארוכי־טווח.

מן הראוי להעיר בהקשר זה, כי התעלה היא מצרית ואיש אינו חולק על כך. אם אומנם המצרים ינקו אותה, ישקמו את הערים, ויביאו לשם אלפי ואולי עשרות אלפי פועלים לעבוד, ואזרחים שישובו למקום מגוריהם, הרי אין להניח שאיזשהו עם עצמאי בעולם היה מסכים להביא אוכלוסיה כה גדולה מבלי שתינתן לו הזכות להגן עליה. מה גם שממול יושב צבא — צה"ל, שעד היום הוא שרוי במצב של מלחמה עימו. אם להביא בחשבון עובדה זו, הרי מה שהתגבש הינו סביר מכל הבחינות.

השבוע התפרסמה הודעה בעתונות שלוויינים אמריקנים יטוסו מעל לאיזור ויצלמו. יהיה פיקוח של האו"ם. יש גם להניח שכל צד יפקח באמצעים שלו על הצד השני, שהרי הוסכם שלכל צד מותר להטיס אווירונים עד לקו הקדמי שלו — דבר המאפשר טכנית לצלם את המערך של הצד שכנגד.

יש לזכור שבין הכוחות של שני הצדדים יושב כוח האו"ם. אמנם אין זה כוח היכול למנוע מלחמה, אך אם פותחים במלחמה, או מחליטים לפתוח במלחמה — יש קודם כל לסלק אותו. צעד זה עצמו מספק אפשרות של התראה.

וזה הכל?

נראה לי כי אדבר החשוב ביותר, במה שנוגע לערובות, זו הידיעה שהתפרסמה השבוע בעתונות, כי קיימת התחייבות מצרית שאיננה כלולה במיסמך הרשמי בדבר עבודות ניקוי של התעלה. קשה בכלל להעלות על הדעת שהמצרים מצד אחד יפתחו את התעלה וישקיעו בה מאות מיליונים ומצד שני יפתחו במלחמה, כשצה"ל ניצב במרחק של 20 ק"מ מהתעלה. אם אומנם יתחילו בעבודות הניקוי — תהיה זו הערובה הבטוחה ביותר. מכל מקום, אין להניח שתהיה איזושהי נסיגה נוספת ואפילו המשך משמעותי של מו"מ, מבלי שהדבר הזה, דהיינו פתיחתה של התעלה, יתממש.

מה בקשר לשיחות ז'נבה?

אני מניח שעד שלא יתברר שהמצרים מתחילים בעבודות ניקוי התעלה — לא יהיה המשך ממשי לשיחות־ז'נבה. אנחנו נמצאים בשלב ראשון של ההסדר עם מצרים ובעקבותיו יבואו ודאי הסדרים נוספים, עד להסדר הכולל. אינני מניח שיהיה דיון רציני על הסדרים נוספים, מבלי שיהיה ברור שכל מה שסוכם לגבי השלב הראשון — אכן מתבצע.

מה בדבר שיט ישראלי?

לדאבוני הרב, אנו מקבלים מידע טיפין־טיפין ממקורות חו"ל. לפי מקורות אלה מסתבר שכשתיפתח התעלה, תינתן האפשרות לעבור בה גם לאוניות שמובילות מטען לישראל, אם כי לא תחת דגל ישראלי. אני מניח שבעיית הדגל תבוא על פתרונה רק במסגרת של הסדר כולל.

באיזו מידה הנסיגה פוגעת ביתרון הצבאי שלנו?

השאלה, מה אנו רוצים? אם רוצים לפתוח במלחמה, הרי הקווים שאנו יושבים בהם עד ליום ששי זה — הינם טובים יותר: אנחנו נמצאים בק"מ ה־101, הארמיה השלישית מכותרת וכו'. אך השאלה שאנחנו צריכים לשאול עצמנו: מה תיתן לנו עוד מלחמה? אם נצא מנקודת־ראות שהוכחה אפילו בעבר הקרוב, שלו המצרים היו פותחים באש וצה"ל היה מצליח לעבור מייד לאופנסיבה, הרי — גם לפי הערכתו של עזר וייצמן, במאמר שפורסם השבוע ב„מעריב", — תוך 48 שעות מקסימום היתה מוכרזת הפסקת־אש. אז נניח שצה"ל, במשך שעות מעטות אלה, תצליח לשפר את עמדותיו. אך יהיו הרבה קורבנות. נתברר לנו, שמבחינת ההרג והקטל — כל מלחמה „חדשה" קשה יותר מקודמתה. ובסופו של דבר, מבחינה מדינית, נעמוד בדיוק באותו מצב שאנו עומדים בו עתה. מצד שני, יש לנו כל היסוד להניח שצה"ל גם בקווים החדשים, יהיה ערוך היטב. ואם חלילה ישתנה הקו שם, והמצרים יחליטו לחדש את המלחמה — נהיה מצוידים בתנאים טובים למדי כדי להשיב מלחמה שערה.

מדוע בעצם הסכים סאדאת למהלך זה?

ישנן הרבה ספקולציות. יש הטוענים שקיסינג'ר לחץ באותנו של סאדאת, שבהסכמתו יצליח להביא את הישראלים לנסיגה עד לגבולות הרביעי ביוני. אולם נדמה לי כי אלה שניהלו עם קיסינג'ר את המו"מ — אינם סבורים כך. ייתכן מאד, שקיסינג'ר הצליח לשכנע את סאדאת שהעמדה הישראלית הרשמית בדבר נסיגה היא כנה, ודבר זה הביא אותו להכרה שהישגים שלו במישור המדיני עשויים להיות גדולים לאין ערוך מאלה שהושגו במישור הצבאי.

נניח שסאדאת היה בוחר במהלך אחר ופותח שוב במלחמה. כבר ציינתי שאנחנו לא היינו משיגים בה מאומה, אך גם המצרים לא היו משיגים דבר. נדמה כי לשני הצדדים גם יחד ברור שזו מלחמה ללא מנצחים וללא מנוצחים, ולכן יש להסיק מכך את המסקנות המתבקשות.

(המשך בעמ' 14)

כל אחד זקוק למקור אנרגיה פרטי משלו.

מקור האנרגיה שלך בעתיד טמון במגוון רחב של תכניות חסכון אשר יסייעו לך להבטיח את עתידך ועתיד בני ביתך.

מטמון 4000 + – מענק מיוחד בגובה 10%.

מטמון 200 – בטוח חיים בגובה הסכום שבדעתך לחסוך.

מטמון ברירה – הכנסה שוטפת פטורה ממס.

תמורה כפולה – בטוח חיים בגובה סכום החסכון.

תכניות אלו **צמודות למדד המחירים לצרכן** ושומרות על ערך כספך.

בהתאם לתנאים המפורטים לכל תכנית.

בנק הפועלים בע"מ

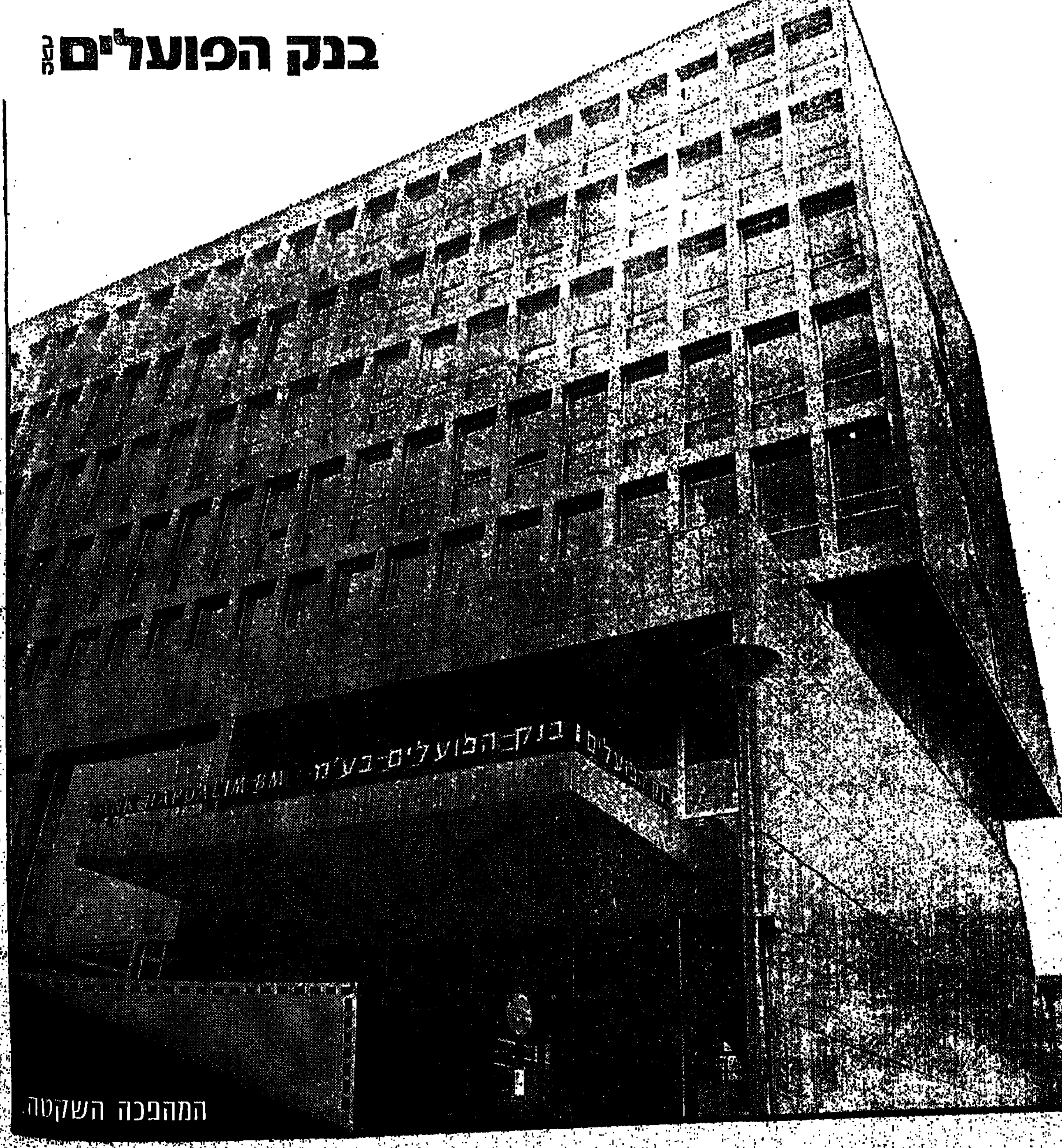

חותם

המערכת והמנהלה: בית „על המשמר", רח' בר-אביגדור 4, תל-אביב. המען למכתבים, הנטפות והערות: שירות „שק נעול", תל-אביב. עורך ראשון: בצלאל לב ז"ל.

העורך: ישראל זמיר, עורך גראפי: טובה אוטובסקין צלמת: ריבה סגל מזכירה: נורית לבנה. חברי המערכת: י. אופן, צ. בר-שלום, מ. גילת, נ. מנור, ה. מרוז, י. טובול, מ. סטוויה, י. קאנץ, ג. קוגן, ת. רז, ת. שור.

המחסור בנייר, הפוגע בכל העתונים בארץ ומאלצם לצמצם את יריעתם, לא פסח גם על „חותם". החל בגליון זה תהיה מתכונתו 16 עמודים — עד שירווח.

השבוע — איך היה?

מתקפלים

היום מתקפלים התקפלות ראשונה. יורדים מג'בל עתקה ומפליגים סופית (נקווה...) מנמל עדביה שבמפרץ סואץ — צפונה, ואחר-כך מזרחה. עד קו המעברים, מעברים לשלום הממשמש ובא למרות השד הפסימי, שעדיין לוחש ליחושיו השיגרתיים. די, שישתוק כבר! כל מה ששיגרה עולה ממנו ירדו מניותיה, ובצדק. נשגר איפוא ברכה לחיילים הנסוגים, סליחה — הנערכים בהיערכות חדשה. צה"ל נסוג — אכן, יציאה מן השיגרה.

מסעות סאדאת

יורשו של נאצר מפגין אף הוא חוש בריא לתיירות דיפלומאטית. תוך שבוע ימים דילג דילוגים נועזים לריאד ולדמשק, לאלג'יר ולראבאט ועוד ועוד, ובפיו בשורת ההסכם שחתם עם הנרי וגולדה, אם במישרין ואם בעקיפין. מסתבר שהאיש תפס בטחון עצמי, מה שלא מזיק לנו, בינתיים, אם לדון על-פי התוצאות. אכן, מהארטום לז'ינבה נעשתה בכל זאת כיברת-דרך.

בחולים בכנסת

מושב-הפתיחה של הכנסת השמינית נפתח בקור ירושלמי מקפיא, אך בלהט-התנצחות מחמם-אוויר. ח"כים חדשים נאמו נאומי-בתוליהם, ובעיקר הסעירה את הרוחות הופעת-בתוליה של שולמית. למי עט-אמן וישכיל רדת אל, ולדלות מתוך, נבכי נשמתם של חח"כים (מיל.) אורי ושלום באותם רגעים טראגיים...!! אכן, כנסת נכבדה. גם כיבודת-משקל, נקווה.

הרים מושלגים

הרי הארץ עטו לובן, לשמחתם של דרדקים ולמגינת-ליבם של ראשי ערים מושלגות כצפת או ירושלים. מפלסות מע"ץ, אוטובוסים על שרשראות, מטות-חירום — כל אלה מעידים כי זז משהו בתודעת-החורף של קברניטי התחבורה בימות-השלג. אולם עדיין מפגרים אנו בשטח זה, ועד שנלמד — כבר תימסנה בובות-השלג. ובכלל, מה הרעש! בעוד שבועיים כבר ט"ו בשבט.

● קוראים כותבים ● קוראים כותבים ●

במ"ר
סיני אי שם מנ"ש פרשת שמות
12.1.1974
שבוע טוב!
כבי המערכת! ובפרט לכתב מר גילת הנכבד!

הרגע גמרתי לקרוא את כתבתך. האמת שאם הייתי יכול לצלצל הביתה כעת לא הייתי מתפנה כעת לקרוא. אבל מכיוון שהכתבה כבר מסבירה הרבה על הטלפונים „המפורסמים" אז קוראים קצת. דוגמא 1: „חיכינו כ-7 חיילים (מילואים) בתור לטלפון כמה ק"מ מכאן. „הסבירו" לנו שהקווים מחוברים ליחידות ואי אפשר לדבר כעת, כ„שהתפנו" הקווים דיברו רק כמה חיילים וסטופ! כי משהו כיסוי למה שנכתב בעתונות צריך? דוגמא 1 ע"כ מה אכתוב לכם? הכתבה הכמעט יחידה ש„צילמה" ממש בצבעים טבעיים ביותר את מצבנו מבחינת חופשות, בכל אופן אצלנו אי אפשר להתלונן, המפקדים עושים ככל שניתן לעשות. אם אנו רוצים טלפון אז מוכרחים לקום בשעות 5.00—7.00 כי אחר כך „מוכרחים" לטלפן כל החיילים והפקידונים המרכזונים וכו'. לטלפן נוסעים כמה ק"מ. דבר אחד מקווים שהכתבה היפה והטובה תועיל אם לא ב-100% אז ב-60%, ודבר שני שנשתחרר ושיבוא השלום בקרוב אמן! רק חבל שהכתבה מופיעה בשולי העתון במקום „הטרון הזה" ובהזדמנות זו אודה לכם בשם כולם פה על עתונכם שמקבלים כל יום.

נ.ב.
אני הצלם של התמונות המצורפות לכתבה.
הם צולמו בבוקר אחד שקרה נס והקציבו כמה שיחות לחצי שעה.

רב תודות לכם
בכבוד רב, דוד ויספיש

לצלצל לא אסע כעת כי חבל על הנסיעה, אלך לישון ונקום בעז"ת בבוקר מוקדם כדי „לגנוב" שיחה הביתה.

לכבוד
מערכת „על-המשמר"
מ. נ.

בקשר למאמרו של מרדכי גילת, „הזמנה לרצח בבני-ברק" בגליון „חותם" מיום 18.1.74, רצוני להעיר כמה הערות.

א) המאמר נכתב לא בהשראתי, לא ביוזמתי ולא לפי בקשתי. וגם לא ראיתי אותו לפני הדפסתו, כי אחרת הייתי ממתן כמה ביטויים חריפים. הופעת המאמר לא הסבה לי עונג, למרות שהוא מציאותי.

ב) בקשר ל„מידע-סודי" למשטרה, ביקרו אצלי שני קציני משטרה, אך פעמיים בלבד.

בפעם הראשונה לא בערב יום-כיפור, אלא יום לפני כן, (ביום המקודש הנקרא „שלוש עשרה מידות"). לא עשו חיפוש בחדר המיטות, אלא נכנסו לסלון, במקום שנמצא ארון הספרים שלי מלא וגדוש מאות ספרי קודש. ניהלו שיחה עם אשתי ואחרי שנוכחו מה שמסתתר מאחורי „התלונה" ביקשו סליחה והלכו להם.

בפעם השניה הם באו כ-10 ימים אחרי פרוץ מלחמת יום-הכיפורים, במקרה ביום שחל בו יום-ההולדת שלי. הודיעו ש„התלונה" חודשה היום, ידוע להם גם מה מסתתר מאחורי זה, אך מכיוון שהמתלונן הציג עצמו בשם „סופר", רצונם לשאול האם השם הזה אומר לי איזה דבר. הסברתי לשני הקצינים, — שגישתם היתה ידידותית ובהשתתפות בעגמת-נפש שלנו, — כי סופר, קליין, גרוס, וייס, בראון או שווארץ היינו הך.

ג) מר אברהם פלדמן איננו ומעולם לא היה חבר המפד"ל.

ד) 6 ימים לפני הופעת מאמרכם חידשו נגדי את המלחמה, אחרי הפסקה של מספר חודשים. ציירו על חשבוני דברי נבאי וניבול-פה על כל חזית בית-הכנסת בו אני מתפלל וחידשו גם את ההטרדות בטלפון.

ה) לא שיניתי את דעתי ואינני חושב גם הפעם להתפטר מתפקידי.

בכבוד רב

שלמה זמרוני
יו"ר המועצה הדתית, בני-ברק

מרדכי בפרי — הפחד מן החשבון

(בתשובה ל„הפחד והחשבון" של בנקו אדר)

למרות שבדרך כלל רחוק אני מדעותיו של בנקו אדר, תמיד נהניתי לקרוא מאמרים מפרי עטו. דבריו בהירים וברורים ויש לו דם לומר את אשר הוא חושב ולהגיע לידי מסקנות מרחיקות לכת במצבים בהם רבים רבים מעדיפים להסתפק ברמזים והכללות סתמיות.

אלעזר הכהן ז"ל אמר פעם שמי שמדבר בצורה ברורה גם חושב בצורה ברורה. הדבר נכון לגבי בנקו, ולכן אם אתה מסכים איתו או מסתייג מדבריו, אין לך כל ספק במה מדובר ומה הן השלכות הדברים. מאמרו האחרון של ב.א. „הפחד והחשבון" (חותם, 11 בינואר) גחון באותן המעלות. והפעם אני גם מקבל את טיעונו המרכזי. ב.א. מציע שמפ"ם בתיאום עם היונים שבמפא"י „תשב על הגדר" עד שהמערך יהיה מוכן, כדברי ב.א., „להחליף את הצוות המנהיג את תנועת העבודה", כי „בממשלה אשר בה מוסיפה „השלישיה" לנהל את העניינים כמקודם, כשמשה דיין הוא שר הבטחון, אין סיכוי כי השקפותיה של מפ"ם יבוצעו אפילו בחלקן".

אין לי צל של ספק בכך שכעת במצב שנוצר הצעתו של ב.א. היא ריאלפוליטית. כי:

א) לימין יחד עם אנשי דיין אין רוב בכנסת אפילו יחד עם כל הדתיים.

ב) עדיף לגרום למשבר פוליטי יותר ובחירות נוספות בזמן המועיל לטובת עניין השלום, מאשר לאפשר לימין לעשות תרגיל כזה בנסיבות נוחות לו, כי הכנסת הקיימת בנויה כך שמשבר ממשלתי יהיה תמיד אפשרי.

ג) למפ"ם ולליע"ם שבכנסת יש די מאנדטים כדי שלא תיתכן ממשלה שתלך לשיחות ז'נבה בלעדיהם. ליובה אליאב כבר הודיע בכנס אנשי „בכל זאת מערך", שגם הוא לא יצביע „באופן אוטומטי" בעד „מנהיגות מצומצמת", ז"א שראשית תיאום עם היונים שבמערך כבר קיים בפועל.

אין לי צל של ספק שצעד כזה היה מהווה מפנה היסטורי בהתפתחות המדינה ותנועת הפועלים הישראלית. מי שיצליח להדיח את שלישיית הניצים האחראים למחדלים, אשר כמעט וגרמו להרס מדינתנו, עשוי בצעד אחד וגדול של התעלות פוליטית, עוז ממלכתי ועמידה עקשנית על עקרונותיו, לזכות בעולמו ולהוכיח שיש לו יכולת להשפיע על העניין העיקרי במדינה. יש מצבים כאלה בהיסטוריה, מי שמפספס הזדמנות כזאת לא יטהר את עצמו לעולם מן הבוז שבעקבות כשלון הבא מחוסר אומץ אזרחי לממש עקרונות שהם ציפור נפשו.

כאשר אנו עוברים לצדדים אחרים, רחבים יותר, של הערכת המצב, כבר אינני יכול לקבל את דעתו של ב.א. המתנבא למשל שעוד 4 שנים של פשרות עם הדתיים ודאי „יביאו את תנועת העבודה אל המפלה הסופית", אין ספק שהתהליך של ירידת המערך מבחירות לבחירות תואם נבואה זאת — אבל לצערי לא הפשרות הללו גורמות למצב זה. במשך 20 שנה נוהלה המדינה בדרך פשרות רקובות למדי בין ניצים ליונים (גם כאשר קראו להם אחרת, אנשי הקו של משה שרת ז"ל ו„הבטחוניסטים") והמפלגות הדתיות, ובכלל זאת מפלגות הפועלים וכו' ביחד בכל מערכת בחירות לרוב בכנסת. לפעמים עלתה מפא"י ולפעמים ירדה ועלתה אחדות העבודה, כאשר מפ"ם היתה יציבה למדי — ביחד היו להם כמחצית המאנדאטים בכנסת.

עקרונית מן הדין להתנגד למשרות הקומות

(המשך בעמ' 14)

השר והבטחון

מאת רפי קוצר

שנים ארוכות היה דוד בן-גוריון ראש הממשלה ושר הבטחון. שליטתו על מערכת הבטחון נקבעה למעשה תוך כדי מלחמת השחרור. בן-גוריון הבין את הצמידות בין הבעיות המדיניות המרכזיות של המדינה לבין בעיות בטחונה. אולם, ברבות הימים התברר, כי ריכוזיות זו של שליטה עומדת בניגוד לצרכים של ממשל דמוקראטי. הכרעות רבות-משמעות ואף גורליות הגיעו לידיעת הממשלה והכנסת רק לאחר ביצוען, או תוך כדי ביצוען. מלחמת קדש — שהוכנה במשך חודשים אחדים — הובאה לידיעת חלק משרי הממשלה שעות אחדות לפני תחילתה, ואילו שרים שנחשבו למתנגדים למלחמה זו, להם נודע הדבר ממש על הסף. בימיו של בן-גוריון נקבע ששר הבטחון חולש על פיתוח התעשיה הצבאית, אחראי לממשל הצבאי, אחראי על הצבא ועל שירותי הבטחון.

לבן-גוריון, אשר טען לדה-פוליטיזציה של הצבא, לא הפריע כלל להטיל על הצבא תפקיד פוליטי פנימי מובהק כמו הממשל הצבאי. ראשיתו של ממשל זה בימי מלחמת השחרור, אבל זמן קצר לאחריה הפך כבר למכשיר פוליטי אשר בא במקום השלטון-האזרחי לחלק הערבי של אזרחי ישראל.

אם כי הצורך הבטחוני הלך וקטן, הרי משמעותו הפוליטית של הממשל הלכה וגברה. לרבים זכורה ודאי המלחמה הציבורית נגד הממשל בה היו שותפים מפ"ם, חוגים ליברליים ואנשי הרוח במדינה. ההוכחה הטובה ביותר לתיאוריה זה הפרקסיס. כלל ישן זה התאמת כאשר בוטל הממשל הצבאי על-ידי לוי אשכול. המצב הבטחוני לא עורער ולא הורע, אולם, עבור האוכלוסיה הערבית היה זה צעד חשוב לאינטגרציה ולהרגשת אזרחות שווה במדינה. לרבים מבין האזרחים היהודים היתה זו הקלה על מצפונם הציוני, כשהרגישו כי מעתה יהיה חוק אחד לכל אזרחי ישראל — כפי שהובטח במגילת העצמאות.

האיום המתמיד על בטחוננו ומצבים בלתי יציבים ביחסי העמים אל ישראל, קבעו את צורך התעצמותה של התעשיה הצבאית הישראלית. שוקי הנשק אף פעם לא היו חופשיים בשביל ישראל. היתה תקופת שפע יחסי בימי ידידות „הנצח" עם צרפת. אף על פי כן היתה תקופה זו במידה מסויימת קפיצה קדימה. היתה איזו דינאמיקה פנימית שסייעה לפיתוח. לצרפתים היה עניין לרתום את הפוטנציאל התעשייתי והמדעי של ישראל לעגלתם. זו הסיבה המרכזית שבעבורה היו מוכנים להיכנס לפיתוח משותף של כלי מלחמה ומערכות נשק. היחסים היו הדוקים עד שהם אף חשבו על עומק אסטרטגי גרעיני משותף והיו מוכנים לסייע לישראל בפיתוח טכנולוגיה גרעינית.

קפיצה שניה היתה לאחר מלחמת ששת הימים והטלת האמברגו הצרפתי על-ידי דה-גול. ודאי שפיתוח מואץ זה היה בלתי אפשרי אלמלא הידע, הנסיון והאיכות המצטברת במשך שנים. יש לציין שהתעשיה הצבאית הפכה לגורם בטחוני ממדרגה ראשונה, ויתרה מזו, היא היתה, במושגים ישראליים, למעצמה משקית וגורם יצוא ראשון במעלה.

עוצמה כלכלית כזו היא כמובן גם עוצמה פוליטית כלפי פנים וחוץ, כלפי פנים זוהי שליטה על משאבים רבים של הון וכוח אדם; כלפי חוץ זוהי עוצמה כיוון שיצוא כזה הוא תמיד בעל משמעות מדינית, בנוסף או מעבר לערך הכלכלי.

במרוצת השנים נתגבשה ישראל בהסדרים שונים של שביתות נשק ושל אזורים מפורזים. חיל האו"ם איננו תופעה חדשה באזורנו. המשא-ומתן עם הגורמים הללו, שהוא מדיני באופן מובהק, התרכז בידי ראש הממשלה ושר-הבטחון, כשמשרד החוץ היה תמיד גורם שולי בתחום זה. שולי עד כדי כך, שכל מי שיחפש הגיון וסדרי שלטון תקינים בתחום זה, חייב להביע לפחות תמיהה.

שירותי הבטחון של ישראל, המודיעין הצבאי והכללי — שהיו בתחילה שני מוסדות שהמגע ביניהם מועט — הלכו והתקרבו זה לזה בעבודה, תוך תיאום. גם כאן לא היסס בן-גוריון להשתמש בשירותים אלה למטרות פוליטיות פנימיות.

כיום, לאחר מלחמת יום הכיפורים, ברור לכל אחד כי מדיניות החוץ של מדינת ישראל נקבעת לא מעט על-ידי מדיניותה הצבאית-הבטחונית. ההיזון החוזר, כלומר, השפעת מדיניות החוץ על המדיניות הצבאית והבטחונית, היה דל עד להחריד. במלחמת יום הכיפורים הובלט יותר שיש השפעה פוליטית חיצונית וכדאי או הכרחי להתחשב בה.

נזדקק לעדות רחוקה, אבל נזכור את הימים בהם שרי החוץ של המדינה הופתעו על-ידי פעולות צבאיות שלנו, שחרגו בחשיבותן מהיות פעולה בעלת השפעה מקומית גרידא. ראש הממשלה ושר הבטחון נעשה לבעל העוצמה הזאת ולכן הפך לכוח פוליטי גדול מדי ועצמאי מדי.

במלחמת ששת הימים נכנס משה דיין לממשלה ולוי אשכול המנוח נאלץ לבלוע את הגלולה. כל אחד יסכים היום, ידידיו בוודאי, אבל גם יריביו, כי אשכול כילכל ענייניו בתבונה, פקחות ויסודיות. אשכול הכין את העם והמדינה למלחמה — ומשה דיין בא אל המוכן, והצלחות היתה של אשכול, אך משה דיין קצר את מה שאשכול זרע.

אשכול העביר את התפקיד לדיין בעיצומם של ימים קשים ומתוך לחץ כבד. איש לא הספיק אז לבדוק כיצד צריך להפריד את התפקידים של ראש הממשלה ושר הבטחון. ומאז ששת הימים רוכזה העוצמה בידי משה דיין.

הממשל הצבאי, שכבר בוטל, הוקם מחדש כצורך השעה ועתה דווקא יש לממשל משמעות פוליטית מובהקת.

בכך הופך משה דיין לאדם האחראי „לממשלה" צבאית ליותר ממיליון ערבים ביהודה, שומרון, עזה וסיני. הוא מבצע שם מדיניות, לפעמים של הממשלה ולפעמים שלו עצמו.

משה דיין עוסק בהקמת יישובים וערים, קובע חוקים וגורלות, עליו האחריות להצלחות כגון מדיניות הגשרים הפתוחים, אבל עליו גם האחריות למושג „ענישה-סביבתית" ואידך זיל גמור.

בממשל המחולק בין האלופים, הפוליטיזציה של הצבא לא מתחילה באריק שרון — זה היה רק ביטוי להתדרדרות שחלה כבר. אלוף-פיקוד, שצריך לקבוע את המדיניות בעזה, ביהודה ושומרון, עוסק בפוליטיקה ומכיוון שהוא אדם כמוני וכמוך, הוא מבצע פוליטיקה הקרובה להשקפתו. ישנן הוראות הממשלה וישנו ביצוע בהתאם לדגשים הקרובים לליבו של מפקד האיזור, או בהתאם לרצונו של שר הבטחון.

יותר מכל שר אחר, הביא משה דיין מדיניות שונה מן הקו המקובל על הרוב בממשלה. עמדתו במפה הפוליטית הפנים-מפלגתית בתוך מפלגת העבודה, ובמפה-הפוליטית הכללית, איפשרה לו משחק זה. שר הבטחון היה לגורם מרכזי בעיצוב מדיניות החוץ ובהדמיתה של המדינה כלפי חוץ. שר הבטחון הפך לדמות המרכזית ביחסי החוץ של מדינת ישראל.

בימים האחרונים לפני מלחמת יום הכיפורים עסק השר בתעשיה צבאית. שמענו רבות על חלקו בנסיון „להלביש" את מטוס הדור על אל שווימר בתעשיה-האווירית, בלי להתייחס לגופם של עניינים, אם זה טוב ליהודים או לאו, אנו באים רק לציין כי אפילו עניין מסוג זה נתון לתחום שלטונו הבלעדי של שר הבטחון.

שירותי הבטחון שלנו היה להם עיסוק בשפע בעת המלחמה במחבלים. שר הבטחון גם הוא הקדיש חלק נכבד מזמנו לנושא זה.

מלחמת יום הכיפורים הוכיחה דבר אחד באופן חד-משמעי: ששר הבטחון לא הכין את העם ואת הצבא למלחמה. העובדה השניה שהוכחה באופן חד-משמעי היא כשלון התפיסה המדינית ששר הבטחון הגה וייצג.

אין ספק שאחרי המלחמה נמצאת ישראל במצב מדיני קשה יותר מאשר לפניה ולשר הבטחון אחריות מרכזית בעניין זה. בממשל תקין, אחרי כל זה צריך השר ללכת. אין לעבור בעניין זה לסדר היום.

אצלנו זה לא קורה, אין דין, יש דיין.

נגית שנהיה אלגנטיים כל כך במלחמתנו הפוליטית שלא נעלה את העניין הפרסונלי — ולא נאמר כי על משה דיין להתפטר — מי לידנו יתקע שמחדלים כאלה שמנינו לא יישנו או לא ימשיכו?

עתה הזמן לבדוק ולדאוג למה שתהיינה סמכויות שר הבטחון וכעת יש להגדיר מחדש את תפקידיו.

שר הבטחון צריך להיות בראש וראשונה אחראי על הצבא. נושא הממשל הצבאי, יש להפרידו מסמכות שר הבטחון והמטכ"ל. הממשל הצבאי הוא סמל לארעיות השלטון הישראלי בשטחים ולכותב שורות אלה ברור הסטאטוס הפוליטי הנובע מכך. אין כל קושי להקים אדמיניסטרציה לובשת-מדים, עם מערכת פיקוד כפופה מבחינה אירגונית למטכ"ל. ברם יהיה לה מגע מעשי ועם ביותר עם מערכת זו. במערכת כזאת יהיו אלופי הפיקוד אחראים לכל ההיבטים הצבאיים של הבעיות ותו לא. שר הבטחון יהיה אחראי אף הוא רק להיבט זה.

התעשיה הצבאית צריכה להיפרד מעל המערכת. בארצות-הברית ישנה תעשיה צבאית אדירה והממשלה שם מזמינה את מטוסיה אצל חברות בואינג ולוקהוד וכדומה. מערכת הבטחון שלנו יכולה להזמין ציוד עבודה גם כאשר משרד ממשלתי אחר יהיה האחראי לתעשיה זו וגם כאשר שר אחר ימנה את מועצת המנהלים.

במדיניות החוץ צריך לעסוק שר-החוץ ומשרד החוץ, ומעמד שר הבטחון בתחום זה יהיה כשל שאר השרים.

כל עניין כלכלי בעל משמעות המובא לפני הממשלה, נידון בוועדת השרים לענייני כלכלה אשר היא, לצורך זה, הממשלה, וקיימים נוהלים מוגדרים. ענייני בטחון הם מונופולין של שר הבטחון וראש הממשלה. ובממשלה לא קיימים נוהלים ברורים וממוסדים של טיפול בענייני בטחון. ראש הממשלה, כידוע, מתייעצת רק לעתים רחוקות בתחום זה עם גורמים נוספים, עד כדי כך שאפילו סגנה אינו שותף לעתים להתייעצות. ההתייעצות עם גלילי במקרה זה, במידה שהיא קיימת, איננה מעלה ואינה מורידה. לא משום שאני מזלזל באיש — חס וחלילה, אלא משום שהתייעצות בה מושמעת רק דיעה בעלת גוון אחד, איננה התייעצות בעיני — מה גם שהיא ספוראדית.

הנקודה המרכזית בכל העניין היא דרך קבלת-ההחלטות בענייני בטחון. אין ספק שממשלה בת 18—20 חברים יכולה להיות רחבה מדי כוועדת בטחון. אך יש אפשרות ליצור ועדת בטחון מורכבת ממספר שרים, המתכנסת באופן קבוע. הוועדה תתכנס לא רק כדי לאשר או לדחות פעולה מוצעת, אלא תתכנס לשם דיון על הערכת-מצב ועל ניתוח החומר המודיעיני, כדי להסיק לקחים ולקבוע מדיניות. כך נוכל להקטין את הסיכון ששורה כזו של מחדלים תישנה, דיעה זו תקפה גם אם יקרה הנס ומשה דיין לא יהיה שר הבטחון הבא, ולא כל שכן אם הוא עתיד להיות מופקד הלאה על בטחוננו.

שר הבטחון יהיה חייב לדווח לפני הוועדה לעתים מזומנות על כוננות הצבא, מצב האספקות והמלאי וכל המרכיבים הנוספים שהם התורמים לכוננות-צבאית. ועדת הבטחון תאשר פעולות צבאיות.

לאחר עיון בכלל ההבטים הנובעים ממנה, בוועדה צריך להיות חבר גם שר החוץ. באופן טבעי יהיה שר החוץ החוליה המקשרת בין שתי המערכות הפעילות. משרד החוץ יקבל על עצמו את הטיפול באו"ם ובגורמי חוץ אחרים המעורבים בטיפול בבעיות בטחון.

במצב האקטואלי משתמעת מהסדר זה חלוקה ברורה של התפקידים: הוועדה תנחה את שר הבטחון בנושא הפרדת הכוחות, ומשלב זה תעבור הבכורה למשרד החוץ, בכל העקרונות הכלליים תכריע הממשלה כולה ובנושאים בהם האלמנט הבטחוני הוא הדומיננטי תנחה את השר הוועדה בראשות ראש הממשלה או סגנה.

אחד הכשלונות הבולטים של שר הבטחון ושירות המודיעין היתה האינטרפרטציה של העובדות. עניין זה קשור לדרך קבלת ההחלטה. אפשרי כמובן שגם צוות יטעה בהערכתו, אבל סביר להניח שהשיקול הנעשה ע"י צוות מובחר יקטין את אפשרות השגיאה.

בימים אחרונים נשמעה הצעה של מועצה לבטחון לאומי, זה שם מפוצץ וכדאי לשקול מהו התפקיד המיועד לגוף שייקרא כך וכיצד ישתלב זה באופן פונקציונלי במערכת.

אם הוועדה תהיה גוף רחב, היא תוכל לטפל רק בשאלות אסטראטגיות רחבות ובסמכות מייעצת. ייתכן שאפשר ליצור מעין „אקדמיה" כזאת, אולם, בתקופה שבה המצבים הקריטיים באים עלינו בתדירות מאד אינטנסיבית, יש צורך בגוף אופרטיבי מצומצם המשולב באופן אורגני בממשלה. מועצה יכולה להיות רק מחוצה לה ומכאן שאין דבר אחד בא במקום השני. ייתכן רק שנוהל תקין בממשלה מבטל את הצורך במועצה בכלל.

לפני שבועות אחדים אמרה גולדה מאיר „היתה שגיאת פאטאלית", „עמדנו על סף שואה". לא ייתכן להסתפק באמירה כזאת בלי להוציא מזה מסקנות מרחיקות לכת. הדעת אינה סובלת שנסתפק בקביעה זו ונהיה עתה עדים לכך שהכל חוזר לקדמותו כאילו לא קרה דבר.

אני חנוך ומחנך שלפי הבנתי את דרכיו של ממשל תקין, השר האחראי היה צריך ללכת. היה עליו להתפטר ובמקום זה אנו רואים אותו יום יום בטלוויזיה, כיוון שרואה זה אשר מנהל בשמנו את המשא-ומתן. וטוב אם יתמסר יותר לשקוד יסודי בתחומי הבטחון והצבא כדי שלא יביא לנו את המחדל הבא. אין זה מטורי אמון רק כלפי הממשלה שהסתנריו שקדם למלחמת יום הכיפורים חוזר על עצמו.

הנפט העושר והעוני

מאת פ. סבר

לאחר ששככו הרוחות והתברר סופית, כי חרם הנפט לא היה ולא נברא מעולם, עלתה על הפרק השאלה החשובה באמת. והיא שאלת מחירי הדלק. הפקת חבית דלק ערבי עולה פחות מ־15 סנט, והמערב משלם כיום תמורתה מעל ל־7.5 דולאר. את ההפרש מהוות ההכנסות של ממשלות ערביות (כמעט כולה, ראה לוח מס. 1). האם אין זה נהיר לכל, כי זהו עושק וגזל ביום בהיר?

ובכן, אין הדברים פשוטים כל כך. מחיר הדלק הנוכחי הוא ודאי גבוה יותר ממה שהיה קיים בלי המונופול של אופ״ק, כלומר אילו שוק הנפט היה שוק חופשי. אבל, עם או בלי התארגנות של המדינות מפיקות הנפט, מחירו היה עולה, ועולה מהר, בשנים אלה. אין לשער, כי דווקא מחיר הנפט לא היה מושפע מן הקפיצה הנחשונית במחירי חומרי הגלם שעברה על העולם אשתקד. חומרי גלם רבים התייקרו הרבה יותר מן הדלק — למרות ששום כוח מונופוליסטי מאורגן לא עמד מאחוריהם. 1973 היתה שנת הגאות היפה ביותר בתולדות הכלכלות המערביות (וגם המזרחיות) מאז מלחמת קוריאה. שיעור הגידול בתוצר הלאומי הריאלי של מדינות חברות או.אי.סי.די., הלא הוא ארגון המדינות המפותחות, הגיעה אשתקד ל־7%, לעומת גידול של פחות מ־5% בממוצע בעשור הקודם.

ממחסור לשפע

התהליך הכלל־עולמי של ייקור חומרי הגלם הוא בלתי נמנע, כשם שבלתי נמנע הוא, בטווח הקצר, המחסור היחסי בחומרים אלה. באוניברסיטאות רבות עובדים כיום על דגם של התפתחות כלכלית עולמית, והאופי הנערך כך: כל דבר הנמצא כיום במחסור, יהיה בעודף בתוך כעשר שנים, אך אז יופיע מחסור בדברים אחרים.

לפני עשר שנים נחנק העולם ממה שכונה או „מחסור בידע״. גולמת היה כי הידע, המומחיות, הטכנולוגיה, הם החפצים היקרים ביותר בתבל. מי שאלה בידיו, יכול לתבוע מחיר אגדתי עבורם — והוא אכן תבע מחיר כזה. האם לא היה אז מחסור במחשבים? והאם אין העולם מוצף כיום מחשבים, ומחיריהם „הנמיכו״ עד ללא הכר? ב־1973 נכנס העולם לתקופה שבה שוב לא הידע, אלא חומר הגלם ישחק את התפקיד המפתח בכלכלה העולמית — לזמן־מה.

לוח מס. 1: מחיר חבית דלק שמפיקה חברת „אראמקו״ בערב הסעודית

	לפני אוקטובר	אחרי אוקטובר	כיום
מחיר הייצור	0.13$	0.13$	0.13$
רווח החברה	0.25$	0.25$	0.45$
הכנסות ערב הסעודית	1.75$	3.30$	7.00$
המחיר בפועל	2.13$	3.68$	7.58$
מחיר מוצהר	3.00$	5.11$	11.65$

המחיר המוצהר משמש לצרכי החישוב בלבד. לפי חישוב זה, צריכות הכנסות ערב הסעודית להיות 60% מן המחיר המוצהר, והן נקבעו ל־7 דולאר. בנוסף לכך ישנו רווח החברה מפיקת הנפט, ומחיר ההפקה, המסתכמים יחד ל־7.58 דולאר לחבית. את ההפרש שבין המחיר המוצהר לבין המחיר בפועל מחזירה „אראמקו״ לרוכשי הדלק בצורות שונות.

עידן חומרי הגלם יעביר חלק מן העושר המצטבר של הארצות העשירות לידי הארצות העניות. במבט לזמן ארוך אין כאן שום סיבה להצטער. השאלה הגדולה היא, והאם אמנם זה מה שיקרה, והאם בסופו של דבר לא תיכרת ברית לא־קדושה בין העולם המפותח לבין הארצות מפיקות הנפט, ברית שתהיה למגבתם של שני הצדדים אך אשר תותיר מתוך למשחק את העולם השלישי הרעב, שאין לו לא חומרי גלם ולא טכנולוגיה, אלא רק מיליוני פיות להאכיל. זאת היא דרום מזרח אסיה, אמריקה הלאטינית וחלקים נכבדים מאפריקה. אין שום סיבה להחזיק את מחירי הדלק ואת מחיריהם של מרבית חומרי הגלם על רמתם הנמוכה, הגורמת ללא ספק לבזבוז משווע. חלוקת העושר בעולם חייבת להשתנות, ושינויים במערך המחירים העולמיים הם הדרך הטובה ביותר להשגת מטרה זו.

לא אסון עולמי

אפילו יצטרכו המדינות המאוגדות ב־או.אי.סי.די. להעביר בשנת 1974 חמישים מיליארד דולאר — מחיר הנפט המתייקר — לידי המדינות מפיקות הנפט, הן לא „ייגמרו״ בגלל זאת. המשקים המערביים מסוגלים, ברובם המכריע, לשאת במחיר הדלק הנוכחי, בלי אבטלה ובלי פגיעה משמעותית ברמת החיים.

ראשית, נפט רב מאוד ניתן לחסכון, ומן הדין שייחסך. מובן, שהמצב שונה ממדינה למדינה. בראש אלה המסוגלות לחסוך, ולחסוך הרבה, נמצאת ארה״ב, ובתחתית יפאן. הסיבה לכך איננה רק אוצרות הפחם הענקיים של ארה״ב, אלא כל מבנה צריכת האנרגיה שם. אחרי הרהורים רבים, ובדיקות רבות, הגיעו הכלכלנים האמריקנים למסקנה, שהעלאת מחירי הדלק לא תשפיע השפעה ממשית על המשק האמריקני. אבל גם אילו השפיעה, לא היה בכך כל אסון, גם אם רמת החיים בעולם התעשייתי המפותח תישאר במרוצת חמש השנים הבאות ללא שינוי, לא יהיה בכך אסון. העתונות — והיא ודאי אינטרסאנטית בעניין זה — מביאה סיפורים מסמרי שיער על הבריטים המסכנים הקופאים מקור. ובכן, אם הבריטים קופאים מקור, זה לא משום מחסור בנפט (אין בבריטניה שום מחסור בנפט והמאגרים מתפוצצים מן הדלק) וגם לא בגלל מחירי הדלק הגבוהים, אלא בגלל שביתת הכורים. לנו אין כל סיבה לבכות על גורלן המר של המדינות המתעשרות. יבוא הנפט היקר לא יעלה בהרבה על 1% מן התוצר הלאומי המשולב של מדינות אלה. ולא רק בנפט המדובר. כדי להוציא לאור עותק אחד של „ניו יורק טיימס״ בסוף שבוע, יש לכרות יער שלם בקאנאדה. לא אתפלא, אם הקאנאדים יראו בכך פגיעה כה חמורה בהם, עד שיעלו את מחירי העץ לרמה אשר תחזיר את היקפו של העתון לממדים סבירים. מדינות אחרות כבר עושות זאת, וראה את היקף העתונים בארץ.

השאלה איננה, לכן, האם העולם המפותח יוכל לעמוד במחירי חומרי הגלם החדשים, הוא יוכל. הבעיה היא: למי יילכו הכספים מן המחירים החדשים.

החלוקה בתוך העולם הערבי

לא נראה, כי העולם הערבי כולו מצוי באותה רמת החיים, אשר תאפשר לו להעביר עודפי הכנסות מן הנפט החוצה. מתוך ההכנסות הצפויות מן הנפט יקבלו ערב הסעודית, לוב, כוויית ואבו־דאבי יותר מ־80%, כשאוכלוסייתן היא פחות מ־10% של העולם הערבי כולו. מה יעשו ארבע מדינות אלה עם המיליארדים החדשים? האם ינוצל כסף זה למען המדינות העניות, או לפתוח מדינות ערב העניות, או שפשוט יחזור הכסף אל המערב העשיר? נדמה, כי מה שמתבשל הוא ,בצורה זו או אחרת, ברית העשירים. ואין זה כל כך חשוב, אם המדינות קונות הנפט יעמדו כגוש אחד נגד המדינות מוכרות הנפט, או שכל אחת תפעל בנפרד. הרעיון הוא משותף: ארבע המדינות הערביות העשירות ובעלות הנפט יזרימו את הכנסות הנפט חזרה למערב. אפשר להניח, כי הדבר ייעשה בדרכים שונות. חלקו של הכסף יושקע ישירות במערב. חלק אחר ינוצל לרכישת ידע מן המערב. חלק אחר יושקע במדינות אלה עצמן — מה שאומר, כמובן, רכישת מוצרי השקעה בסיסיים מן המערב. רק טיפה קטנה מכסף הנפט תינתן למי שזקוק לכסף זה באמת, לארצות ערב העניות האחרות(כמו מצרים) או למדינות מתפתחות.

זהו אסון הנפט. הוא אינו טמון במחירים הגבוהים, שיש ברכה בצידם. הוא אינו טמון בהעברת כספים מן המערב אל המדינות המתפתחות. מועדון העשירים יתרחב במקצת, בלא שום שינוי מהותי בחלוקת משאבי העולם.

לוח מס. 2: מחירי הבנזין בארץ ובאירופה.
(ליטר דלק 94 אוקטן)

	ינואר 1973	ינואר 1974	שיעור גידול
אוסטריה	81	1.16	44%
בלגיה	1.14	1.25	10%
דנמרק	1.00	1.31	30%
צרפת	1.03	1.50	45%
בריטניה	78	89	13%
איטליה	1.07	1.40	31%
הולנד	1.07	1.23	14%
שוודיה	93	1.09	17%
שווייץ	84	1.04	25%
גרמניה	1.05	1.26	19%
ישראל	81	1.70	110%

עליית מחירי הבנזין בארץ היתה הגדולה ביותר בעולם, וכנראה ליטר דלק בארץ הוא כיום יקר יותר מבכל מקום אחר.

לוח מס. 3: מי ישלם ומי יקבל

בהנחה, כי צריכת הדלק ב־1974 תישאר נורמאלית, יהיו ההוצאות הנוספות של יבואני הדלק:

ארה״ב	9.1 מיליארד דולר
קאנאדה	0.8 " "
יפאן	9.1 " "
בריטניה	4.1 " "
צרפת	5.0 " "
גרמניה	5.9 " "
איטליה	4.1 " "
בלגיה	1.7 " "
הולנד	1.7 " "
אחרים	8.5 " "
	50.0 מיליארד דולר

וההכנסות הכוללות של מדינות ערב מן הדלק:

ערב הסעודית	21.0 מיליארד דולר
לוב	9.6 " "
כוויית	7.8 " "
עיראק	5.4 " "
אבו־דאבי	3.6 " "
אלג׳יר	3.6 " "
מדינות ערב אחרות	3.0 " "
	54.0 מיליארד דולר

ההזדקנות

מאת בנקו אדר

„לכל זמן, ועת לכל־חפץ תחת השמיים״, כמאמר קוהלת. יש מאבקים אותם עורכים לפני הבחירות, ויש מאבקים שהכרח לעורכם אחריהן. לפני הבחירות התלכדנו למאבק על הצלת ז׳נ־בה, הצלת שלטונה של תנועת־העבודה, ולמול האפשרות של עליית ה„ליכוד״ לשלטון, קראנו „בכל זאת״ להצביע בעד מפלגות המערך, חרף פגמיהן. עתה, משנדם שאון הבחירות, הכרח הוא שנתפנה לבדק־בית פנימי, למאבק על חידוש האמון בין מפלגות־הפועלים ובין ציבור הבוחרים שלהן.

בתקופת שבה אנו חיים, יש עירות פוליטית גדולה, לבטים גדולים, צמאון להתמודדות מחודשת עם ערכי־יסוד. למפ״ם מהווה תקופה כזו הזדמנות גדולה למתוח מחדש גשר אל ציבור חבריה.

מזה שנים קיים קצר חמור, ניכור גובר והולך בין המפלגה לבין חבריה בקיבוץ־הארצי. האימרה, כי הקיבוץ־הארצי הוא המקום בו יש למפ״ם מספר החברים הרב ביותר, אך מספר האוהדים הקטן ביותר, משקפת מציאות קיימת.

לכאורה, אין סיבה מדוע לא יהיו חברי מפ״ם מרוצים ממפלגתם לאחר מאורעות מלחמת יום־הכיפורים. מאז מלחמת־ששת־הימים, היתה מפ״ם בין הגורמים הציבוריים המפוכחים ביותר במדינה, ואף־כי גם בתוכה לא הכל היו מחוסנים בפני הבטחון־העצמי המופרז, הנה הבליטה המפלגה אי־נחת מן הקפאון המדיני, נאבקה למען יוזמת־שלום ישראלית על בסיס תוכנית־שלום ריאלית, והתריעה כנגד חריגים בתחום הבטחון ועיוותים בתחום החברתי. ואף־על־פי־כן, אין נחת ביחסים ההדדיים בין מפ״ם לבין חבריה.

„איפה מפ״ם?״ — שואלים אותך בקיבוצים — מדוע לא נשמע קולה במערכות הציבוריות המתנהלות היום?״ וכשאתה מסביר כי הוועדה המדינית החליטה כך וכן, והדברים פורסמו בהבלטה ב„על־המשמר״, מתברר כי החברים אפילו לא קראו על־כך בעתון המגיע לכל חדר בקיבוץ; קוראים מה אמרו אלון ודיין ואבן ובגין, אך מדלגים על הצהרותיה ודברה של מפ״ם. לא תמצא ברחבי הקיבוץ־הארצי צעירים רבים המוכנים להירתם לפעילות במפלגה, אך הפעלתנים ובעלי התודעה הפוליטית ביניהם רצו — מלאי התלהבות — לסייע ל„מוקד״. רוב־רובו של הקיבוץ־הארצי התלכד גם הפעם סביב המערך, אך בתחושה גדולה של אי־נחת וחוסר־ברירה, ומתוך אי־שביעות רצון מן המערך ומדרך מאבקה של מפ״ם בתוכו. מה הן הסיבות לפער־אמינות זה? כיצד להתגבר עליו? תשובה אמיצה לשאלות אלה תקבע את עתידה של מפ״ם.

אל נשלה את עצמנו: המציאות, לטוב או לרע, שוב לא תהיה דומה לזו שהיינו רגילים בה בשש השנים האחרונות. אם מפ״ם לא תשכיל לתת את המימד הפוליטי לבעיות המעסיקות את אלה שנשארו בבית, את הצעירים שנמצאים בחזית — לגביהם היא תהיה מיותרת. הם יחפשו דמויות להזדהות ורעיונות להשקפת־עולמם במקום אחר. הוועדה־המדינית תתכנס, המזכירות תצהיר, המרכז יחליט, אך בחלל־ריק, ללא הד ציבורי.

כל המנגנון מדור אחד

לדעתי, טמונות הסיבות למצב שתואר לעיל בשורה של גורמים, ששלושה בהם חשובים במיוחד:

א. העדר שילוב־דורות בתוך המפלגה.

ב. העדר טמפרמנט (רוח־לחימה) במאבקיה הציבוריים של מפ״ם.

ג. העדר נוהגים של שיתוף הציבור במאבקיה והכרעותיה של המפלגה.

לפני כשנה, הגדיר מאיר תלמי, המזכ״ל הנוכחי של מפ״ם, את בעיית שילוב הדורות במפלגה:

„רבותי, אגיד זאת בשפה הפשוטה ביותר. כאשר המזכיר הצעיר של משמר־העמק בא לבית הקיבוץ־הארצי, הוא מרגיש עצמו די בבית. הוא עובר קומה אחר קומה, ומוצא אנשים שהוא מכיר, שנפגש איתם בצבא, בקורס רכזי־משק, בפגישה זו או אחרת. הם קרובים לאופן דיבורו, לשפת־דיבורו, לאורח התנהגותו. יש יחסים של מפיחה על השכם. אני יודע שאם אשלח אותו לבית הקיבוץ־הארצי, הוא יגיע לשם, ולא אני. אבל, אם אציע לו ללכת ל ב י ת ־ ה מ פ ל ג ה, אני יודע שאני מפנה אותו למוסד אחר לגמרי. אין לו שם אנשים שאיתם הוא יכול לדבר דוגרי. אין לו.

אינני מדבר על הפרש של חמש, או חמש־עשרה שנה. אני מדבר על דורות. מבחינה זו כל מנגנון המפלגה, מזה שנים — שייך לדור אחד. הדור השני, שהוא רוב בקיבוץ־הארצי, אין לו עם מי להזדהות בבית מפ״ם. אין לו עם מי לקיים שיחה בלתי־אמצעית״.

(„השבוע״, גליון ראש־השנה, תשל״ג)

ואמנם, פרט לאמונה במסכת רעיונית מוסמכת, מביאה את האדם לפעילות שורה מורכבת של גורמים, ביניהם גם קיומן של דמויות שיש כלפיהן אמון והזדהות. עבור השכבה הוותיקה, היוו מאיר יערי ויעקב חזן דמויות כאלה, וההזדהות איתם סחפה למעורבות, לפעילות. השניים פרשו מן הכנסת ובכך החמו תקופה שלא תשוב. מנהיגות המחר של מפ״ם תהיה פחות כאריזמאטית, יותר אפורה, אך היא חייבת להיות רב־דורית. הדורות הצעירים בקיבוץ־הארצי, שאינם קשורים לעולם הדימויים, לפולקלור, לשפה ולהנמקות של דור העליה השלישית, פונים — בהיעדר מנהיגים המדברים בשפתם ועונים על רחשי־ליבם — לחפש להם מנהיגים מחוץ למפ״ם, שאף כי אינם „מוכרים״ רעיונות חדשים, הם מוצאים באופן דיבורם ובאורח התנהגותם מסילה ללב הצעירים.

מאחורינו שנים רבות של הזנחה בטיפוח שילוב־הדורות ובהצמחתה של מנהיגות צעירה. ייתכן שצעירים פשוט לא רצו לפעול; ייתכן שהאוטוריטה של „ההנהגה ההיסטורית״ היתה כה גדולה, עד שהחניקה כל צמיחה חדשה מתחית; ייתכן שהדרישה ללויאליות מוחלטת כלפי־מעלה, ואף מעט לויאליות כלפי־מטה, הרתיעה רבים מקבלת תפקידים. כתוצאה מכך, יש לנו מוסדות מפלגה די הומוגאניים, האנשים בהם מכירים זה את זה ורגילים לנהל חיים משותפים, אבל הם פועלים בחלל־ריק, ואינם מדברים אל ציבור גדול של חברים. מעציב כי דווקא היום, כאשר הגישה בבית מרכז־המפלגה השתנתה, וקיים בו הרצון לאייש תפקידים מרכזיים בחברים מכל שכבות הגיל, לא חדרת ההחיפות שיש לחת לשינוי הדמיתה של ההנהגה לתודעת המוסדות הרחבים של המפלגה ולמוסדות הקיבוץ־הארצי. אופייני הוא כי שעה שכל המפלגות דאגו לשבץ אנשים צעירים בין מועמדיהן לכנסת, היתה מפ״ם — המפלגה שביצעה את התחלופה הגדולה ביותר בין מועמדיה — היחידה ששלושה מבין ארבעת מועמדיה החדשים לכנסת עברו את גיל ה־60! אין אני מזלזל בכשרם ובנסיונם של החברים שנבחרו, ואין לי ספק שנסיונם עדיף על נסיון צעירים מהם. אך הבעיה הגדולה אשר ניצבת בפני מפ״ם היא האם תמשיך להיות מפלגה של דור אחד, או תיהפך למפלגה רב־דורית, שיש לה עתיד ויש לה המשך. בהבטחת ההמשך היו מוסדות הקיבוץ־הארצי צריכים לראות תפקיד מרכזי לתקופה הקרובה, ולמצוא את המועמדים שיאיישו כמה מתפקידי המפתח במפלגה. אין ספק כי זוהי משימה קשה, אך היא איננה בלתי־אפשרית.

[illegible]

רבים מן החברים איתם שוחחתי לאחרונה, ביטאו הרגשה חמורה שיש בה הרבה מאד אמת, והיא כי שני אישים תרמו יותר ממפ״ם להצבעת מלוכדת של הקיבוץ הארצי בעד המערך, ושני אלה הם לובה אליאב ויצחק בן־אהרון. בעצם, בעיני רבים בתוכנו הם הסכו לדמויות של הזדהות, לנושאי הערצה, משום שהם הוכיחו כי גם בליבו של ה„מימסד״ אפשר להיאבק מאבק עקיב, להיות באומץ שלם עם מצפונך, להצביע הצבעת מחאה, גם אם גולדה כועסת.

מפ״ם גילתה בשנות קיומו של המערך מידה כה גדולה של לויאליות, עד שלעיתים התקשית לדעת למי, בעצם, נתונה הנאמנות שלה: לשותפות עם גולדה מאיר או לרעיונותיה העצמיים ולדרכה. גם כאשר לא שותפנו בהכרעות והחלטות נתקבלו בלי להיוועץ עימנו כמתחייב מאמנות המערך — כמו במקרה „מיסמך גלילי״ — גם כאשר לא כונסו מוסדות המערך המשותפים והועמדנו בפני עובדות מוגמרות, לא הרגשנו עצמנו חופשיים לנהל את המאבק כראות עינינו. נשמרנו מכל משמר מכל הצהרה חורגת או מרגיזה. תבענו בממשלה תביעות נכונות בהרבה מקרים, שרק הד קלוש מהן הגיע לציבור, ולא פעם בלמנו מאבקים ציבוריים כדי שתביעות אלה תתגשמנה. מפ״ם לא הפכה לקאטאליזטור בתהליכי הדיפרנציאציה הרעיונית בתוך מפלגת־העבודה. לא הפכה מוקד של משיכה לחוגים השואפים להתחדשות רעיונית וערכית של תנועת־הפועלים, ויצרה הרגשה כי היא נגררת בכבדות בשולי מפלגת־העבודה.

מפ״ם טענה, אלה שתמכו בהקמת המערך (ואני בתוכם) טענו, כי איננו נכנסים אליו כדי לגנוז מעייסות בחיקה של מפלגה גדולה, כדי למכור את רכושנו הרעיוני בנזיד־העדשים של שותפות בשלטון. אנחנו מצטרפים למערך (כך אמרנו!) כדי לחזק בו את ואגף ה„יוני״, כדי להיאבק עם שותפים על שמירת המורשת החלוצית, כדי להשפיע על המדיניות בתקופה הרת־סכנות לעם, כדי שלא תוחמצנה אפילו האפשרויות הקלושות ביותר להגיע לשלום. אולם, הדימוי שיצרה לעצמה המפלגה בעיני הברית ב־4 השנים האחרונות היה אחר. היה זה דימוי של מפלגה עייפה ממשא רעיונותיה, גורם חסר־משקל בשוליה של מפלגת־העבודה, העונה „אמן״ אחר הפשרות המתקבלות בה, וקוראת להתייצב לימינה בבחירות בלא בדק־בית רעיוני, בלא לחבוע חשבון־נפש, הוצאת מסקנות, חילופים בהנהגתה. את הדימוי הזה צריך לשנות אם רוצים בחידוש

(המשך בעמ׳ 15)

... ועידה מתכנסת, ועידה מתפזרת — למי היא מדברת?!

האיחוד כשעשוע מדיני

מאת ראובן מרוז

בורגיבה וקדאפי משתעשעים בהצהרות והכל לוקחים אותם ברצינות...

מנהיגה המודח של מפלגת ה„בעת" הסורית ונביא הפאנערביות מ י ש ל ע פ ל א ק הגדיר את אפשרויות איחודו של המגרב כך: „האחדות הערבית אינה פועל יוצא מהשפעות של פוליטיקה, כלכלה והיסטוריה. זהו עניין של סנטימנט. לפיכך יש תקווה לאחדותו של המגרב, מאחר שלא נפגע עדיין במחלה של רגשות עויינים. לכן אין כיום להטיל ספק בתהליך האינטגרציה הכלכלית העובר עליו".

על רקע הגדרה זו דומה שהצהרת האיחוד מפיהם של הנשיאים קדאפי בן ה־32 ובורגיבה בן ה־70 — אין טבעי ממנה.

מאז הקמתה של מפלגת ה„נאו־דוסתור" ע"י חביב בורגיבה, לפני 40 שנה, לא חדל השליט הישיש להטיף לאיחודו של המגרב, כשהוא רואה גם בלוב חלק בלתי־נפרד ממנו. להיטותו של קדאפי לאיחודים ולמיזוגים היא מן המפורסמות. עדיין לא יבשה הדיו על חתימת האיחוד עם מצרים וכבר מהודהדת קריאתו להקים את גוש המדינות הלוחמות עם עיראק, סוריה ואלג'יר. במהירות מסחררת נוטש הוא את האוריינטציה הקאהירית וטווה מערבה. לכאורה אפשר לטעון כי זהו סיום טבעי למו"מ שהחל בין תוניס ולוב לפני כמחצית השנה.

לפני מספר חודשים ביקר קדאפי בתוניס ונשא בה נאומים נלהבים בזכות האיחוד. בעקבותיהם נחתמו שבעה הסכמים נפרדים לשיתוף פעולה ביניהם: הקמת בנק תוניסי—לובי משותף, כאשר לוב מעניקה הלוואה של 20 מיליון דולאר להקמתו והקמת סכר על הגבול המשותף במימון לובי.

ביחסי לוב־תוניס אין משקע של מרירות המאפיין את שאר מדינות המגרב. כך שנראה היה כי חזונו של מייסד תנועת „התנגשמי" לא רק בסוריה אלא גם בצפונה של אפריקה.

● יסודות הבורגיביזם

הכרזות הכוונות לאיחוד טרם החלה דרכה, ופיטוריו של שר־החוץ התוניסי מסמודי, ממייסדי האיחוד, מלמדים שיש דברים בגו.

מה קרה, לה, לתוניס, שתוך יומיים מאז ההכרזה פתחה בנסיגה כה מבוהלת? את המניעים להצהרה הן על האיחוד והן לנסיגה ממנה יש לחפש באישיותו הסוערת של המנהיג הישיש ובאופיו של משטר ה„בורגיביזם".

בורגיבה, מדינאי מפוכח, אישיות שאיננה חוששת לומר את אשר עם ליבה, דיקטאטור שהושפע מהתרבות הצרפתית ומבין שיש לערבים מה ללמוד מהעולם המערבי — לא היסס ללגום יין בפומבי, להציע פיקוח על הילודה, וביטול צום הרמדאן בטענה כי חודש של צום פוגע בתפוקה. הוא יזם הלאמות, הפקעות ורפורמה אגררית (1969) — מערבולות שבקושי נחלץ מהן.

ניתן לומר שמה שמאפיין את משטרו של בורגיבה הוא:

א) חוסר יציבות המעוגן באישיותו ההפכפכה של המנהיג הישיש והנתון להשפעות הסובבים אותו.

ב) הכמיהה להקמת המגרב הגדול אליו חותר בורגיבה מזה 40 שנה.

ג) המאבק הגלוי על הירושה.

את ההצהרה הפתאומית על האיחוד עם לוב והנסיגה המהירה מהכוונה ליישמו הלכה למעשה יש לייחס לשלושת הגורמים הללו, ששיחקו כל אחד את משחקו במערך הפוליטי של תוניס.

מדינות המגרב עוברות תהליכים מקבילים וזהים. לכולן הוצאות חימוש גבוהות, המכבידות על פיתוח הכלכלה; כולן מייצרות ומשווקות אותם מוצרים חקלאיים: יין, פרי־הדר, שמן זית ופוספאטים. הן מתחרות בינן לבין עצמן בשוק העולמי; כולן נתונות בתהליך של תיעוש מזורז, אך חסרות ידע טכנולוגי וכוח אדם מאומן. לאלג'יריה ולוב יש נפט — הגורם לכך שמעמדן יהיה בכיר ויומרני יותר. לטרות כל אלה אין להן מטרה פוליטית משותפת, ולכן קשה ליצור איחוד לו מטיף בורגיבה.

הגבולות המשותפים אותם ירשו מדינות המגרב מצרפת ואיטליה היו במשך שנים נושא לחיכוכים ולסיכסוכים מזויינים, דבר שהחריף את הניגודים ביניהן.

במהלך המאבק לעצמאות נתגבשה בכל עם מעמי המגרב לוקאל־פטריוטיות, שטופחה ע"י ארגוני המחתרת אשר ביקשו לגבש הכרה לאומית במקום בו לא היתה מצויה. וכך, בעוד שהאינטרס הכלכלי של רווחה חברתית דוחף לאיחוד, מונע או דוחה זאת האינטרס הפוליטי הצר, שהתגבש תוך כדי מאבק בצרפתים ובאיטלקים.

● השוני בין תוניס ללוב

בשנות ה־70 נפש המגרב את מלחמת הכל בכל, שציינה את שנות העצמאות הראשונות, ושנועדה להגדיל את גבולותיה של כל מדינה על חשבון שכנותיה.

בשנים האחרונות מתגבש תהליך האינטגרציה שהתבטא ביישוב סיכסוכי גבולות, בתוכניות משותפות של תיעוש והקמת גופים כלכליים משותפים. ברם, תהליך זה מלווה בקשיים. כל מדינה עדיין שומרת על תעריפי מכס שונים כאמצעי הגנה מובהק על תעשייתה הצעירה והמתפתחת. כל אחת ממדינות המגרב משקיעה מאמצים נפרדים כדי להתקשר עם השוק־האירופי.

המכשול העיקרי בפני גיבוש מדיני־כלכלי קשור באופיים של המשטרים הפנימיים. הסוציאליזם האלג'ירי שונה במהותו מהמשטר הכלכלי־הליברלי של תוניס ומרוקו ומהאוטוקראטיה הלובית. שר הכלכלה האלג'ירי, בהתחמקו מהצעתה של תוניס לאיחוד כלכלי, הצהיר כי „איחוד כלכלי במגרב יסייע רק להשתלטותו של ההון הזר על המגרב. לפיכך תמשיך אלג'יר להסתייג מאיחוד כלכלי ואיחוד מכסים, כל עוד אין תעשייתה מפותחת במידה מספקת". נוכח הסתייגות זו הציעה תוניס „תוכנית־מארשאל" אירופית לפיתוח המגרב, שאף היא נדחתה.

לאחרונה נוטות מרוקו ותוניס יותר שמאלה, ואילו אלג'יר נעשית מתונה יותר. הסכמים כספיים על סכומי ענק והשקעות בהיקף של ששה מיליארד דולאר הפכו את המהסכנים באלג'יר לאנשי עסקים. חוזים עם ארה"ב על פיתוח מקורות גאז ושיווק נפט הופכים את אלג'יריה לארץ התלויה יותר מכל ביבוא הון קאפיטליסטי.

אין תימה איפוא שאלג'יר הכריזה, מייד לכשהוצעה לה ההצטרפות לאיחוד תוניס־לוב: „לפתע מבלי שניתן היה עד כה לחזות מאורע מעין זה מודיעים לנו על איחודן של לוב ותוניס למדינה אחת. אף שהמושג איחוד עורר מאז ומתמיד רגשות עמוקים בקרב ההמונים הערביים, אין המונים אלה יכולים להימנע מגילוי ספקות לגבי איחוד זה נוכח כישלונם של האיחודים הערביים עד עתה. הכשלונות הבאישו בעיני העולם את עצם הרעיון של איחוד ערבי... האיחוד אינו מבוסס על המציאות המתרקמת במגרב... מה עוד שלוב מחליפה לעיתים כה קרובות את בן־זוגה המיועד לנישואין".

תגובתן של אלג'יר ומרוקו היתה צפויה.

מה היו, איפוא, המניעים שדחפו את קדאפי ובורגיבה להכרזה כה נמהרת? הרי אין זה סביר להבית כי לא ציפו לתגובה כזו של המגרב, מה גם שלא תיאמו מראש את צעדם המפתיע?

בורגיבה מבלה את מרבית זמנו בין קבלת טיפול רפואי בבתי חולים לבין שהיה ממושכת בפנסיונים בצרפת ובשווייץ. בורגיבה מנסה להעביר הדרגתית את השלטון ליורשו, לראש הממשלה האדי נואירה.

תוניס עסוקה כיום בתיעוש מואץ, בפיתוח מפעלי תיירות גדולים ובמאבק לחסל אבטלה של חצי מיליון איש, כולל המערכה לתכנון הילודה. מאמצים אלה קשורים במאבק גלוי על הירושה. בורגיבה מנסה לרסן את תוקפנותם של יורשיו ע"י מהלכים בלתי צפויים, או ע"י תמיכה ומתן גיבוי פעם לזה ופעם לזה, ובכך הוא מגביר את התחרות ביניהם ונשאר שליט יחיד.

● ה„הפיכה הרעיונית"

בקונגרס ה־8 של מפלגת „הדוסתור הסוציאליסטית" העלה בורגיבה את שאלת הירושה בהצהירו כי „לא ישקוט ולא ינוח עד כי יבחר יורש שימשיך בבורגיביזם".

הוא בחר בהאדי נואירה, אך המאבק על הירושה מתנהל בחריפות רבה בין שר־הפנים אחמד מסטירי וראש הממשלה המודח באהי אל ארגים.

מסטירי הוא דמוקראט פרו־מערבי, ואילו מסמודי המודח ידוע כחולק בתלם הבורגיביזם. סיכוייו היו גדולים (בשל קשריו הרומאנטיים עם אשתו הצעירה ובעלת ההשפעה של הנשיא, ואסילה). הוא כיהן שנים כשגריר ארצו בפאריס ויש לזקוף לזכותו את היחסים המצויינים השוררים כיום בין תוניס לצרפת.

ייתכן, כי מסמודי ניצל את העדרם מהמדינה של ראשי יועציו של הנשיא כדי לערוך מעין „הפיכה־רעיונית" ולחץ ברגע של חיסת דעת כדי להסכים להצהרה על האיחוד לאלתר. מסמודי הימר על קלף האיחוד והניח עליו את כל עתידו הפוליטי, ביודעו כי מהרגע שהנשיא הכריז על האיחוד קשה יהיה לו לחזור בו. הוא ידע שראש הממשלה מתנגד לאיחוד עם לוב. קדאפי בביקורו בתוניס לפני מספר חודשים הציע זאת אך הרעיון נדחה. שר־החוץ האמין כי ברגע שיאמץ הנשיא את מדיניות האיחוד תהיה הגשמתו בידיו כיום וכדוחף לאיחוד. משמעותה הפוליטית של אותה הצהרה היתה מעין הכרה במסמודי כיורשו המיועד של הנשיא הישיש, ומכאן גם הנשיא המיועד של האיחוד.

חזרת יועציו של בורגיבה לארצם סיכלה את עצתו של שר החוץ, ובמאבק הקצר שהתנהל שוכנע בורגיבה כי יש להדיח את מסמודי. יחד עימו הודחו גם כל אנשיו בממשלה וביניהם שר־ההגנה עבדאללה פרחאת.

האם לא חזה קדאפי את אשר עתיד לקרות בתוניס, או שמא שוב הימר על הסוס הלא נכון?

קדאפי יזום עתה „משלחת מפגינים" לצבי הגבול התוניסי, כדי לשכנע את התוניסאים בחשיבות האיחוד. בדיוק כשם שיזם את המשלחת בת אלפי המפגינים לקאהיר.

(המשך בעמ' 16)

ראיון עם פרופ' משה מעוז שחזר משיחות ג'נבה - ראיין ראובן מרוז

סוריה מתרחקת מג'נבה

פעמיים גרמו הסורים בעשור האחרון לפריצת מלחמות ישראל־ערב. פעם היה זה ב־1967 ולאחרונה במלחמת יום הכיפורים. בשתי המלחמות שילמו המצרים את מלוא המחיר, אלא שהפעם לא פסחו מהלומות צה"ל גם על המשק הסורי ולראשונה מאז פלש הצבא הסורי הסדיר ב־1948 לארץ ישראל, הוכתה סוריה קשות. נפגע משקה ודמשק הבירה הופצצה.

אחר כל המאורעות אשר עברו עליה עדיין מסתייגת סוריה מג'נבה ושולחן המשלחת הסורית הניצב יתום באולם ארמון האומות, מפגין את העדרותה ועוד יותר את קריאת התגר שלה על הנסיון להשכין שלום באיזור.

הלכנו, איפוא, אל פרופ' משה מעוז, ראש המכון למדעי אסיה ואפריקה באוניברסיטה העברית בירושלים, אשר זה עתה שב מג'נבה, שם נמנה עם משלחת הפרופסורים של ישראל, על־מנת לשמוע את הערותיו והארותיו לגבי התנהגותה המוזרה של סוריה.

פרופ' מעוז: מכל ארצות ערב, פרט לערבים הפלסטינים, בולטת סוריה בעמדתה החד־משמעית, העוינת, והעקבית־קיצונית ביותר כלפי הציונות ומדינת ישראל; וזאת לא רק החל מהקמת המדינה, אלא במידה רבה גם בתקופה שקדמה להקמת המדינה. עמדה זו התגבשה בשלבים היסטוריים שונים וקשורה במשטרים הפוליטיים־חברתיים השונים ששררו בסוריה. סוריה שוללת בעקרון את זכות הקיום הלאומית־יהודית בארץ־ישראל, וחותרת לחסל את הישות הציונית בדרכים אלימות וללא פשרות. עמדה זו מבוססת על התפיסה כי ה„ישות הציונית" היא גורם זר ומלאכותי שפלש לאיזור, גזל בכוח את מולדתם של ערביי פלסטין, ומטיל איום חמור על ריבונותם המדינית, כבודם הלאומי וערכיהם התרבותיים והדתיים של הערבים. ומכאן היעוד ההיסטורי של העולם הערבי — להשמיד „ישות" זו.

מדוע לא הלכה סוריה לג'נבה?

„סוריה הנה מדינת העימות הרציונית ביותר בעולם הערבי והיא כאמור העיקבית ביותר במאבק הערבי בישראל. במאבקה זה לא עומדים לנגד עיניה שיקולים מאטריאליים. בניגוד למצרים אין היא מתחשבת במחיר התבוסה ובניגוד למצרים יצאה סוריה למלחמת יום כיפור מתוך מחשבה תחילה כי תספוג מהלומות כבדות.

למצרים היו אולי שיקולים בינערביים, בינלאומיים ופנימיים בפתיחת המלחמה. כל אלה לא עמדו בפני סוריה שכחלוצת המאבק הערבי בישראל עומד בפניה כבעבר גם היום מעין מחסום אידיאולוגי. אותו מחסום שדחף אותה לקרבות בעבר הוא המונע ממנה היום את ההליכה לשיחות השלום בג'נבה.

למשטר העלאוי יש סיבה נוספת המונעת אותו מללכת לג'נבה: העלאוים (המונים כ־10% מכלל האוכלוסיה הסורית) מבקשים להיראות כ„אבודים שבאבודים" (לבל יאמרו עליהם המוסלמים הסונים, שמכרו את סוריה לציונים).

יש לציין, כי המשטר הצליח להפיח רוח לוחמת באוכלוסיה ואמנם בשעת הקרבות גילו הסורים כוח עמידה, להט מלחמתי ונכונות לסבול. על אף הפצצת דמשק, הסבל שנגרם לאוכלוסיה האזרחית בעיר הבירה, לא נראו כל סימנים להתמוטטות המישטר. להיפך, האוכלוסיה הצטיינה בנכונות לסבול.

עד כאן קצת מהסיבות המונעות את הסורים מללכת לג'נבה. לעומת זאת יש כמה גורמים שהיו עשויים להוליך בסופו של דבר את דמשק לוועידת השלום: לסוריה יש חששות שמצרים תנטוש אותה ולא תייצג אותה כיאות בשיחות. גורם נוסף להליכה הוא שהרוסים והמצרים דחפו את הסורים לשוויץ.

אם לרוסים יהיה עניין מיוחד בהסדר במזרח התיכון, משמעות הדבר הסדר גם בין ישראל לסוריה, אך סביר יותר להניח שסוריה תימנע מללכת לשיחות השלום: נוח לסורים שמצרים תייצג אותם, על־ידי כך לא יצטרכו לוותר על עקרונותיהם. הם מתמיד ביקשו לבנות את מעמדם בעולם הערבי מכוח עמידתם האידיאולוגית הבלתי מתפשרת.

הליכה לג'נבה משמעותה בשביל הסורים ויתור על עקרונות אי ההכרה בישראל, או לפחות השלמה עם קיומה. סוריה גם יודעת שהקלפים שלה בג'נבה חלשים לעומת אלו של המצרים, למצרים יש כוחות ממזרח לתעלה למען בצורן התחלתי. הקלף היחידי המצוי בידי סוריה: הם השבויים הישראלים. זאת הסיבה מדוע אין סוריה מחזירה אותם.

לדאבוני, סוריה תעשה בקלף היחיד שנותר בידה שימוש מקסימלי בטרם תחזיר את שבויינו. סוריה חוששת מגלישה בתדמית המהפכנית שלה כלפי העולם הערבי. המשטר נתון כיום ללחץ של חוגים קיצוניים ממפלגת הבעת הסורית וחוגים הנמנים עם אוהדי הבעת העיראקי. גם לחץ זה מרחיק אותה מג'נבה. סוריה גם חוששת להפסיד את תמיכת לוב, אלג'יר ועיראק, המתנגדות באופן קיצוני לג'נבה.

למצרים יש עניין מיוחד בשיחות השלום. את הארמיה השלישית המכותרת יש להציל ויהי מה. מצרים רואה בוועדה אמצעי דרכו תוכל להשיג בלחץ אמריקני נסיגה ישראלית. בסוריה אין צבאות מכותרים והסורים יודעים היטב שרמת הגולן נמנית עם נכסי צאן הברזל אותם לא תחזיר ישראל".

מה המשמעות לאי הליכתה של סוריה לג'נבה מבחינת ההשלכות שיש לכך על האקלים ה„רומאנטי" במזרח התיכון?

פרופ' מעוז: „מה שמדאיג הוא שסוריה יכולה לעמוד (כמו בעבר) בראש המחנה הערבי הקיצוני ולשתק על־ידי עמדתה זו כל התקרבות להסדר. יותר מזה — סוריה יכולה לשמש קלף בידי הרוסים לפיצוץ שיחות ג'נבה ואפילו לחידוש הקרבות וזאת אם השיחות לא יתקדמו בכיוון הרצוי לרוסים.

קיסינג'ר הוכיח שהסדר שיושג יהיה הסדר אמריקני ושרק אמריקה מסוגלת להביא את ישראל לנסיגה, עלול להיווצר פחד רוסי מפני „פקס אמריקנה". המסקנה מכאן היא דחיקת רגלי הרוסים מהמזרח התיכון, כולל ממצרים. הרוסים אינם ספורטאים כל כך טובים על מנת לוותר. הקלף המרכזי של ברית־המועצות היא סוריה המאוכזבת, שהפסידה במלחמה מכל הבחינות, שהיתה תמיד מוכנה להתפס אך העולם הערבי נגד פיתרון מדיני. הסורים כיום חשים, כי הקריבו הרבה על מנת שהמצרים יוכלו לנהל משא־ומתן על סיני ולהגיע להישגים מדיניים על חשבונם.

הרוסים סיפקו לאחרונה לסוריה טילי „סקאד" בעלי טווח של 300 ק"מ, שיקמו את כל הצבא, מילאו שוב את המצבה של השיריון וחיל האויר הסורי".

אינך מוצא סוף, לאחר כל מה שקרה, שינוי כלשהו בעמדה הסורית?

„אין כל שינוי. לא מזמן השמיעה „סוריה פלסטין" מדמשק את הקריאה הזו: זכויות העם הפלסטיני משמעותם שיבה מלאה למולדתו, לבנות חברה משלו והגשמת קיומו המדיני המיוחד על־ידי הפעלת זכות ההגדרה העצמית בכל מולדתו".

מדוע אין כל אפשרות בעמדה הסורית?

„הסורים הם דוקטרינרים ועומדים על קיום האידיאולוגיה שלהם קלה כחמורה, לכן כפי הנראה גם לא ילכו לג'נבה, כי בג'נבה ישיבה איתנו היא עבורם מעין הכרה בקיומנו.

בשיחות 1949 היה אותו דבר. הם חתמו על שביתת נשק, אך לא הכירו בישראל. התוצאה, מלחמה אחר מלחמה.

„סוריה היא הדוגמה הטובה ביותר לתזה שהקונפליקט הוא ממושך, רציונלי ואינו הולך להסתיים כל כך מהר. יש המדברים על דינמיקה פנימית העשויה להיווצר בשיחות שבכוחה להתגבר על הקשיים הרבים ושתביא בסופו של דבר לשלום. סוריה היא דוגמה הפוכה לכך וזאת בהקשר לדינמיקה „שלילית" (היעדרות מללכת לג'נבה יוצרת דינמיקה הפוכה וגוררת אחריה את המשך הקיפאון במזרח התיכון)."

מדוע ברחו הצבאות העיראקיים מסוריה, אותם עיראקים שכה הירבו בהצהרות מלחמתיות ואשר עמדתם הנוכחית היתה כה קיצונית נגד שיחות השלום?

העיראקים עזבו את סוריה הן משום שהסורים חששו מהמשך נוכחותו של הצבא העיראקי, נוכחות שהיתה מעודדת הפיכת של פלג הבעת הפרו־עיראקי בסוריה. והן משום שהסכמת סוריה להפסקת האש נגדה את הטקטיקה העיראקית שיש להמשיך ולהילחם (עד החייל הסורי האחרון). היה זה תירוץ נוח לעיראקים להסתלק בטרם יסתבך המצב".

היה בכל זאת משא ומתן עקיף בו העלו הסורים הסכמה ללכת לג'נבה?

„הסורים הודיעו, כי אם תינתן להם הבטחה סובייטית—אמריקנית משותפת, שהם יכולים להגיע להסדר על ויתור חלק מרמת הגולן ופרוזם של השטחים הנותרים, הם היו מוכנים לאיזה שהוא הסדר והיו מסכימים ללכת לשיחות ג'נבה. אך הסדרים אלו לא יביאו לידי עמדה של השלמה סופית עם ישראל (שלום של החלפת שגרירים). אין להניח שהסורים יסכימו אפילו על ביטול החרם הערבי שמרכזו בדמשק".

לסיכום שאלנו את פרופ' מעוז: כיצד התרשמת מהמגעים שהיו לך בג'נבה?

פרופ' מעוז: „פגישות עם עיתונאים וגורמים ערביים אחרים הוכיחו שהם נשלחו על מנת להודיע שיש במצרים נכונות לשלום וכי אנו הישראלים חייבים לעזור לגורמים המתונים במצרים לשכנע את הקיצוניים שם לוותר ויתורים וזאת על־ידי ויתורים גדולים מצידנו. למצרים יש הרגשה שהם ניצחו, שהכרת שלנו ממערב לתעלה מכתה בכיס ונתנו לא הסדירים. הם אמנם מוכנים על שלום באופן כללי, אך אינם מפרשים האם הם מתכוונים ל„צולח" או ל„סלאם"".

מאת הארי פירס

חברים רבים שואלים אותי מדוע הפסקתי לכתוב ל„חותם". יש להניח שרבים עוד יותר שמחים על התפוגה, ותהיה סיבתה אשר תהיה. מי יוכל לספק רצון כולם! לאלו שחסרתי להם, כמה מילות הסבר: חששתי שכל מה שאוכל לומר יהיה שלא במקומו במצב שלאחר מלחמת יום-הכיפורים; אני מסוגל לכתוב רק על נושא אחד — על עצמי. והנני מבטיחכם שזהו נושא בלתי נדלה. אבל בעולם המתנודד כשיכור מעוצמת מכות כמו פרשת ווטרגייט, רצח אנשים תמים מסעש על-ידי מחבלים ערביים, התקפת הפתע של מצרים וסוריה ביום-כיפור, סחיטת-הנפט הערבית וכניעתו האווילית של העולם לסחטנות זו — לעסוק בעולם כזה בזכרונות על ימים טובים יותר יתפרש כאדישות וקשיחות-לב. וכיוון שלא היתה לי היכולת — והכוונה — להוסיף לתילי הפרשנות שנכתבו על מצבו העלוב של העולם — בחרתי במה שנותר לי, בשתיקה.

אולם, שיניתי את דעתי. אחד מידידי אחראי לכך במידת מה. הוא ניסה להוכיח לי שדווקא משום שהעולם מלא דאגות ומכאובים יתקבלו השטויות שאני כותב בעין יפה על-ידי קוראי, שמכבר מאסו במסות על אודות השחיתות וחוסר-היעילות והמחסור במצרכים. ייתכן שהוא צודק, אם כי אני מפקפק בכך.

לדידי, האנושות משולה לאותו פקיד עלוב בסיפורו של קאפקה „מטאמורפוזה", שהתעורר בוקר אחד וגילה שנהפך בן לילה למקק ענק, שאינו מסוגל להתמודד עם סביבתו האנושית, אף-על-פי שנשמתו נשארה אנושית. האנושות תקועה בדיוק בצרה שכזאת: מקק חסר-ישע, שאינו מסוגל להסתדר עם העולם בו הוא חי. אני מפקפק, על כן, אם יימצא מישהו שייהנה מנסיונותי הקלושים לשעשע יותר משהיה עושה זאת אותו חרק אומלל של קאפקה.
ואף-על-פי-כן —

רוב ימי הייתי שר-כבישים שיכור-מהירות. כל כלי-רכב בעל גלגלים היתה בו עבורי משיכה שאינה ניתנת לבלימה. בגיל שבע או שמונה הפכתי לחסיד שוטה של גלגלים. התחלותי היו אומנם צנועות, כיאה לתקופה שלפני מלחמת העולם הראשונה. מחציתו של זוג „סקטים" נעשתה על-ידי חיבורה לתיבת פרי ישנה לכלי-רכב שאפשר היה לטוס בו לקראת מוות בטוח במורד המדרכה שלפני ביתנו.

אחר-כך בא תורם של אופניים הלודים, אותם מצאתי על ערימת האשפה שמאחורי אחד מבתי השכנים. אנחנו הילדים אהבנו לחטט בגלי האשפה ולגלות שם „מציאות". מסגרת האופניים הישנה היתה עבורי אוצר ממש.

כרית ישנה מן הספה שימשה במקום המושב החסר, את מלאכת השמירה על שיווי המשקל למדתי תוך נפילות אין ספור. לאחר ימים אחדים של ניסויים, הצלחתי לטוס במורד, לעיניהם מלאות החרדה של השכנים, כשאני חולף על פניהם המודאגות, כשבלוריתי מתבדרת ברוח לעבר הצטלבות שהובילה בסיבוב חד אל מחצבה עזובה, ואל מעבר-חציה של פסי הרכבת הסמוכים למוסך-קטרים.

הפלג השני של ההצטלבות פנה אל שדה פתוח שהיה מסיים את נסיעתי, כמתוכנן, בעצירה איטית בדשא השטות. היה זה סיום תפל במקצת למסע כה מרשים.

נמשכתי לנסות את מיומנותי דווקא בפניה התלולה לעבר פסי-הרכבת. מעבר-החציה של הרכבת היה מקום סואן והמחסומים הורדו לעיתים קרובות. החלטתי להסתכן ולנסות.

פתחתי בטיסה לעבר המורד התלול. ליד הפסים צמחו לי, כאילו כנפיים, ומהירותי גברה. כאשר קרבתי למעבר-החציה ראיתי שהמחסומים יורדים לאיטם, ועימם שקע גם לבי. נותרה לי ברירה להיתקע במחסום, לפנות ימינה אל מיכלי הבטון, ששימשו לצבירת האפר מן הקטרים, או שמאלה אל ערימת אשפה של שמן-סיכה ושאר דברי פסולת של מוסך-הרכבת. בחרתי בערימה.

הוציאו אותי משם כמה פועלי-רכבת צוחקים, שראו אותי מתעופף באוויר, עושה היפוך ונוחת על עכוזי הישר אל תוך גל האשפה. הם לקחו אותי אל הסככה בה טיפלו בקטרים כדי לנקות ולנקותני מן הלכלוך. פרט לכך שהייתי מטונף ללא תקנה והגלי שרוטות — יצאתי מן העניין בשלום.

„זאת היתה נסיעה נהדרת", — אמר לי אחד פועלי-הרכבת „אבל אני מייעץ לך להרכיב מעצורים על האופניים לפני שתנסה אותם שנית".

ואת באמת היתה נסיעה נפלאה! מאז התנסיתי בנסיעות מהירות ומפוארות יותר, אבל אף אחת מהן לא הרשימה אותי כמו אותה טיסה במורד הגבעה, רכוב על כרית ישנה, שהסתיימה בערימת אשפה מזוהמת. שום דבר לא ישווה למסע ראשון על גלגלים, לקפיצה ראשונה ממקפצה גבוהה, לדג ראשון שאתה דג, לנסיעה ראשונה ברכבת, נערה ראשונה שלך! מכל דבר, רק אחד יכול להיות ראשון.

עכשיו זה נראה כאילו רק הפכתי דף בספר וכבר אני בן 18 ובעליה של מכוניתי הראשונה. היה זה פורד מודל „טי", „פחית" של ממש, כפי שכונו מכוניותיו הראשונות של הנרי פורד. היא דמתה יותר מכל לסוכת-בית-שימוש על גלגלים.

עשר שנים עברו עד שהגשמתי את חלומי להיות בעל רכב. היה זה רגע מרומם, כשהגעתי בשעת ערביים במכוניתי, מבית-החרושת בו עבדתי, לפתח בית הורי. המכונית נועדה לשני נוסעים בלבד. אבל על מושבה היחיד העמסתי את אבי, אחותי ואת אחי הבכור. כולנו עבדנו באותו בית-חרושת. המכונית היתה משומשת ומאחוריה נסתלסל ענן עשן סמיך. החזקתי בהגה, גאה כשטן עצמו, מביט ברחמים על הולכי הרגל העלובים. עלי להודות שהיה גם מקום לשיפורים בנהיגתי.

את רשיון הנהיגה רכשתי בפחות טירחה משמצריך סידור רשיון להחזקת כלב. כל מה שנדרש ממך היה לנהוג במו ידיך את המכונית למשרד הרישוי, ובכך הוכחת לשלטונות שאכן אתה א) בעל מכונית, ו-ב) בקי בנהיגתה. לא הייתי לגמרי טירון. למדתי את מלאכת הנהיגה בעודי תלמיד בית-ספר. אחד משכנינו שכר את המתבן הישן שהיה שייך לביתנו כמוסך למכוניתו, אף היא „מודל טי", שהיתה יקרה לו ולאחיו כתפוח עינו. בכל שבת היו ארט, בעל המכונית, ואחיו מבלים במתבן הישן ומטפלים בה בנאמנות.

בפינה צוננת של המתבן, על גבי כסא-מטבח ישן, ניצבה לה חבית בירה, ובמשך היום נהגו רבים מן השכנים לבוא להתבונן במכונית ולצנן את גרונם בכוס שכר מקציפה. אנחנו, הילדים, היינו מבלים בחברתם ומתאמצים להבין את הסיפורים הגסים שהיו מספרים שם. ארט היה מפעיל-מנוף במקצועו (בן-אצולה בין הפועלים), ולא היה חוזר לביתו אלא בשעה שש בערב. עובדה זו פתחה אפשרויות מסויימות.

יום אחד לאחר שחזרתי מבית-הספר עליתי לעליית-הגג שמעל למתבן הנעול ושלשלתי עצמי דרך הפתח בתקרה לתוך המוסך המושכר. לעיתים קרובות התבוננתי בארט, כשהוא מסיר את מכסה מפסק ההצתה. כל מה שהיה עלי לעשות הוא להסיר שלושה ברגים בעזרת מברג ולחבר את החוטים: כיוונתי את ידית הדלק וההצתה ובעזרת ה„מנואלה" סובבתי את המנוע. המקום היה צר למדי. המרחק בין המכונית לבין דלתות המוסך הנעול היה לא יותר ממחצית המטר. המכונית היתה מכוונת היטב והמנוע הותנע מייד עם הסיבוב הראשון של הידית. המנוע פרץ בנהמה, כי כיוונתי את זרימת הדלק הרבה מעל לנדרש. טיפסתי למושב הנהג והפחתתי את כמות ה„גאז". ישבתי רגע כמלך על כסאו של מיסטר פורד. בזהירות הכנסתי את המכונית למהלך, ולאט לאט הנחתי לה לנוע מחצית המטר עד השער, החלפתי להילוך אחורי, ושוב נסעתי מטר עד לקיר וכך הלוך וחזור, במשך שעה שלימה, כל יום, שבועות רבים. למזלי היה המתבן הישן מלא סדקים ופרצות, דבר שמנע ממני להיחנק מגזי-הפליטה.

הכל נגמר שעה שארט, שיכור במקצת משתיית בירה, האשים את אבי בגניבת דלק לאחר שרוקנתי את מיכל מכוניתו ב„נסיעתי". אבי החזיר לו בו במקום את שני הדולארים, שכר הדירה החודשי, וציווה עליו להרחיק מן המתבן את עצמו, את מכוניתו ואת חבית הבירה שלו.

„רק אתמול מילאתי את המיכל!", התקומם ארט. אבי לא התרשם מכך. „המיכל היחיד שאתה יודע כיצד למלא אותו מצוי מתחת לחגורתך!", הוא ענה, מבלי להשאיר מקום לנסיגה. וכך נפרד מאיתנו ארט וה„מודל טי". זכר הלחיצה על הדוושות לא עזב אותי לעולם. ואף עזר לי להגיע במכוניתי לבית-העירייה, על מנת לזכות ברשיון-נהיגה.

נהיגת מכונית באותם ימים היתה מלאכה פשוטה בהרבה משהיא היום. לא היו רמזורים, לא חוקי-תעבורה, בעיית החניה, הגבלות מהירות. עצם תהליך הנהיגה היה פשוט. לוח-השעונים היה ריק כמעט, ושונה מאוד מזה של ימינו, המזכיר לוח פיקוד של מחשב.

כל טיפש היה מסוגל לנהוג בפורד קרום כזה, וזה כלל גם אותי. כל שידעתי הוא שהמכשיר שמתחתי מסוגל לנסוע במהירות של 60 קמ"ש, ובערתי מאי-סבלנות לנוע במהירות מסחררת זו. המכונית שלי לא היתה יפה ביותר, היתה לה נטיה לנטות הצידה בשעת סיבוב ולהתקדם בקפיצות על שטח מלא חתחתים כסוס פרא שטרם אולף.

בקטע האחרון של אותה נסיעת-בכורה מבית-החרושת לביתנו שוב היה עלי לחצות את פסי הרכבת שליד מוסך-הקטרים, ולעלות במעלה הגבעה. הזזתי את ידית הדלק אל מעבר לשנץ האחרון, והמכונית חלפה במלוא תנופתה על המעבר שכלל חמישה זוגות פסים.

המכונית דלגה מעל לפסים כציר, וכל נושאיה נזרקו מעלה כשראשיהם נחבטים. „י ו ת ר ל א ט !" — צעק אבי. אבל אותה שעה כבר עברנו את פסי הרכבת והדהרנו הישר אל הגבעה, כשענן אבק סמיך נישא מאחור, וכאן חיכה לי גורלי בדמות תעלת מי גשם, שאומנם לא היתה עמוקה ורחבה כמו זו שהביאה על נפוליאון את מפלתו בקרב ווטרלו, אבל לגבי היתה לא פחות גורלית.

הגלגל השמאלי הקידמי ירד לתעלה, פנה לפתע הצידה התכופף מעוצמת המכה, וחלקה הקידמי של המכונית כאילו כרע ברך בתפילה. גוף המכונית התרומם באוויר ואנחנו הועפנו קדימה בקול גדול.

ההתנגשות העיפה את המכונית באוויר וזו נחתה על גגה, כשהגלגלים מסתובבים להנאתם באוויר הצח. אחותי פלטה צעקה אחת ויחידה, והתעלפה. היא היתה בחורה בעלת-בשר וגופה המעוך היה מונח על גבי כולנו והידק אותנו היטב במקום הצר שבתוך המכונית.

פועלי-הרכבת שוב חשו והוציאו אותנו מבעד לחלונות. למבצע חילוץ זה דרושים היו מאמצים לא קטנים והיה תמצאה מפותח. אני יצאתי אחרון כשאני זוחל על ארבעותי, וברגע שיצאתי מן החלון נשרו מכיסי והתפזרו אבני-משחק ירוקות, אדומות ולבנות. אלה נמצאו בכיסי משום שהבטחתי לפרדי פוגל הקטן, מארגן משחקי ההימורים בסביבתנו, לקדוח בהן את השקעים הדרושים ו„לסדר" אותן בעזרת יציקת עופרת בתוכן. זחלתי בתוך המכונית ההפוכה כדי לאסוף את האבנים מתיקרתה. כשאחד מפועלי-הרכבת מתבונן בי במבט זועם מן החלון השני. „הנה, שכחת אחת" — אמר והושיט לי אחת ירוקה. אפילו בתוך הרווח הצר שבתוך מכונית הפוכה, כשחלקי בחוץ וחלקי בפנים, חשתי צורך להסביר את הימצאותן של אבני המשחק אצלי. „אני אספן של אבני משחק", אמרתי כמתנצל. „אתה", אמר הוא. כמבין.

סוחר הדגים של שכונתנו בא והתקרב בכביש, כשבכרכרתו שרידי הדגים שלא הספיק למכור אותו יום. הוא צורף לצוות-החילוץ, ואחותי הועמסה על עגלתו המדיפה סרחון דגים. אבי ואחי עלו אחריה ויצאו בדהרה לבית-החולים.

בעזרת קהל סקרנים שהתאסף הועמדה המכונית על גלגליה. היא נטתה לצד הגלגל השבור, הגג היה מקומט, שרוט ושבור בשני מקומות, והשמשה הקדמית סדוקה כולה. אבל המנוע תקין לחלוטין. גלגל חדש, שמשה חדשה, קצת תיקוני-פחחות, ושוב אהיה בעל גלגלים. אבל לאבי היו רעיונות אחרים בנידון.

אחותי התעלפה יותר מהלם מאשר מפציעה של ממש. אבל אבי לא יכול להתגבר על המאורע המזעזע. יותר מכל לא יכול לסלוח לי על הנסיעה בכרכרת הדגים המסריחה. זמן רב לא סבל ריח דגים. מכל מקום הוא תבע: „מכור את פורד'ך! „אלוהים נתן לנו רגליים להלך", פסק. בעיניים דומעות מכרתי את הסוס שלי.

אבי מסוגל היה לשלוף אותי ממכוניתי, אבל נבצר ממנו לשלוף את המכוניות מלבי. הייתי ממש „חולה מכוניות" מרגע בו טעמתי מתרגשת התופש הבוהה המבלבלת של מוחו של כל מי שהתנסה בישיבה במושב הנהג! בכל 38 שנות חיי בארה"ב לא נשארתי ללא מכונית. רשימת המכוניות שלי ותולדותיהן יש בה תיאור הביוגראפיה שלי וכן תיאור התפתחות המכונית והשפעתה על החברה האמריקנית במחצית הראשונה של המאה העשרים.

מכוניתי השניה, „אוברלאנד" מטיפוס סדאן (שנת ייצור 1926) נקנתה בעזרת זכיה במשחק הביליארד ביום חמישי והפכה לגל גרוטאות בשבת שלאחריה. ידידי אדי ואני לקחנו איתנו שתי נערות ובקבוק ויסקי ויצאנו לפיקניק. גשם שהחל לרדת הניס אותנו אל תוך המכונית. אדי טיפל בבחורה שישבה לידו במושב האחורי ובדיוק כאשר הגיע לרגע של התרוממות הרוח הגענו לפרשת-דרכים ומכונית אחרת שבאה מן הצד הימני „נכנסה" בנו בכל תנופתה. ה„אוברלאנד" שלי הועפה באוויר וכאשר נחתה נקרעו מעליה כל גלגליה. השעה היתה שתיים אחר חצות. מיד נאספו סביבנו סקרנים לבושי פיז'אמות שבאו ליהנות מן הטבח. הם התאכזבו, כי איש לא נפצע. אף כי אדי חש באיזור חלציו במשך ימים אחדים. אפילו בקבוק הוויסקי יצא מן העניין שלם ובריא.

למזלי, הנהג השני היה עוד יותר שיכור ממני, ושרוי במצב רוח לא מלחמתי ביותר. החלפנו בינינו את „הפרטים האישיים", ונפרדנו כל אחד לדרכו. כיוון שאיש לא נפגע לא היה צורך לקרוא למשטרה או למכבי-האש. הכל הלכו הביתה ואני מניח שמחלקת הנקיון העירונית סילקה את המכוניות ההרוסות מן הכביש (החיים באותם ימים היו פשוטים יותר לאין ערוך. בפרט שעבור מכוניתי שלי שילמתי בסך הכל את התשלום הראשון, כך שלמעשה היא לא היתה שייכת לי בכלל).

המכונית הבאה שלי העידה על שינוי גדול שחל בחיי. זו היתה מכונית מפוארת, חדישה, המודל הראשון שפנסיו הקדמיים חוברו למגיני הגלגלים הקדמיים, ולא ניצבו גלויים מעליהם, כמנהג אותם ימים.

מכונית אריסטוקרטית זו הגיעה לידי בעזרתו של „אלי שהדה", יהודי ממוצא מארוקאני, בעליו של מועדון לילה במרכז העיר, (ו. א. מחוץ לתחום שיפוטה של המשטרה העירונית, במקום בו נציב החוק הוא השריף לבדו).

על פי רוב הגיש אלי לאורחיו משקה תוצרת בית שכונה „הויץ", אבל תמורת תשלום מתאים ניתן היה ללגום ויסקי קאנאדי אמיתי שהוברח מעבר לגבול. לפני שנשא אשה עסק אלי בהברחה, כפי שסיפר לי לא אחת על הרפתקאותיו הרווחיות מאוד. אלי ראה שהוקסמתי מן הרעיון להבריח ויסקי מקאנאדה ועל כן עשה „הכרה" ביני לבין ספקו כאשר ההוא הביא עימו משלוח חדש של משקה מוברח.

„ייתכן שנצטרך נהג", — אמר „הספק" בלאחר יד. „נראה מה אפשר לעשות". לא האמנתי שייצא מכל העניין משהו ממשי. אבל כשבועיים לאחר הפגישה מסר לי אלי כתובת בעיר אלבאני (בירת מדינת ניו-יורק) ושטר בן 10 דולארים. „קיבלת את העבודה", אמר. „שיהיה לך במזל!" כשהגעתי לאלבאני הוצגתי לפני אדם בשם המילטון שכונה „מפזר הכדורים", והוא מצידו הציגני לפני המכונית המפוארת, מטיפוס „פירס-ארדואר". שניהם, האיש והמכונית, היו בעלי סגולות נסתרות. הברנש ידע על-פה את פרטי המפה של איזור הגבול בין מדינת ניו-יורק וקאנאדה והכיר בו כל שביל, גשר ונתיב שרק איילות חומקות בו.

בתוך המכונית הותקנה רצפה מיוחדת שבעזרתה ניתן להפוך את המושב האחורי למשטח-מטען ל-36 ארגזי ויסקי. תפקידי היה לנסוע עם המכונית אל מעבר לגבול, להטעין אותה בארגזי משקה ולחזור לאלבאני. עבור שירות זה שולמו לי 100 דולאר לשבוע ללא ניכוי מיסים. תפקידו של „מפזר הכדורים" היה להדריך אותי בדרכי ו„לשמור" עלי בעזרת ה„כלי" מפני שודדים ושוטרי הממשלה הפדראלית, ששמרו על חוקי ה„יובש".

מדוע בחרו בי כנהג? ראשית, אלי שהדה המליץ עלי, ואלי היה אדם בעל יוקרה „בחוגים חברתיים ידועים" של העולם התחתון. שנית, החבורה שעסקה בהברחה העדיפה נהגים צעירים, מאותן סיבות שחיל-האוויר מעדיף טייסים בני גיל מסויים. אנשים צעירים נוטים שלא להרהר יותר על המידה בתוצאות מעשיהם ועל כן מתאימים במיוחד לתפקידים הדורשים יותר העזה מאשר שיקול-דעת. בחורים צעירים אינם מחשיבים כל כך גם בעיות מוסריות. העיקר היא ההרפתקה שבדבר. אישית היתה לי ממילא נטיה לאנארכיזם. דודי בן היה מספר לי בעודי ילד שפרולטאר אי-אפשר להאשים בגניבה, כי כל מה שהוא מייצר שייך לו מבחינה מוסרית בין כה וכה, ובעלי הרכוש הם הם שגזלו ממנו את פרי עמלו.

את חוקי-„היובש" הייתי מוכן להפר ללא נקיפות מצפון. בלאו-הכי הפך חוק זה את כל אזרחי ארה"ב למפירי-חוק. אבל לא אסתתר מאחורי עלה-תאנה מוסרי זה. הייתי עובר על חוק זה גם ללא התירוץ. האמת היא ששיעשעתי את עצמי במיני חלומות רומנטיים על הברחות גבולות באישון לילה במכונית מפוארת.

תקופת היותי מבריח לא נמשכה זמן רב. שני המסעות הראשונים עברו ללא אירועים מיוחדים. עצם גניבת-הגבול היתה משחק ילדים ממש. חמישה מילין לפני הגבול הקאנאדי הראה לי „מפזר הכדורים" שביל צדדי. 3 מילין לפני הגבול עצרנו, כיבינו את האורות וחיכינו לאור ראשון של שחר. בחסות ערפילי הבוקר עברנו את הגבול וחזרנו אל הכביש הראשי. במשך היום העמסנו את „הסחורה" ובלילה חזרנו באותה דרך.

בנסיעה השלישית נוצרה תסבוכת קלה כאשר ראינו שכמה מכוניות ובהן שוטרים פדראליים הציבו לנו מארב במקום בו הדרך הצדדית מתחברת לכביש המוליך לניו-יורק. השוטרים הפעילו את הפנס האדום המהבהב, שהוא סימן לעצור.

ההוראות שלי למקרה כזה היו ברורות. עם הבהוב אור אדום לחצתי על דוושת הדלק עד לרצפת המכונית. המכונית העמוסה החלה מזנקת קדימה ונדמה היה שגופה הארוך והאלגנטי צמח ונתארך עוד יותר. אבל 36 תיבות הויסקי הכבידו עליה והמרחק בינינו לבין השוטרים הפדראליים הדולקים אחרינו הלך ונתקצר. „אולי כדאי לתת להם להריח קצת עשן, חביבי" — אמר השומר שלי. ראיתי שהוא כורע על ברכיו במושב שלצידי כשרובה דו-קני מוצב על משענת המושב. „מפזר הכדורים" רמז בהערתו לתכונה נוספת של המכונית. מתחת למושב הנהג נמצאה ידית מחוברת לחוט פלדה שנמשך אל מיכל שנמצא סמוך למפלט הגאזים. משכתי בידית וזו פתחה פתח במיכל והחומר הכימי מיוחד נשפך אל זרם הגאזים החם, ומאחורי החל מתאבך ענן עשן סמיך, אפור-לבנבן, שכיסה את הכביש לכל רוחבו. ובתוכו נעלמה מכונית השוטרים הדולקת בעקבותינו. כמובן שבאותו רגע הם היו כבר „מחוץ לתחום". ובמידה מסויימת — גם אני.

פתאום חדר להכרתי טיבו האמיתי של ה„ג'וב". ראיתי את „מפזר הכדורים" מכוון את רובהו בשלווה גמורה לעבר המכונית ובה השוטרים הממשלתיים שמאחורינו. התכוון לירות בהם בשעת הצורך, וזה לא היה כמו שאומרים, בשבילי. הגענו בשלום לאלבאני, קיבלתי את שכרי בתוספת 50 דולאר עבור „היחלצות מסכנת מאסר" וברכבת הראשונה יצאתי לפילדלפיה כדי לחפש עבודה על אוניית-סוחר.

עכשיו ודאי התבהר לך, קורא יקר, מה היתה כוונתי באומרי שהמכוניות שלי הן מבואת-חיי (לאחר עריכה קלה). התחלה מכונית „אסקס" (דגם ידוע אך מעט, שסימלה תקופה בה קצרתי את פירות הרגלי חיי הגלותים) — היא המסמלת עבורי תקופה אפילה שבחיי. אחר-כך פורד „מודל א'", מכונה ומעודנה, הקשורה בהרפתקת אהבים עם מי שהתעתדה להיות זמרת אופרה. הרפתקה שנסתיימה עד מהרה בשל שיניה הבולטות שהפכו כל נשיקה לקומדיה של טעויות. אחריה מכונית מדגם „טרהפליין" (עוד דגם הודסון שלא האריך ימים), שמצאה את קיצה הטראגי בהידרדרות מכביש מושלג בהרים, כשאני עצמי מצליח לנטוש אותה ברגע האחרון ממש.

את תקופת המשבר של שנות השלושים עשיתי עם „ביואיק" ענק, זולל בנזין, ששירת שירותים רבים את המפלגה הקומוניסטית, ושבק חיים לילה אחד ברובע ברונקס שבניו-יורק, לאחר סיבוב של חלוקת כרוזים הקוראים לתרום למען הלוחמים הרפובליקנים בספרד. „דודג'" מגודל שימש אותי תקופה קצרה כאשר הייתי עובד סוציאלי בניו-ג'רסי. לאחר שידיד טוב שלי הלשין עלי שאני קומוניסט, ופוטרתי מעבודתי, שימשה אותה מכונית למכירת מברשות וכלי-מטבח מבית לבית. מלאכה ממנה התפרנסתי בקושי.

אחר-כך באה „דה-סוטו" בה שימשתי כנהג-מונית, ו„הודסון" מפואר, כאשר הייתי מנהל-ייצור בבית-חרושת לייצור שפופרות משחת-שיניים. נהגתי ב„סטייטן" מתוצרת קרייזלר כמזכיר הוועד האזורי למען הרוזנברגים, ולבסוף בקאדילאק שחור וחטוב-גו, כאשר הייתי סוכן מבלטים. בשנת 1962 הגעתי לישראל.

תולדות המכוניות שלי מקבילות לשינויים שחלו בדמותה של אמריקה באותן שנים. כל זה החל ברעיונותיו של הנרי פורד, שרצה לייצר מכונית זולה כל-כך שכל אחד יוכל לרכוש אותה. בשנות העשרים המוקדמות נמכרו מכוניותיו של פורד במחיר השווה לכ-700 דולאר היום. וכל אחד, או כמעט כל אחד, קנה אחת.

בשנים 1920—1930 גדל מספר המכוניות שנעו בכבישים פי שבע מגידול האוכלוסיה. הבעלות על מכונית הפכה לעניין של כבוד. בשנת 1927, כאשר הוצאו לשוק מכוניות „מודל אי" הראשונות, ניסו כמעט מיליון אנשים להידחק לאולמי המכירה של הפירמה והמשטרה נאלצה להתערב. באולם כינוסים בקאנזאס-סיטי העמידו את המודל החדש על בימה גבוהה כדי שהאנשים יוכלו לראותו, כאילו לא היתה אלא אליל שהמאמינים באו לסגוד לו. הופעת דגם חדש של פורד לא היתה מרגשת כמו טיסתו של לינדברג שחצה לבדו את האוקיאנוס האטלנטי במטוס, אבל תפסה מקום בכותרות לא פחות ממשפטם של סאקו וואנצטי, גיאות המיסיסיפי או קרב האיגרוף בין דמפסי לטוני בשיקאגו.

ממשלת ארה"ב מצידה תרמה לתרבות-המכונית על-ידי בניית מערכת הכבישים המפוארת ביותר בעולם כולו. מערכת בה הושקעו 60 ביליון (60.000.000.000.00 !) דולאר. למען המכוניות הרסו שכונות שלמות של בתי-מגורים וערים ממש נקברו תחת כבישי בטון — 60% משטח מרכז העיר לוס-אנג'לס מהווים הכבישים ומגרשי החניה. בארה"ב יש כפליים עובדי מוסכים מרופאים ורופאי-שיניים!

האם עלי להזכיר את זיהום הסביבה ואת אחוז התאונות? חשוב לזכור שמומחים חושבים אחת מכל ארבע תאונות-דרכים כאיבוד-עצמי-לדעת. חשוב על כך כאשר מישהו „יחתוך" אותך בכביש מהר.

הינחתי את כל זה מאחורי גבי כאשר הגעתי באוגוסט 1962 לישראל. השלכתי מאחורי את שגעון-הגלגלים, את רדיפת המהירות, את הציד הבלתי נלאה אחרי הבילוי, את הרעב למותרות, נוחות, עמדה, את העול הכבד של חובות ודאגות, את אין-ספור השעות המבוזבזות של התבוננות מטמטמת חושים בטלוויזיה.

בישראל כל זה ח י י ב להיות שונה! ישראל היתה ענייה, מוקפת ערבים צמאי-קרבות, נאבקת על קיומה. כאן, סברתי, לא יהיה פנאי למותרות בזבזניות. לא יהיה לי הממון הדרוש לכך, אפילו יהיה לי הפנאי. בפרט בחיי קיבוץ. בקיבוץ אדם יכול לעבוד, לנוח, לנשום אוויר צח, לשתות מים צוננים, לאכול במידה, ויותר מכל יהיה לי הפנאי ללמוד, לחשוב, אולי אפילו לכתוב מעט.. ובמשך שבע שנים. אכן, כך היה. בפעם הראשונה בארבעים שנה לא היתה לי מכונית. ולא התגעגעתי כלל לגלגלים. לא היתה טלוויזיה — והיא לא חסרה לי. לא היו משחקי הכדורת, לא „סופשבוע" של „בייסבול" ו„פוטבול". ולא חנות המכולת שבפינה, לשם אפשר לרוץ ולקנות ארוחה של ששה בקבוקי בירה. כל אלה — מעולם לא הרגשתי בחסרונם. את מקומם תפסו בנייני הפועל. יגיע הזמן בו אספר את מסעותי מ„קלי" ל„נפעלי", „פעלי", „מפעלי", „הפעילי", „הפעלי" ו„התפעלי", מסעות שתפסו את מקום דרכי מפורד „מודל טי" ועד לקאדילאק השחור.

שבע שנים הייתי לי כפי שהתכוונתי. לא הכל היה חלק ונחמד. אשתי נמאסה עליה אני ושבעת בנייני-הפועל שלי, והיא חזרה לארה"ב כדי להתגרש ממני. נותרתי לבדי, ברגש מודקר שבראשו מתרוצצים רעיונות-נעורים, וכפי שניתן לשער, עשיתי מיני שטויות שהדאיגו אחרים יותר משהכבידו על מצפוני. אבל אלה היו קשיים פעוטים בהשוואה לסיפוק ששאבתי מסגנון החיים החדש שלי — חיי קיבוץ.

לבסוף, בשנת 1969, החלטתי לנסוע לארה"ב לביקור.

אבל.

המשך יבוא

רבי יעקב

קומדיה „מפוצצת" עם עוקץ סאטירי תוקרן בקרוב על בדי הקולנוע בישראל. לואי דה פינס מגלם דמות טיפוסית של בורגני צרפתי שהוא אמנם „מתקדם", אבל אין זה מפריע לו ש„לא לאהוב" כושים, יהודים, מוסלמים — וכל דבר שאינו צרפתי — בנסיבות „לא נורמליות" נאלץ הוא לשחק תפקיד של יהודי, לשתף פעולה עם מהפכן מוסלמי, ולבסוף — בתו נאלצת להתחתן עם מוסלמי (אבל, הוא נשיא וגם עשיר...)

*

בהסתתרו מן החבלנים הערביים בבית חרושת לממתקים נוחת ויקטור במיכל של מסטיק...

זה הסוף... אך זה איננו סוף...

*

חבלנים הרודפים אחרי סלימן מגיעים לביתו של ויקטור ושם נודע להם כי הוא נמצא בשדה התעופה.

*

ר' יעקב המדומה וה„שמש" שלו סלימן זוכים לקבלת-פנים נלהבת ברובע היהודי בפאריס. הוא מקבל „שטריימל" במתנה.

*

בשדה-התעופה משתדל ויקטור להימלט מידיו של סלימן והוא נקלע בין קבוצת חסידים המצפים לבואו של ר' יעקב מניו-יורק, ובינתיים מתפללים תפילת מנחה.

מה הולך?

● הישראלי המבולבל

בעבר פגשנו בישראלי המכוער, בישראלי המשוויץ, אפילו בישראלי היפה והאמיץ. עתה הגיע תורו של הישראלי התוהה על עצמו, שאינו מבין מה קורה לו, ומדוע יורדות על ראשו קללות וצרות. לכשעצמו הבלבול הוא ראשית תהליך של מודעות עצמית, של הצגת סימני שאלה הדורשים תשובה. על כל פנים כאשר מדובר באנשים חושבים. בלבול עלול, כמובן, לגרום גם לפאניקה ופחדים.

הסרט הישראלי החדש המוצג עתה בבתי-הקולנוע, „שלום (תפילת הדרך)", נראה כאילו הוסרט זה עתה, לאחר הזעזוע המוסיף עדיין להדהד בעולמנו שלאחר מלחמת יום-הכיפורים. לאמיתו של דבר נוצר הסרט לפני כן, וזה מוכיח שוב שחושיהם של אמנים מחודדים יותר מאלה של מדינאים, ואולי כדאי לשים לב ל„פטפוטיהם" ו„ועקותיהם", כי אלה יהיו נחלת-הכלל כעבור זמן קצר, כאשר גם הפוליטיקאים המתיימרים להנהיג אותנו ייאלצו לראות סוף סוף את המציאות.

יקי יושע

סרטו של הבמאי הצעיר (לא לפי המושגים המפלגתיים, אלא צעיר באמת, והוא בן 22 בסך הכל) יקי יושע, מנסה להיות ריאליסטי במובנה האמיתי של המילה, משמע: לתאר אופי-חיים והרגלי מחשבה ולא רק פרטים חיצוניים. זהו סרט בלתי אחיד ומבולבל, בדיוק כשם שהמציאות שלנו מבולבלת ומורכבת מיסודות סותרים. קשה לדבר על סגנון, כי יש בו, בסרט, קטעים שונים אלה מאלה במידה כזו שממש קשה למצוא מכנה משותף. קטעי „סינמה וריטה" ליד ויכוח ארוך ומצחיק בחבורת שחקנים, נוסח גודאר, סצינות מסבירות ושכחיות העוסקות בצורה באנאלית ביחסי הורים-ילדים מתבגרים שאינם מבינים אלה את אלה, מה שבאמת כבר אינו זקוק להוכחה וחבל לבזבז עליו אפילו פוט אחד של סרט. לעיתים לוקה הסרט באהבה הישראלית המוזרה לצילומים אין-סופיים של הליכות ונסיעות במכונית, כאילו עצם האפשרות לצלם אובייקט מתנועע עדיין מלהיבה את צופה הקולנוע הפרימיטיבי. הנחה מ„תמונות רצות", קצת הומור נחמד, שוטרים ברוטאליים השאולים ישר מ„הקשר הצרפתי", ועוד רשימה ארוכה של הדים לשיטות עבודה וסגנונות המקובלים בקולנוע בימינו.

עם כל חסרונותיו זהו סרט של ממש והוא ישראלי ממש, ומעטים הסרטים הראויים לתארים אלה.

בהקרנה בה נוכחתי, בקולנוע „סטודיו" בת"א (הסרט עבר השבוע ל„תכלת"), היו שני בחורים שישבו במרכז האולם קונטראפונקט מצוין לסרט בתגובותיהם הגסות והקולניות. הם החיו בשריקותיהם ובקריאות הגנאי שלהם כמה סצינות נרפות, והייתי מציע ליוצרי הסרט לדאוג לכך שבכל הצגה יהיו נוכחים שניים-שלושה פרחחים כאלה, כדי להזכיר לנו שלא כל הישראלים מתלבטים ומנסים לתהות על קנקן המצב אליו נקלענו. שילוב כזה של סצינה חיה בסרט קולנוע תהיה אולי גם חידוש באמנות הקולנוע.

● ושוב: למה גלי צה"ל

נבצר מבינתי להשיג מדוע חוזרת מליאת רשות השידור מדי שנה בשנה ודנה בנושא הנצחי: האם יש מקום לתחנת השידור גלי צה"ל.

אילו היה רקע הדיון כשלון כלשהו, או אי שביעת-רצון של המאזינים, היה אפשר להבין במידת-מה את הדיון ה„קבועי" הזה. אבל העובדות שונות לחלוטין. כל נסיון רדיופוני חדש. כל חריגה מן השיגרה כמעט, מקורם בגלי צה"ל ולא בשידורי ישראל. דווקא התחנה הצבאית היא הפחות ביורוקראטית. יותר פתוחה לנסיונות וחדשנית. בכלל, מונופול בכל עניין, ובענייני עתונות ואמנות בפרט, הוא רע ביסודו. תחרות בשטחים אלה היא לברכה.

נראה לי שיש, על כן, לחדול מן המאבק הכל-שנתי על זכות קיומה של התחנה של צה"ל. אלא אם כן נוהג זה של בחינת זכות קיום יהיה נוהג כולל וגם מוסדות אחרים, כגון הממשלה, הכנסת, המשטרה וכו' יצטרכו בכל שנה להנציח את נחיצות קיומם. זה דווקא עשוי להיות מועיל מאוד.

● מהארישי מהש יוגי מגיע לעמק יזרעאל

פנתיאון המאה העשרים מאוכלס בצפיפות באלילים שהכזיבו. אבל ללא אלים כלל — קשים החיים. בשבוע שעבר הגיע, בשעה טובה, בשורתה של המדיטאציה הטרנסצנדנטאלית גם לעמק. נציגי האגודה הבינלאומית למדיטאציה בישראל, טובה ופנחס אורן, הביאו את הבשורה לקיבוצ-ניקים הצמאים להעשרת עולמם הרוחני, בדמות הרצאות „לכלל", וקורסים למעוניינים.

מהי תורה חדשה זו בעזרת ההתבוננות פנימה, אל תוך נשמת האדם, כך טוענים שליחי המדיטאציה, ניתן, בעזרת תרגילי-מחשבה פשוטים, להגיע למצב של הרפיה, מנוחה נפשית הטובה משינה ופיתוח היכולת היצירתית של האדם. למי שזה מובן הרי קטעים מתוך פרוספקט של האגודה, המדברים בעד עצמם:

...מדע האינטליגנציה היצירתית הוא הידע אודות טיבה, מקורה, טווחה, צמיחתה ויישומה של האינטליגנציה היצירתית. מדע זה צמח מן התגלית החשובה כי בכל אדם ואדם קיים המקור היציב והבלתי משתנה של אינטליגנציה, אנרגיה ואושר. כל אחד יכול להזיקק למקור זה בקלות ובשיטתיות לשימוש ספונטני בחיי יום יום והוא יגיע לאינטגרציה וזיקה הרמונית ויצירתית לזולת ולעולם. הווה אומר, כמו בכל מדע ומדע, אף מדע האינטליגנציה היצירתית מבוסס על תירגול: מגע נסיוני סדיר עם מקור האורגיה והאינטליגנציה.

...הצד המעשי של מדע זה היא טכניקה שיעילותה הוכחה. המאפשרת לפרט ליהנות באופן שיטתי ממצבי מודעות מתעדנים והולכים. ולהגיע בסופו של דבר לדרגתה הטהורה: האינטליגנציה הטהורה.

באמצעות נוהל פשוט וטבעי זה, לסירוגין עם פעילות, זוכים בהדרגה, הן הרוח, הן הגוף בשלמותם לגישה בלתי פוסקת למלוא ערכה של האינטליגנציה היצירתית.

(הכתיב המוזר הוא של האגודה).

יש להניח שמי שאכן הבין תחילה מהו העניין, עכשיו כבר מבולבל, כנאה למטאפיסיקה.

בלי ספק יש, במאמרו של הנסיך הדני, „דברים בשמים וארץ שלא חלמת עליהם בפילוסופיה שלך". העולם וקיומנו בתוכו לא ניתנים להסבר הגיוני חד-משמעי. אולי באמת גלה החכם ההודי מהארישי מהש יוגי, שהביא את בשורת המדיטאציה הטרנסצנדנטאלית (הגות המעבירה את האדם אל מעבר לתחומו המצומצם) לעולם המערבי לפני שנים אחדות, משהו חשוב. על כל פנים מהו אותו דבר לא התברר לי, לא מן התסבוכת הלשונית, הכביכול מדעית, של הפרוספקט שצוטט לעיל, וודאי לא מהרצאותיהם של טובה ושל פנחס אורן (שהוא אגב, ב„חייו הלא-טרנסצנדנטאליים" מומחה ליערנות). הנקודה הברורה היחידה עליה חזר המרצה בדייקנות היתה מחיר הקורס, בן 4 השיעורים, שבעזרתו תוכל לרכוש את הידע הדרוש, והוא 200 ל"י (הנחה לסטודנטים וחיילים בשירות סדיר).

לרכוש אושר, לפתח את יכולתך היצירתית, למצוא מרגוע נפשי והרפיה גופנית תמורת 200 ל"י, זה מחיר נמוך מאוד בימי אינפלאציה אלה, אף על פי כן אירגון קורסים מן הסוג הזה הוא ללא ספק מקור הכנסה לא מבוטל. חשבון פשוט: 5 תלמידים ל-4 ימים = 1,000 ל"י. מי שהיה גזברה של האגודה, מאיר נתב, חבר קיבוץ הזורע, אמר לי שכל הכסף הזה מוקדש למטרה אחת ויחידה — כיסוי הוצאות הקורסים והקמתה של אקדמיה למדיטאציה בירושלים שתהיה, אני מניח, היכל טרנסצנדנטאלי מאוד.

מה הם פרטי התרגילים עצמם לא אוכל לגלות לכם. נציגי המדיטאציה ביקשו ממני לעזוב את המקום, כי רק למי שמוכן לשלשל לכיסם את הסכום הדרוש מותר לשמוע את „הפרטים האינטימיים".

אם באמת מפתחת השיטה ההודית העתיקה („בת 5,000 שנה") את היכולת הנפשית של האוחזים בה, על כן קשה היה לעשות מן החברים המבולבלים שהשמיעו המרצים, שחזרו מכאנית על נוסחאות, ללא „אינטליגנציה" בולטת או „יצירתיות" כלשהי; אבל, כפי הנראה, את חוש המסחר הבריא זה מפתח מאוד.

ראינו אותם

מאת מיכל סנונית

לפעמים צריך לדעת גם להרים ידיים, רבותי, וזה מה שאני עושה היום. כי לפני זמן מה הייתי סקפטית בנוגע לאורך ועומק הנשימה של האמנים והבדרנים אשר „קפצו על עגלת המלחמה" ברוב מהומה והתנדבו — בעוד רעמו התותחים — להופיע עד כמה שרק אפשר. כאשר מכת האש עברה, והחלו להזדחל „הימים הארוכים", כתבתי כי הכוונות הטובות תיבחנה רק בעת, כאשר התקופה אינה זוהרת, ושוב אין מצטלמים בין ובזמן ההופעות. שם הרשימה היה „נראה אותם עכשיו". וד"ל. זמר שפגש אותי ברחוב היה נרעש ונרגש. הוא תבע את העלבון ואמר שאין זה הוגן להציג אותו ואת חבריו כך. אמרתי: נראה. ואכן, ראה ראיתי.

וזאת לדעת: רוב רובם של האמנים (בעצם, הבדרנים, ולא שחקני התיאטראות הרפרטוא-רים) הינם עצמאיים, ומה שקורה לכל עצמאי במדינה כאשר העסק שלו נהרס, קורה גם להם. המלחמה, איפוא, הרסה את העצמאים, וגם מהם לא הסכה את שבטה. חללו שחיו מן ה„חאלטורות", היו מגוייסים ב„הווי ובידור" של צה"ל, או שהופיעו בהתנדבות, התרוצצו לאן שנשאו אותם הטרמפים והצטרפו ליחידות-שדה שונות. התברר — שחיתה (לפחות לחלק נכבד ביניהם) נשימה. עד היום מופיעות

תולוות בידור בפני חיילים, ויש לזכור ש-4—5 הופעות ביום זה לא רק הורס את הגרון אלא גם ממש מחייב למצב רוח טוב (לפחות כלפי חוץ...), לגייס כל בדל של אנרגיה שרק ישנו בגוף ובנשימה. בקיצור — זהו מאמץ גדול מאוד.

אל יטעה בי הקורא. אינני חושבת שהאמנים עושים יותר ממה שמוטל על כל אחד ואחד, בין אם זה בחזית, בין אם בעורף. אולם קיימת, לעתים, אווירה של זלזול. של „הוא מסתובב. מה הוא כבר עושה". ולא הוא. ישנם בין הזמרים כאלה שבפירוש מקדישים לא רק את מרצם — אלא גם את פרנסתם (בדיוק, כמו אזרחים רבים אחרים!) כדי לחיות עם החיילים ולעמוד „על המשמר" בשטח זה, בו הם מסוגלים לתרום. זוהי הסיבה שאין מקום לזלזל בהם (לרובם רגש של אי-נוחות. להוציא שחצנות של בודדים, אשר תישאר נחלתם תמיד, גם אם יפלו השמיים). כבודם במקומו מונח, לא פחות ולא יותר ממה שהוא.

אז אם אפשר כבר לומר פעם מלה טובה, מדוע שנחסוך אותה מן הכתובת הזאת, אותה כה מרבה העתונות לפרסם, ועם זאת להכות שוק על ירך בביקורות קשות ומקשות! פעם אחת שיהיה להם: לבריאות. שינוהו מעט. בטח. כשבוע הבא נחזור, כהרגלנו, ונרביץ בהם.

„פריזמה" הספקה מכנית
כלי חיתוך למתכות, עבוד שבבי ומכונות ריתוך
דרך פתח-תקוה 35 * טלפון 612548 — 623631
תל-אביב 61140 ת. ד. 34205
גנרטורים לריתוך בדיזל להשיג מהמלאי

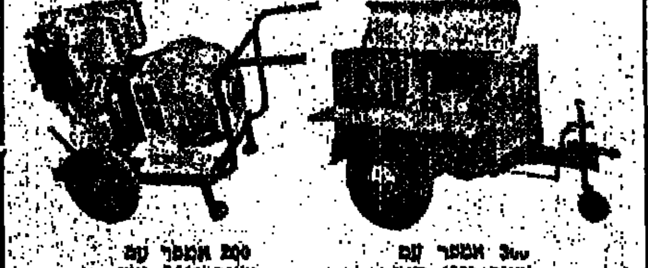

300 אמפר עם מאוור 4000 ואט
200 אמפר עם מאוור 2000 ואט
חוטי ריתוך CO_2 מהמלאי
סוכני בית-חרושת:
Max Arc Limited England

אדם ומלואו
בעריכת צבזה ברשלום

אור ואירוע

פתגם אנגלי אומר שהאש הינה משרתת טובה אך גבירה אכזרית. אם נפעיל מעט את הדמיון, נוכל להחיל אימרה זאת גם על כל המכשירים האור-קוליים המספקים לנו בידור. אינני יודעת אם אורי אסף חשב במונחים אלה כאשר החליט לייסד את „אור ואירוע", אך עובדה היא שהוא הצליח, תוך זמן קצר ובתנאים קשים למדי, להפוך את הטייפים והמקרנים שבקיבוצים למשרתים נאמנים של רכזי התרבות. לדבריו, הוא ביקש רק להקל על עצמו ועל עמיתיו לצרה.

„הייתי רכז תרבות בכפר מנחם, הכנתי הרבה ערבים ופתאום הסתבר לי שכל אותו חומר המכונה ,מולטי-מדיה' — לא קיים. ועדות התרבות נותנות עצות בלי סוף וכדי לבצע צריך לרוץ, להקליט, לצלם, לערוך ולשלב. כמה פעולות משולבות כאלה מסוגל רכז תרבות לבצע בכוחות עצמו?"

אורי הכין כמה ,פעולות משולבות', השקיע בהן חודשים של עבודה וראה כי טוב. אם כן — מדוע לא ייהנו מהחומר המוכן גם רכזי תרבות אחרים, שאין להם זמן או אפשרויות ואולי גם לא כשרון להקליט, לצלם ולערוך?

„באתי לראשי מחלקות התרבות של התנועה הקיבוצית והצעתי להקים את ,אור ואירוע', כשמאחורי זה רעיון עמוק יותר של יצירת מכשיר לקומוניקציה מודרנית בשביל התנועה הקיבוצית. המצב היום הוא כזה, שהקיבוץ, שהיה מתקדם בכל השטחים, אין לו מה לומר באמצעי התקשורת."

ההצעה נראתה ל„ראשי התרבות", אבל התקציב — שהיה מגוחך בצניעותו — הבהיל אותם. התחילו דיונים, התייעצויות, חלפה שנה עד שאורי שוחרר מהמשק לפעילות-חוץ זאת ועוד חצי שנה עד שהצליח לגייס מעט כסף ולבסוף, לפני כשנה וחצי, אפשר היה להתחיל לעבוד. בסוף נובמבר 1972 הוצגו בפני רכזי התרבות שתי התוכניות הראשונות.

וזאת היתה כמעט קאטאסטרופה.

„הוצגנו שתי תוכניות ארוכות: ,מסיבת הספר' — חידון ספרותי, אינטלקטואלי, תוכנית יוקרה על שלושה מקרנים וקריינות. התוכנית השניה: ,שיר השירים' — איורים מצולמים לשירים מסויימים. זה היה רציני, כבד, לא התקבל טוב. אני זוכר שאחרי הפגישה הסתגרתי במשך שלושה ימים כדי לחשוב. החלטתי שאין דרך אחרת אלא לתת לאנשים את מה שהם רוצים. את הקולטורה נכניס בדלת אחורית."

התוצאה של שלושה ימי מחשבה לא איחרה לבוא. „אור ואירוע" התחיל לייצר תוכניות קלות וקצרות. תוכנית ל-5 דקות, ל-20 דקות ועד לשעה וחצי. חידוני בידור וקולנוע, תוכניות לחגים, שעשועונים גיאוגרפיים וספרותיים, תוכניות שאפשר לשלבן בערב שתוכן ע"י הכוחות המקומיים ותוכניות הממלאות ערב שלם, כאלה שהפעלתן דורשת מכשירים מעטים וכאלה שנזקקות לציוד אור-קולי מורכב.

כל תוכנית של „אור ואירוע" הינה תיק עבה המכיל דף הסבר כללי, דפי הסבר נפרדים לכל מכשיר (מתי להפעיל את המקרן הימני, האמצעי, השמאלי, איזו שקופית קשורה עם איזה קטע וכו' וכו'); שאלונים למשתתפים, דברי קריינות ואפילו הצעות להשל[illegible] הערב. ישנם, כמובן, גם שקופיות וסרטי הקלטה. ההסבר הוא מדוקדק מאד, שיטת הסימון סטנדרטית ועל רכזי התרבות רק לתרגל את ההפעלה במכשירים אשר ברשותם.

הצלחת התוכנית תלויה, כמובן, במידת ההשתתפות של הקהל ובמארגני הערב, שישכילו להגישה במסגרת מתאימה.

„בימי הדגמות", מספר אורי אסף, „נהגתי לספר על שני אנשים שקנו קופסת שימורי בשר. אחד הביא את הקופסה הביתה, ערך את השולחן, פרש מפה נאה, חימם את הבשר, הוסיף חמוצים ויין והיתה לו ארוחת מלכים. חברו פתח את הקופסה בדרך ואכל את הבשר תוך כדי הליכה. שניהם אכלו אותו בשר עצמו, לגבי אחד הוא היה מצויין, לגבי השני — זיפת. אנחנו — אני מסביר לרכזי התרבות — נותנים את הבשר, איננו עורכים את השולחן."

בהתחלה היו שטענו כלפי תוכניות „אור ואירוע" שהן מאפשרות לרכזי התרבות ללכת בדרך הקלה, קוטלות כל יוזמה יוצרת ובכלל מניחות למכשירים להשתלט על הרוח. במרוצת הזמן שוכנעו גם המתנגדים שאין זה נכון. התוכניות אינן באות במקום הפקה עצמית של הכשרונות המקומיים. הן משלימות אותה. זאת אינה „עוד הצגה", הציבור כולו נוטל חלק בשעשוע והמכשירים האור-קוליים אינם אלא אמצעי עזר. מה גם, שלרכזי התרבות נשארים ערבים רבים לגילוי יוזמה יוצרת — „אור ואירוע" אינו מסוגל עדיין לספק את כל הדרישות. עד עתה הופקו 7 חלקי תוכניות, 4 תוכניות לערב שלם, 5 משחקים אורקוליים ו-4 תוכניות למועדים. לכל תוכנית 2 עד 6 עותקים בלבד.

איך נולדת תוכנית?

בראשית היה הרעיון. כלומר — לאורי עולה רעיון לראש והוא מתחיל לגלגל אותו. צריך להתאים את המדיום, כי כל דבר אפשר לבצע בעשרות צורות ורצוי לבחור את הטובה ביותר שתזכה לפופולריות רבה ביותר. אורי חושב, מתייעץ, מנסח, כותב את התסריט, מתייעץ, מתקן, מנסח, מגיש פרוייקט נסיוני, מנסח, שומע הערות — עד שבסוף מתחילים לצלם, לצייר, לכתוב ולערוך.

„ביקשתי שלוש ועדות", אומר אורי, „ועדה עליונה לענייני קומוניקציה בתנועה הקיבוצית, ועדה לייעוץ לאור ואירוע וצוות מקצועי. אני מקווה שתוקם לפחות ועדה אחת ושאקבל מנהלת משרד, מזכירה ואדמיניסטראטור שיעסוק בתקציבים ובהפצה".

בינתיים עובדות ב„אור ואירוע" שתי סטודנטיות המתחלפות בתפקידי מזכירות, ואורי עצמו עוסק באדמיניסטראציה.

„הייתי רוצה לבוא לכאן פעם ביום, לשעה, לראות מה נשמע, לפקח, וביתר הזמן לכתוב תסריטים". אילו היה עוסק רק בזה אפשר היה להפיק שתיים ואף יותר תוכניות בחודש, ולו נמצא מישהו שיתמסר להפצה — יכלו התוכניות למצוא את דרכן לבתי הספר, לצבא, לבתי-חולים ואפילו למסיבות פרטיות.

בינתיים העסק מתרחב, אם כי לאט. הוחלט להטיל עליו את כל האחריות על הקלטות־קול. הוחלט להכין סידרה של תוכניות לחינוך, מהפכה בשיטות ההוראה. לכל כיתה יוכנס מכשיר — ובעזרתו יקבל התלמיד נתונים ועובדות (בקול ובתמונה) כדי לעבדם. בפרוייקט זה עובד עם אורי הסופר והמחנך זאב ורדי מקיבוץ אפק. משרד החינוך כבר קנה את התוכניות והבטיח עזרה. מזה ארבעה חודשים יש ל„אור ואירוע" גם משרד של ממש: חדר וחצי גדושים ארונות, כונניות ותיקים.

המפעל הוא רנטבילי. התוכניות מושאלות תמורת דמי שימוש. אמנם היתה הצעה להיענות לבקשות הקיבוצים תמורת דמי-השאלה סימליים, אך איש לא אמר מי יסבסד את העסק, והרעיון נפל. מוטב כך. העסק, כאמור, רנטבילי ויכול לחשוב על הרחבה. אולי טלוויזיה במעגל סגור, אולי תוכניות מיוחדות ללקוחות הלא קיבוציים, אם יהיה מי שיטפל ברכישתם ויעסוק ביחסי ציבור. אם התוכנית החינוכית תצא לפועל כמתוכנן, יהיה צורך במכשירים מיוחדים שאינם כרגע בארץ, אך אחד הקיבוצים כבר החליט להקים מפעל לייצורם. ויהיה צורך במפעל שישכפל ובאנשים נוספים שיכתבו ובמנגנון הפצה. „אור ואירוע" מסוגל בהחלט ליהפך ל„ענף", ותהיה זאת אנוכיות מצד התנועה הקיבוצית אם תשמור אותו להנאתה בלבד.

תמוה בעיני מדוע הטלוויזיה — הכללית או הלימודית — לא גילתה עדיין עניין בתוכניות „אור ואירוע". לאחר כל מיני שעשועונים וחידונים שנערכו באולפנים ולא זכו להצלחה יתרה, בין היתר מפני שהצופה נשאר פאסיבי — נדמה לי שתוכניות נוסח „אור ואירוע" הינו מה שכל רופא היה רושם לטלוויזיה. את השאלונים אפשר לפרסם בעיתונים, או אף לשלוח למעוניינים הביתה, או לחלק בתחנות הפיס — ואחר כך להציג בטלוויזיה חידון משעשע, מגוון ומפעיל את הצופה. אתה יושב לך בכורסא, בחוג המשפחה, וכולכם בצוותא, תוך התייעצות ועיון בספרים, אטלסים ואנציקלופדיות — משיבים על השאלות. אין אפילו צורך לאסוף את השאלונים ולהגריל פרסים בין הפותרים נכונה. שכר מצווה — מצווה. אילו ידעו אנשי הטלוויזיה שבחידון התנ"ך, למשל, עורכים רבבות צופים על הנייר חישוב מסובך של מאזן הנקודות שהוענקו למשתתפים, אילו ראו כיצד הצופים בפסטיבל הזמר מדרגים את השירים — למרות שאין להם כל השפעה על תוצאות המשאל, אילו תיארו לעצמם באיזו מידה רוצה כל צופה אינטליגנטי להיות פעיל, לא בכדי התוכנית הפופולארית ביותר ברדיו היא „חפש את המטמון"! „אור ואירוע" הוכיח שהמכשירים האור-קוליים יכולים להיות משרתים נאמנים של כל אדם הרוצה להפעיל את המחשבה. אל ניתן להם ליהפך לשליט אכזר המדכא את הרוח.

מגשת בעדה תיבבית, ירושלמית. הזמנת אותה לקולנוע. "אי־בני יוצאת עם כל אחד!" אמרה הנערה. "רק עם בחורים אינטלגנטים. אם תדע להגיע לביתי, לפי הרמזים שתקבל, אוהבה לך בסוף." המסלול עם זוג כרטיסי קולנוע. אתה בא מת"א? רבבך התחל!

אתה מתחיל בשדרות ________
ממשיך בדרך ________
אתה מגיע לכיכר ________
פונה שמאלה לרחוב ________
ממשיך ברחוב הנושא את השם ________
אתה פונה לרחוב ________

מגיע לכיכר שקוראים לה ________
ובצד ימין אותך ברחוב הנושא את שמו ________
עד והדרות שהם על שמו של ________
עובר ברחוב עמק ________
עד הגיעך לרחוב על שם המשורר ________

במספר 17 אוהבה לך עם זוג כרטיסי קולנוע. הראת לב את ההורך בה הולכת ואדע אם אתה [illegible] מחזרים רבים לי על כן החזרה. אבל יצאה רק עם אחד.

קטע משעשועון של „אור ואירוע"

מאת מרדכי גילת

להיות „חיוני"

הפעם זה קל. אני מודה. אין לי צורך „לחקור", לדובב, לשכנע ולברר — אפילו לא להסביר. כולם מבינים את העניין בעצמם. המחדלים, הכשלונות, הבזיונות והאי־נעימויות, מסתובבים בקו הראשון ממש כמו זבל, ומה שאני בעצם צריך לעשות, זה רק לבוא, ללקט ולסדר אותם בשורה. אחר כך לכתוב.

הנה, אם כן, הסיפור הראשון: לפני ארבעה חודשים לקה אביו של חייל המילואים שלום גרשוני במחלת סרטן נדירה ונפל למשכב. רופאיו מסרו למשפחתו (אם חולת לב ושני בנים) כי הוא סובל ממחלה קשה ביותר וכי סיכוייו להחזיק מעמד הם ממש אפסיים, והציעו לה לא לחיות באשליות. אף־על־פי־כן לא הרימה המשפחה ידיים ועשתה כל אשר לאל־ידה כדי להצילו — אבל הכול היה לשווא: מצבו של האב הלך והחמיר וכעבור שלושה חדשים, כאשר שלום גרשוני היה בחופשה שיגרתית של 48 שעות (הוא משרת ממערב לתעלה ביחידת חי"ר) והאב אושפז כבר ב„תל השומר", קבע רופאו כי „תוך שבוע—שבועיים הוא נגמר".

הרופא צייד את שלום גרשוני במסמך רפואי שבו נאמר כי „אביו של החייל הוא חולה סרטן אנוש ומכיוון שמותו הוא עניין של ימים מספר, רצוי לאפשר לו להיות לידו מיטתו", אבל כאשר חזר גרשוני ליחידתו ופנה לסמג"ד בבקשה ל„חופשה מיוחדת" — הוא לא נענה: „הצגתי לסמג"ד את המסמך", מספר גרשוני, „והסברתי לו מה המצב, אבל תגובתו היתה שלילית. הוא הסביר לי כי אי־אפשר לשחרר אותי, טען שאני חיוני, ואמר שישנם מקרים חמורים יותר. הוא הציע לי לנסות את כוחי אצל שליש החטיבה, אבל גם זה הפך את עצמו לרופא וקבע כי העניין „איננו חמור". חד וחלק.

„לא היתה לי ברירה ולמחרת, כאשר באמתחתי היתה כבר המלצת רופא הגדוד לשחרור, פניתי אל המג"ד שלי וביקשתי ממנו שוב חופשה מיוחדת — אבל גם הפעם לא נעניתי. המג"ד אמנם אמר לי כי הוא ער לבעית וכי תוך יומיים אקבל תשובה, אבל זו בוששה לבוא. חיכיתי יום, יומיים, שלושה, וכאשר ראיתי שדבר לא זז, צלצלתי אליו וביקשתי לדעת מה התשובה. הוא כעס מאד על ,ההטרדה', שאל בכעס מדוע אני רודף אחריו, דרש ממני לא לצלצל אליו יותר ואמר שאקבל תשובה תוך... יום—יומיים.

„חיכיתי איפוא שוב יומיים, אבל כמו במקרה הראשון, לא קיבלתי תשובה. לתמונה נכנסו בינתיים גם רופא הגדוד, קצין המודיעין וקצין המבצעים, וניסו לשכנע את המג"ד שיתיר לי לצאת הביתה, אבל המג"ד נזף בהם קשות והורה להם לא להתערב.

„בינתיים החמיר מצבו של אבי עוד יותר והוגדר כ„אנוש" ואמי, שהיא חולת לב קשה, מיהרה לקצין העיר, סיפרה לאיזה מצב נקלעה (אחי סיפל באשתו שלקתה בדלקת ריאות, כך שאמי היתה תלויה בי) וביקשה להזעיק אותי. קצין העיר שיגר אלי מברק (יש לי אישור לכך והוא מוכן להעיד) דחוף לחזור הביתה, אבל מברק זה, משום מה, לא נמסר לי.

„מובן, כי בשלב זה לא ידעתי כי חלה החמרה נוספת במצבו של אבי וכי למעשה הוא גוסס, ולכן הוספתי להמתין לתשובת המג"ד. רק כעבור יומיים, כאשר חבר חזר מחופשה וסיפר לי על המצב ועל המברק, פניתי שוב אל אותו מג"ד, ואחרי חילופי דברים קשים איתו, הוא הסכים להעניק לי חופשה קצרה של 48 שעות.

„יצאתי, הספקתי להיות יומיים ליד מיטת אבי, עד שנפטר, ובאישור השלישות הראשית וקצין העיר, גם לשבת שבעה. אלמלא אותו חבר, ספק אם הייתי זוכה לראות את אבי ברגעיו האחרונים וספק אם הייתי משתחרר ללוויה. על „שבעה" כבר אינני מדבר.

„אני יודע על כי חלב שנשפך לא בוכים, אבל העניין הזה מאד מציק לי. אינני יכול להבין, מדוע היו צריכים לדחות אותי בלך ושוב כאשר בבית־החולים „תל־השומר" שכב אבי עם רגל אחת בעולם הבא? מדוע שיחקו איתי? אם סבר המג"ד שהסיפור איננו נכון, הוא יכול היה לבדוק זאת, בדיוק כמו שהוא עושה בדברים אחרים. אחרי הכול יש לי כתובת ואפשר היה לברר הכול. זאת לא בעיה."

ועוד אומר טוראי גרשוני: „אני חייל ממושמע שמעולם לא ניסה להתחמק משירות צבאי, מתפקיד, או מכל דבר אחר שהוטל עליו, והמקרה הזה פגע בי קשה ועירער את האמון שלי במפקד הגדוד. אינני חושש לפרסם את הדברים האלה ואינני מתכוון לעבור עליהם בשתיקה. לא זה היחס שצריך לקבל חייל בקו הראשון. אחי, שמפקדו נהג בו אחרת ושיחרר אותו עד לתום יום השלושים, שיגר מכתב תלונה בעניין זה לנציב הקבילות של צה"ל ואני מקווה שתלונתו תזכה לטיפול. לי נגרמה כבר עגמת נפש רבה קשה לתקנה, אבל אפשר בהחלט למנוע הישנות התנהגות זו של אותו מג"ד. צריך להעמידו פעם אחת במקום. ויפה שעה אחת קודם!"

הדוגמה של שלום גרשוני מייצגת איפוא עשרות סיפורים אחרים, אבל ישנם גם סיפורים „מוזרים" כמו זה של טוראי יצחק גולן (שם בדוי) מחיפה. הנה מה שאירע לחייל מילואים זה, מורה נהיגה במקצועו, שנענה לקריאת צה"ל וביקש לחתום קבע:

שלושה שבועות אחרי יום הכיפורים, כאשר עשה יצחק עם יחידתו ממערב לתעלה (הוא חייל חי"ר שאינו „חיוני" במיוחד), הוא קרא בעתונים את המודעות כי „לצה"ל דרושים עתה אנשי קבע בכל המקצועות ועל המעוניינים לפנות לדואר צבאי 2146" והחליט להיענות להן. הוא שלח מייד מכתב אל הדואר הצבאי שצוין, ציין את פרטיו האישיים, וקיבל הזמנה לבוא לראיון בשלישות הראשית.

יצחק, שימים ספורים קודם לכן הופיעו ביחידתו נציגי צה"ל והציעו לחיילי המילואים לחתום קבע במקצועות חיוניים לצה"ל, סבר כי בנסיבות אלה יאפשר לו המג"ד לצאת לראיון, אבל מהר מאד הסתבר לו כי הוא טועה. המג"ד דחה את בקשתו מבלי לנמק זאת, אבל „הסכים" שהחייל, בעת חופשתו הרגילה (הניתנת לו ל-48 שעות...), יילך לראיון ויברר מה מציעים לו. מובן, כי יצחק לא הסכים לבזבז את חופשתו על ראיון בשלישות ולכן כאשר זו הגיעה הוא צילצל לשלישות, סיפר מדוע לא הופיע, וקיבל הבטחה כי אם למחרת היום יתייצב לראיון — תוארך חופשתו.

למחרת בבוקר נסע יצחק מחיפה לרמת-גן (לשלישות הראשית), התייצב לראיון ונדהם לגלות כי גם עכשיו, בימי הירום אלה, גדולה הביורוקראטיה בצבא ואפילו כדי לחתום קבע, צריך לעבור שבעה מדורי גיהינום: „כאשר הגעתי לשלישות הראשית", — הוא סיפר לאחר מכן ביחידה — „היה שם באלאגן נורא והייתי צריך להמתין לראיון למעלה משלוש שעות. בסופו של דבר ראיין אותי איזה רס"ר מאגף-כוח-אדם, שאל מה מקצועי ומה מבוקשי ואמר כי צה"ל עומד להכשיר עכשיו הרבה נהגים חדשים וכי המקצוע שלי, מורה לנהיגה, מאד דרוש".

הרס"ר מאגף כוח אדם שלח את יצחק למפקדת קצין אספקה ראשי; במפקדת קצין הספקה ראשי הוא רואיין שוב ונשלח לבסיס תובלה במרכז הארץ, ובבסיס התובלה הוא רואיין בפעם השלישית (באותו יום!) — הפעם על־ידי ראש מדור ניהול של תובלה. ראיון זה התקיים בשעה שתיים בצהריים ובמהלכו נאמר ליצחק כי בבסיס תובלה צפוני פנוי מקום מדריך נהיגה מסוגו ואם הוא מעוניין בו הוא יכול לקבלו. תשובתו היתה חיובית ואז נאמר לו להיות בשעה חמש באותו בסיס צפוני ולשוחח עם השליש. יצחק הגיע כמובן בבסיס בשעה שנקבעה לו, אבל השליש לא היה, ואחרי המתנה של שעה וחצי, כאשר הוא בושש לבוא, הכניסו אותו אל סגן מפקד הבסיס וזה מסר לו כי הוא מאד דרוש וכי עליו להתייצב בבסיס שנית, למחרת בשמונה בבוקר.

למחרת בשבע נמשך איפוא ה„טירטור": יצחק התייצב באותו בסיס, שוחח עם השליש וקיבל ממנו הפניה ל„בסיס תובלה ב... מרכז הארץ, בהפניה נאמר: „אנחנו מוכנים לקבלו". הוא נסע אל בסיס התובלה, הגיע ב-10 בבוקר, המתין שוב שלוש שעות וקיבל הפניה ל... שלישות הראשית שבה דווח כי „הוחלט להחתים אותו קבע!"

עוד באותו יום בשעה 4 אחרי הצהריים, הוא הגיע לשלישות, הוחתם על שנת שירות אחת בצבא הקבע, עבר שורה ארוכה של בדיקות רפואיות ונתבקש לחזור ליחידתו שממערב לתעלה ולהשתחרר. כאשר שאל מי מטפל בשחרורו, נאמר לו: „אין לך מה לדאוג. עוד היום יוצא מברק ליחידה שלך ובו הוראה למפקד הגדוד שלך לשחרר. זאת לא תהיה בעיה."

מברק באמת יצא, אבל בעיה בכל זאת היתה: אחרי כל ה„טירטורים" והנסיעות האלה, אחרי כל הראיונות והבדיקות הרפואיות ואחרי כל הסי-ר-רים — חזר גולן ליחידתו ו... לא שוחרר. הסיבה: המג"ד התנגד...

לא הייתי מביא כאן את שני הסיפורים האלה — שכמותם מצויים באמתחתי רבים — אלמלא הוליכו עד לתופעה חדשה, המשתרשת באחרונה בצה"ל: מפקדים זוטרים מתעלמים מהוראות ועושים כטוב בעיניהם. כמו פתאום גנרלים, כולם פתאום אנשים חשובים וכולם עושים פתאום „מלחמות". קשה לדבר אותם. כל סגן אלוף שני הוא כבר לפחות מפקד ארמיה וכל אל"מ שלישי הוא כבר סגן הרמטכ"ל. הגיע הזמן שהמטות הכלליים [illegible] עליהם את המה. מישהו צריך לקחת אותם פעם אחת ויפה שעה אחת קודם.

מאת

יגאל גלאי

פלוגה ד' חזרה ממערב לתעלה והתארגנה לידנו. תקעו שם שמשיה גדולה, לידה הציבו קרון מגורים מצרי וכורסאות כבדות. תמונה שיגרתית של צבא כובש. רק טלה קטן שהסתובב בין הרגליים ופעה קילקל את התמונה. פתאום הירחתי ריח של בית, עם שדות וממטרות בדשא ומיכליות חלב ותעלות מים. ריח של שלווה עלה פתאום מתוך החולות. ונמר עם גדי ירבץ ונחשים יפסיקו לחכיש וצנחן יהיה חקלאי וקיסינג'ר יהיה בריא. אמן ואמן.

כולנו מרוצים מהעובדה ששכחו אותנו. שאנחנו זרוקים בלב המדבר ואיש לא מתעניין בנו. כמה טוב לנו. איזה כיף. תארו לעצמכם שהיו שולחים לנו מרצים, כמו ששלחו לחבר'ה ברמת-הגולן, ואלה היו משווים את מצבנו לימי מסעות משה במדבר. זה רק חסר לנו, להבין שיש לפנינו עוד 39 שנים ותשעה חודשים.

שם ברמה הם סובלים. נאלצו לשמוע הרצאות על יהודה המכבי ואטאד. מה הקשר? אם רוצים, שיעשו תעמולה, אבל בטעם. בפעם הראשונה מאז כיתה ב' שמעתי את השם „ארץ גושן" ועל המכות התחילו לכתוב „פיתחת מצרים".

פעם שלחו לנו אמנים אידיוטים, שחשבו שאם יגידו כל מיני מילים גסות וארבע פעמים „תחת" יקנו את החיילים. כי הרי חיילים הם וולגרים, חסרי תרבות, „ואין להם כוח לדברים רציניים".

פעם (אני מדבר רק על פעם, הרי שכחו אותנו) הביאו אלינו מרצים שסירבו לחזדהות בשמם, כדי שלא נשייך אותם, חלילה, לאיזו מפלגה. דיברו על שטחים כמובן. כולם מדברים, אז גם הם.

קיבלנו כל מיני גלויות עם ציור של ישראליק הקטן הכובש את דמשק וחותך את כל הערבים במכונת בשר. זה העלה לנו את המוראל בצורה פנטסטית. הגלויות של חשק"ם שיכנעו אותי סופית, שאני „מלא הכרח", עד אז לא ידעתי.

ברדיו משמיעים לנו כל מיני שירי ג'יהאד. „על שלושה פשעי דמשק ועל ארבעת לא אשיבם", אין ברירה, פותחים את „קול קאהיר", לפחות השירים שם טובים יותר. יש גם שירים תרבותיים. „שלחי לי תחתונים וגופיות, כאן כולם כמו חיות". איזה חרוזים!

אחד כאן טוען, שכבר לפני זמן רב ניבא, שאמי הנגרלית תוליד לנו בנים דפקטיביים.

כדי שלא תבינו אותי שלא נכון — זה לא שובר אותנו. כבר ידענו צרות גדולות יותר. בערב, כשאנו מתיישבים ליד המדורה, שרים את שירי 48'. שירים פשוטים ונעימים. מחזמזם שחיים חפר עדיין לא הצליח לבלבל אותנו עם מקאמות מתמרחות. אחרי ארוחת הערב מתיישבים בנחת, קוראים את עתון הבוקר ליד ספל קפה טוב ומקשיבים ל„היום הזה", התוכנית היחידה ברדיו שלא משמיעים בה די"ש עם שיר, אנחנו מצליחים להשיג ספרות יפה. טוב ששכחו אותנו. טוב מאוד.

הפרדת הכוחות

המשך מעמ' השער

מה בנוגע לרוסים ?

ברור שכל ההסכם על הפרדת־הכוחות היה בתיווך אמריקני בלעדי. הרוסים ידעו מה הולך, אבל החליטו לא להתערב ולא להפריע. בעצם אפשר לומר שאת ההישג הגדול ביותר מהסכם ההפרדה קוצרים הרוסים. התעלה תיפתח ומי שזקוק לתעלה פתוחה, כדי להמשיך ולבצע את מטרותיו האסטרטגיות במפרץ הפרסי או באוקיינוס ההודי — הרי אלה הם הרוסים. ודאי שלא הייתי מכנה אותם „צדיקים". אך אין ספק שמלאכתם במקרה זה נעשתה על־ידי אחרים.

מדוע אם־כן הסכימו האמריקנים לבצע מלאכה למען הרוסים ?

אין ספק כי האמריקנים היו נתונים כאן בדילמה. מצד אחד, פתיחת התעלה תסייע לרוסים יותר מאשר לאמריקנים. אך מצד שני לא היה כל סיכוי לאמריקנים לחזק את מעמדם במזרח־התיכון, ובמיוחד במצרים, כל עוד נמשך הסיכסוך. יש להביא בחשבון שאמריקה כארץ דמוקראטית, לא היתה תושיה, כמו הרוסים, להחליף את ה„קליינט" שלה מהיום למחר. כיוון שכך, החליטו האמריקנים לפעול ליישוב הסיכסוך ונדמה לי שקו המדיניות שנקטו — מוכיח את עצמו בינתיים. קיים תהליך ברור של אמריקניזציה לגבי מצרים, מבלי שהדבר פגע עד כה בידידותה של ארה"ב כלפי ישראל.

מדוע ה„ליכוד" מתנגד בחריפות להסכם ההפרדה ?

קיימת תופעה שאפשר לכנותה: ההלם שבנסיגה. ולא אני המצאתי מושג זה. במידה מסויימת של צדק, קיים אי־אמון בסיסי בקשר לכוונות המצרים כלפינו. כל נסיגה, מבחינה צבאית גרידא מחזירת אותנו לקו יותר גרוע מהקו הקודם בו ישבנו.

אז מי שהאמין, שכדי להגיע לשלום יהיה הכרח לסגת, אחרת לעולם לא יהיה שלום — מוכן יותר להשלים עם „אין־הברירה" הזאת. כדי להגיע לשלום דרושים שני צדדים. וצדק רבין בהופעתו בטלוויזיה כשטען, כי אחרי 25 שנה נתברר לנו שאנו מסוגלים לנצח את המצרים בשדה המערכה הצבאי, אך איננו מסוגלים לכפות עליהם שלום.

הליכוד, ברוב „תבונתו" המדינית, סבור שניתן לכפות שלום. הם אינם לומדים מהעבר ושוב חוזרים על הטענה האווילית ממש, שעי' נסיגתנו מהצד המערבי של התעלה, אנו משמיטים מידנו קלף מיקוח. שש וחצי שנים ישבנו בכל חצי האי סיני, ועל גדות התעלה, והיה לנו כביכול קלף מיקוח יוצא מן הכלל. אבל הקלף הזה כידוע לא הביא לשלום. מה שה„ליכוד" מציע איננו אלא הנצחת המלחמה. גם אם אין הם רוצים בה, כולל הרג וקטל בלתי פוסקים ובנתונים מדיניים ההולכים ונעשים קשים יותר ויותר.

אריק שרון, באותו דיון טלוויזיוני שהוזכר לעיל, חזר והשמיע שאנחנו „מעצמה". זה פשוט איננו רציני. אנחנו עם בן שלושה מיליון. שבגלל העובדה שניסו לכלותו בנה צבא חזק וטוב. אבל אנו בכל זאת עם של רק שלושה מיליון! עובדה היא שאילמלא העזרה האמריקנית, שבאה תוך כדי המלחמה, לא היינו מסוגלים אולי לעמוד כפי שעמדנו. מי שמביא בחשבון עובדה זו — חייב לקחת בחשבון עובדה נוספת: איננו יכולים להרשות לעצמנו לערער את הידידות עם ארה"ב. אין פירושו של דבר שעלינו לקבל כל תכתיב. אבל קיים כנראה איזה שהוא גבול שאיננו יכולים לעבור אותו.

האמנם מעוניינים המצרים בשלום ?

אינני יודע. ספק אם קיים מישהו בתוכנו שיודע את התשובה המוסמכת לשאלה זו. נדמה לי שהמלחמה הוכיחה כי צדקו אותם המזרחנים, אשר טענו שגם החברה המצרית אינה עשויה מקשה אחת, וכי גם שם קיימים חילוקי־דעות מכל מקום, על אף העובדה שמצרים איננה חברה דמוקראטית. ניתן ביטוי לחילוקי דעות אלה, ובהרחבה ניכרת, בעתונות המצרית.

אגב, אינני מאמין שקיים ביחסים בין עמים מושג כמו עוינות־נצח. כשם שאינני מאמין שקיימת ידידות־נצח. עמים משתנים, מציאויות משתנות וכבר ראינו מקרים רבים בהיסטוריה שיחסי עמים שנראו עוד אתמול כבלתי ניתנים לגישור — השתנו ללא היכר. הדוגמה הקלאסית — יחסי גרמניה־צרפת, איבה בת מאות שנים שנמוגה. עובדה היא שמצב של נורמאליזציה נוצר גם בין גרמניה וצרפת כמו בין עמים אחרים.

מה שלכל היותר ניתן לומר בשלב זה הוא, כי קיים סיכוי לשלום שהינו אולי טוב יותר מאשר אי־פעם, וצריך לנסות ולנצלו!

הפחד מן החשבון

המשך מעמ' 2

אבל אין ליחס להן סגולות כעונש אוטומטי ביום הבחירות. השינוי הגדול — ירידת המערך ל־56 מאנדאטים — הופיע דווקא בנקודת שיא הישגים של הממשלה בבחירות 1969, הבחירות הללו לא נבדלו באופי המערות וכד' אלא בעובדה הפשוטה שאז קם המערך והקיף את מפא"י, אחדות העבודה, רפ"י ו־מפ"ם. יצירת גוש פוליטי גדול גורמת בהכרח לנשירת הקצוות (לצערי הללו נשרו יותר ימינה מאשר שמאלה), וככל שרב כוח הגוש על הציבור יורדת גם אהדת הציבור למכונה הפוליטית המצטברת. הקמת המערך נתנה גם דחיפה לימין להקים מערך נגדי ויצירת משטר שהוא כמעט דו מפלגתי, במצב כזה ממילא צפויים חילופי מפלגות בשלטון.

יציבות שלטון תנועת העבודה בישראל נוצרת בשל רב־מפלגתיות שבה ומשטר קואליציוני. מי שאינו רוצה שישראל תהיה כמו אנגליה או גרמניה, שם השמרנים (או נוצרים־דמוקראטים) מתחלפים בשלטון עם הלייבור (או סוציאל־דמוקראטים), צריך להבין שיש לפרק את המערך. רק כאשר מפלגות הפועלים יאבקו ביניהן על דרך ואלטרנטיבות במדינה תלך ותקטן סכנת האלטרנטיבה הבורגנית. הצרה היא בכך שיש מעט מועמדים שמוכנים להרים את הכפפה ויש רבים המסתלקים מן המערכה ורק סכנת השתלטות הימין מתחילה להביא אנשים מסויימים להרהורים מחודשים.

ב.א. בא בטענות קשות ביותר דווקא לאלה אשר אף פעם לא היו מוכנים לוותר על רעיון של אלטרנטיבה שמאלית למערך, כי לדעתו היה ברור מראש, כדבריו, ש„מפלתו של המערך תמנע שינויים במנהיגות", ולכן היה עליהם להצביע „אמת". אבל בטיעונו זה שולל ב.א. את טענתו העיקרית, שכעת, כאשר המערך ירד ל־51 מאנדאטים, ור"א נחל מפלה, נוצר מצב בו מפ"ם והיונים יכולים „בישיבה על הגדר" לגרום למפלתה של „השלישית".

נניח לרגע שכל אלה אשר מנעו את קולותיהם מן המערך — וכדברי ב.א. „העדיפו אקט של מחאה סימלית על פני השתתפות בהכרעה מעשית" — השתכנעו מדבריו ונתנו את קולותיהם „בכל זאת למערך". המערך היה זוכה בנצחון גדול, 9—58 מאנדאטים. והכל היו טוענים שהדבר מוכיח שהעם דורש את האמון בממשלת גולדה—דיין—גלילי, ושהשמאלנים בהצבעתם „הוכיחו" שהם מיותרים. איש לא היה מהרהר על כך שאם לא ישתנה משהו במדיניות או בבחירות הבאות עשוי הליכוד לזכות ברוב. הדבר היה בא כביכול בהפתעה. תנועות מדיי... ומדות יותר לקחים מכשלונות מאשר מנצחונות!

כי קלארק זה

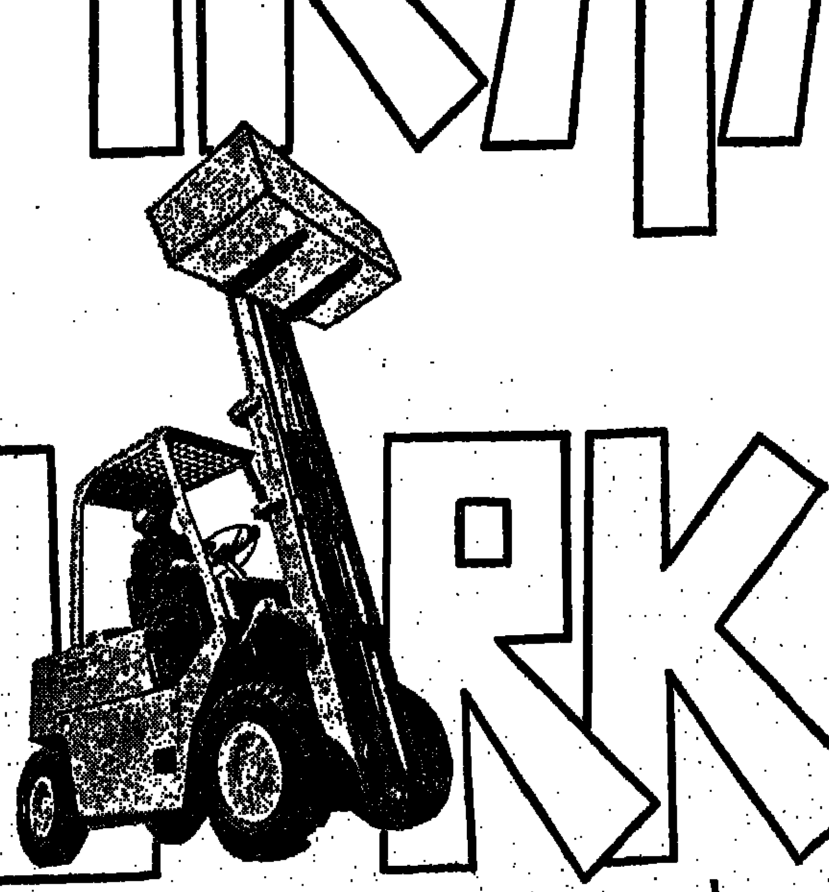

להפעלה באמצעות מנועי חשמל, גז, בנזין, דיזל.

המשביר המרכזי בע"מ

האגף הטכני, המחלקה לקלארקים ת"א

ההזדמנות

(המשך מעמ' 5)

האמון בין המפלגה לציבור חבריה, ואני סבור שלא התימצאות במסגרת המערך היא המגבילה את מאבקיה של מפ"ם, אלא האופן בו היא תופסת את תפקידה בתוכו. נדמה לי, שמפ"ם בעלת טמפרמנט ורוח־לחימה — גם במסגרת המערך — היתה מונעת את הפרישה ל„מוקד", שבעיקרה אינה תוצאה של שבר רעיוני, אלא משבר של הזדהות.

יש לשאול את הציבור

„פעם דיברנו על ,מ י ש ט ר ש ל ב י ר ו ר י ם'" — אמר אריה יפה ערב המועצה הל"ט של הקיבוץ הארצי — „אני מציע שנתחיל לדבר על ,מישטר של בירורים והכרעות', ואני מדגיש את ההכרעות... צריכה להיות תחושה — ולא רק בסניפים הקיבוציים, אלא גם בסניפים העירוניים — שהחברים נשאלים והם עונים. לפעמים התשובות לא כל־כך נוחות לשואלים. אבל זוהי אפשר לעשות. אלה הם חברי המפלגה והכרעותיה שייכות להם".

(„השבוע", גליון ראש־השנה, תשל"ג)

מאז נאמרו דברים אלה עברה יותר משנה. בינתיים רעדו אמות הסיפים של הארץ הזאת, אמונות מושרשות נותצו. שאלות חדשות עלו על הפרק והסעירו את הציבור. אך ציבור החברים לא נשאל לדעתו. לא שותף בהכרעות. אני מעריך כי לציבור החברים במפלגה היה מה לומר על שלל הבעיות שבסדר־יומנו: על לקחי המלחמה, על מועד עריכת הבחירות, על רעיון פריחת הרשימות, על הרכב ההנהגה במדינה, על דמותו של צה"ל, דמותה של החברה הישראלית, על אופן שותפותנו במערך ועוד. אולם, המזכירות החליטה. הוועדה־המדינית הצהירה. המרכז פירסם. האם ביטאו החלטות. ההצהרות והפירסומים את דעת החברים מן השורה?! ייתכן שלא וייתכן שכן. קשה לדעת. שהרי החברים לא נתבקשו להביע דעה. לא נתבקשו להיות שותפים בהכרעה.

כאשר מדברים על הצורך לגשר מחדש על הפער שבין הציבור למפלגתו, יצירת סידורים ארגוניים שיאפשרו השתתפות קבועה של הציבור בקביעת דרכה של המפלגה הוא הדבר הראשון שיש לחשוב עליו. זה שנים שהמפלגה אינה רגילה ל ש ת ף א ת ה צ י ב ו ר ש ל ה בקביעת דרכה. בעצם, בשנים האחרונות נתבע החבר מן השורה להכריע הכרעה יחידה: האם להצטרף או לא להצטרף למערך. פרט לכך שום דבר. לא יצרנו הסדרים ארגוניים שיאפשרו לא רק ביקורת מופשית, אלא יחייבו את המסגרות להתחשב בה, לשקף אותה, ובהיעדר המרכיב של היזון־חוזר בין הציבור למפלגה כמרכיב אימננטי בקביעת הטריניות, קורה לא פעם שהנושאים בהם עוסקים מוסדות המפלגה לא מעניינים את ציבור החברים. אם רוצים שמפ"ם תהיה הכלי הפוליטי של חבריה, היא חייבת לתת את המימד הפוליטי לבעיות המעסיקות אותם, וכדי שתעסוק בבעיות אלה, עליה לדעת מה הן. ועל־מנת לדעת מה הן — יש לשאול את הציבור.

האיחוד כשעשוע מדיני

(המשך מעמ' 6)

● אופורטוניסט מעונה...

לקדאפי נהירה ודאי העמדה שאין כמעט דבר משותף בין הציבור העירוני של תוניס, הנמצא מזה 15 שנה בתהליך של השתחררות מכבלי הפאנאטיות ואיסלאמיות, לבין המשטר האוטוקראטי של „ועדות התרבות והמהפכנות" אותו מנסה קדאפי להשליט על הבדווים הנטוסים של לוב. אין ניגוד גדול יותר בין תרומתו האידיאולוגית של קדאפי (שהיא מיזוג בין חזרה לחוקי האיסלאם ומקורותיו לבין עקרונות פסבדו־מאואיסטים) לבין מגמות המודרניזציה והתיעוש של הבורגנות התוניסית. אולם יותר ויותר מתברר שקדאפי, המתעטף באיצטלא של קדוש מעונה, ומתחזה כנאצר השני, אינו אלא אופורטוניסט.

קדאפי שולל מכל וכל, ומעל גלי התקשורת, את החלטתו של סאדאת לצאת למלחמת יום־הכיפורים. הוא מגנה בכל לשון של גינוי את הסכמת מצרים להפסקת האש. יחד עם זאת, הוא מטיף לשימוש נמרץ בנשק הנפט להכנעת תומכי ישראל, אך כנגד כל אלה, הוא שולח בסתר אלפי טונות נפט לארה"ב.

קדאפי מופיע כתומך נלהב של הפלשתינאים, אולם הוא ניצל את מהפכת התרבות בארצו, כדי לגרש ממנה כמעט את כל הפלשתינאים. שליט לוב מטיף להגשמתו המהירה של האיחוד עם מצרים, אך בינתיים הוא מסית ומשסה את ההמון הלובי בפועלים ובמומחים המצרים בטריפולי. הוא מעליב את סאדאת בפומבי ומכנה אותו „בוגד בעניין הערבי", וטוען כי הוא נכנע לרוסים ולישראל. קדאפי מצהיר כי יעדיף את התבודדות במדבר על פני הנאות השלטון. הוא התפטר מתפקידו כנשיא בכל שני וחמישי, כי הוא יודע שמקומו מובטח ולא ייתפש בשעת היעדרו ע"י זר.

אין כקדאפי יודע כי האיחוד עם תוניס עומד על כרעי תרנגולת, אך בדומה לילד־תפנוקים, הכנסות של מיליארד דולאר לשנה כבר אינן מדברות יותר אל ליבו. הוא התרגל לרעיון שהוא יכול לממן הפיכות, מרידות ורציחות; לרכוש שליטים כאידי אמין באפריקה, לקנות פלשתינאים, לעורר טרור באירופה, או ללחוץ לפיטורי עורך עיתון באיטליה שהעז ללגלג עליו בעתונו.

ספק אם קדאפי התכוון באמת לאיחוד מלא בין תוניס ללוב. עצם העיסוק וההמהומה סביב הצהרות האיחוד, הפגישות, הדיונים, האינטריגות, — כל אלה הם לחם חוקו. די בהם כדי לבוא במקום האיחוד. אין להאמין, ולו אף לרגע, שקדאפי יקריב את מעמדו ועושרו למען בורגיבה ואנשי חצרו. תמונותיו של נאצר בידי המפגינים בטריפולי לרגל האיחוד לעומת העדר תמונותיו של בורגיבה מוכיחות את אי־רצינות כוונותיו של קדאפי לגבי תוניס.

סאדאת, שהבין כי הכרזת האיחוד עם תוניס מכוונת, בין השאר, נגדו, תפס מה מייצגת „רצינותו" של קדאפי ולכן גם הגיב בהתאפקות רבה על שעשועיו של שותפו המערבי.

היחיד שנפגע מהרגליהם של קדאפי ובורגיבה, ומאמציהם להישאר בכותרות ובמרכז ההתעניינות העולמית, היה שר־החוץ התוניסי מסמודי, שלא תפס עד עצם היום הזה את כוונותיהם האמיתיות של אדוני האיחוד, ועל כך כמובן נתן את הדין.

טלוויזיה לימודית

יום ו' — 25.1

07.50 סרטוט ט' — היטלי גופים
08.15 נקודות במערכת הצירים
08.40 המדו לשון ז'—ח' — ארץ ישראל יפה
09.05 חשבון ו' — השבר העשרוני
10.00 ביולוגיה י' — מערכות תאום: עצבים והורמונים
10.20 אזרחות ז' — הממשלה
10.40 „אתגר" — תחרות תיכוניסטים
11.30 אוקיאניה (סרט)
12.00 פגישה עם סופר — שיחה עם חנוך בר־טוב
14.00 „מעשה בשלושה אגוזים"
14.10 פרקי ספרות לחטיבת ביניים — בלדות
14.22 „כיתה אלמונית" — שירים ממלחמת השחרור

יום א' — 27.1

07.50 טכנולוגיה ט' — זוויות השיבוב
08.15 גיאומטריה ט' — בניות
08.40 לשון וספרות ב'—ה' — ניסים ונפלאות
09.05 אנגלית ח'
09.25 אזרחות ז' — הממשלה
10.00 אנגלית ט'
10.20 טבע ו' — התפקיד והמבנה של מערכת העיכול
10.45 צרפתית
11.05 אלגברה ט' — פונקציות !!
11.25 גיאומטרית ח' — סימטריה
12.00 אנגלית י'
13.00 סרטוט ט' — רישום מידות בגופים
13.20 המדו לשון ז'—ח' — ארץ ישראל יפה
13.40 שח־מט — שער מספר 19
16.00 „המסמר והדלעת"
16.15 שח־מט — שער מס' 19
16.35 „פרפרים בראש" — נועם שריף על באך
17.00 „אנחנו ואמא" — על מצבי מתח בבית

יום ב' — 28.1

07.50 ביולוגיה ט' — מזכוכית מגדלת למיקרוסקופ אלקטרוני
08.15 אנגלית ו'
09.05 חשבון ו' — השבר העשרוני
09.25 חשמל ח' — אלקטרונים מציירים
10.00 ביולוגיה ט' — האנזים: מבנה ופעילות
10.20 אנגלית ה'
11.05 ייעוץ והכוון ח' — 24 שעות
11.25 גיאומטריה ח' — משולש שווה־שוקיים
12.00 ביולוגיה י' — מערכות תאום: עצבים א'
12.20 טבע/מוסיקה ז' — היש חיים במים ?
12.40 לשון וספרות ב'—ה' ניסים ונפלאות
13.00 ביולוגיה ט' — האנזים: מבנה ופעילות
13.20 טבע ו' — התפקיד והמבנה של מערכות העיכול
13.40 פגישה עם סופר — שיחה עם חנוך בר־טוב
14.10 תורת החשמל י' — חיבור במקביל
16.00 „כבר מותר לגלות" — מחסודרה: דף מספר
16.10 אנגלית ח'
16.17 „האריות החורדים ביער גיר" — סרט
16.45 ממדים — סרט
17.00 „רצח בצל הקאריאטידות" — דני וגיל במסע בלתי רגיל — לעולם האמנות

יום ג' — 29.1

07.50 מוסיקה ז' — עובדות והשערות
08.15 ייעוץ והכוון ז' — שוקל ובוחר
08.40 תורת החשמל י' — חיבור בטור
09.05 חשבון ז' — טבלאות וגרפים
10.00 אנגלית ט'
10.20 אנגלית ו'
10.45 גני ילדים — הבה נגלה בעלי חיים
11.05 גיאומטריה ט' — בניות
11.25 אנגלית ז'
12.00 אנגלית י'
12.20 אנגלית ח'
13.00 טכנולוגיה ט' — זוויות השיבוב
13.20 אזרחות ז' — הממשלה
13.40 אוקיאניה (סרט)
15.45 „העיכולי" — טבע לבתי־ס תיכוניים
16.30 „הבלדה" — פרקי ספרות לחטיבת הביניים — על הצורה הספרותית של הבלדה (ב)

יום ד' — 30.1

07.50 ביולוגיה ט' — מזכוכית מגדלת למיקרוסקופ אלקטרוני
08.15 גיאומטריה ח' — סימטריה
8.40 פרקי ספרות ז'—ח' — בלדות ב'
09.05 חשבון ח' — כפל במספרים ממשיים
10.00 אנגלית ט'
10.20 אנגלית ז'
10.45 מסיפורי שפת הנחל — מי ראשון ?
11.05 ביולוגיה ט' — האנזים: מבנה ופעילות
11.25 אנגלית ח'
12.00 אלגברה י' — הפרבולה
12.20 חשבון ו' — השבר העשרוני
12.40 הדולפין המופלא מאוסוני (סרט)
13.00 מוסיקה לי' — הוספה לג'ז
13.25 טבע/מוסיקה ז' — היש חיים במים ?
13.40 סרטוט ט' — יחסים בין שני קטעים
16.00 „זיר־זור בביה הגלגל" — מסיפורי שפת הנחל
16.15 „דודי שמחה" — טיול בכפרי אגדות
16.45 „המשפחה המשתקת" — משחקי אם וילד
17.00 הסינה הטכנולוגית — „היטלי גופים"

יום ה' — 31.1

07.50 מוסיקה ז' — עובדות והשערות
08.15 גיאומטריה ח' — משולש שווה־שוקיים
08.40 לשון וספרות ב'—ה' — ניסים ונפלאות
09.05 חשבון ו' (סידרה א') — חלק היחידה א'
09.25 חשמל ח' — אלקטרונים מציירים
10.00 טכנולוגיה ט' — עיבוד פלסטי
10.20 גיאומטריה ח' — סימטריה
10.45 גני ילדים — הבה נגלה בעלי חיים
11.05 ביולוגיה ט' — חלבונים: מבנה ופעילות
11.25 טבע ו' — התפקיד והמבנה של מערכת העיכול
12.00 אלגברה ט' — פונקציות !!
12.20 טבע/מוסיקה ז' — היש חיים במים ?
13.00 תורת החשמל י' — חיבור בטור
13.20 צרפתית
13.40 אוקיאנה (סרט)
16.00 אנגלית י'
16.15 פונקציות (2) — אלגברה ט'
16.30 „דרלים ומבצרים" — סרט
17.00 טלנוער — המבנין לבני הנעורים

בימי
שלום
ובימי
מלחמה
אגד
בשרות האומה
זהו אגד